

**MATKAILUTUTKIMUKSEN
JUHLAKIRJA**

20 VUOTTA MATKAILUN OPETUSTA LAPIN YLIOPISTOSSA

TOIM. HELI ILOLA JA MARIA HAKKARAINEN

MTI:N JULKAISUJA

MATKAILUTUTKIMUKSEN
JUHLAKIRJA

20 VUOTTA MATKAILUN OPETUSTA LAPIN YLIOPISTOSSA

TOIM. HELI ILOLA JA MARIA HAKKARAINEN

MTI:N JULKAISUJA

Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI)
Viirinkankaantie 1
96300 Rovaniemi
www.luc.fi/matkailu

Ulkoasu: Annika Hanhivaara

Pohjolan Painotuote Oy
Rovaniemi 2015

ISBN 978-952-6620-22-0 (nid.)

ISBN 978-952-6620-23-7 (pdf)

MATKAILUTUTKIMUSRUNO

*Runo syntyi ryhmätyönä Jalojen Villien ohjaamana Pyhätunturilla
lokakuussa 2014 matkailututkimuksen oppiaineen 20-vuotisjuhlaseminaarin illallisella.*

Rakentava, arktinen yhteisöllisyys pienessä koossa.
Matkailevat taiteellisen tieteelliset Napapiirin sankarit Lapin yliopistossa.

Noble Savage duunarin siniseen pukeutuu,
ikuisesti ainejärjestön yhteisöllisyyden nimeen vannoo tämä joukko.

Syvälle sisimpään tarkkailijan katse syöpyy.
Tiede sen todistaa: meit' kaikkia tää koskettaa!

Matkailututkimus oppiaineena on tuntematon outolintu.
Mutta kun siivet avautuu, silloin siihen ihastuu.

Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti mahtava,
yhdistää osaajat, soveltajat, tutkijat hyvässä hengen harmoniassa.

Liikkuvan elämäntavan ilot ja tulot,
elämysten purkaumien muodot, jäljet, sulot ja himot.

Kotiviini jalo, villinä koko talo.
Tulevaisuutta etsien, käy tiemme läpi elämän myrskyjen.

Maailma vailla vastauksia, ratkaisuja huutaa.
Mä hihat käärin, näkijänä tulevan suunnan muutan.

Matkailun voimaa mikään ei lyö,
kaunista ja koskematonta, ikuista kuin yötön yö.

SISÄLLYS

TOIMITTAJIEN ESIPUHE	7
----------------------	---

Johan Edelheim JOHDANTO	9
----------------------------	---

I

Jorma Hemmi MATKAILUOPETUKSEN JA -TUTKIMUKSEN VARHAISVAIHEITA SUOMESSA	17
---	----

Seppo Aho OPPIAINETTA PERUSTAMASSA	27
---------------------------------------	----

Pia Puustjärvi OMIENI JOUKOSSA	28
-----------------------------------	----

Taru Sutinen TÄRKEINTÄ ON MATKA	34
------------------------------------	----

Jari Järviluoma MATKAILUN ASSISTENTTINA	39
--	----

Sari Matala MATKAMUISTOJA JA HYVIÄ VALINTOJA	40
---	----

II

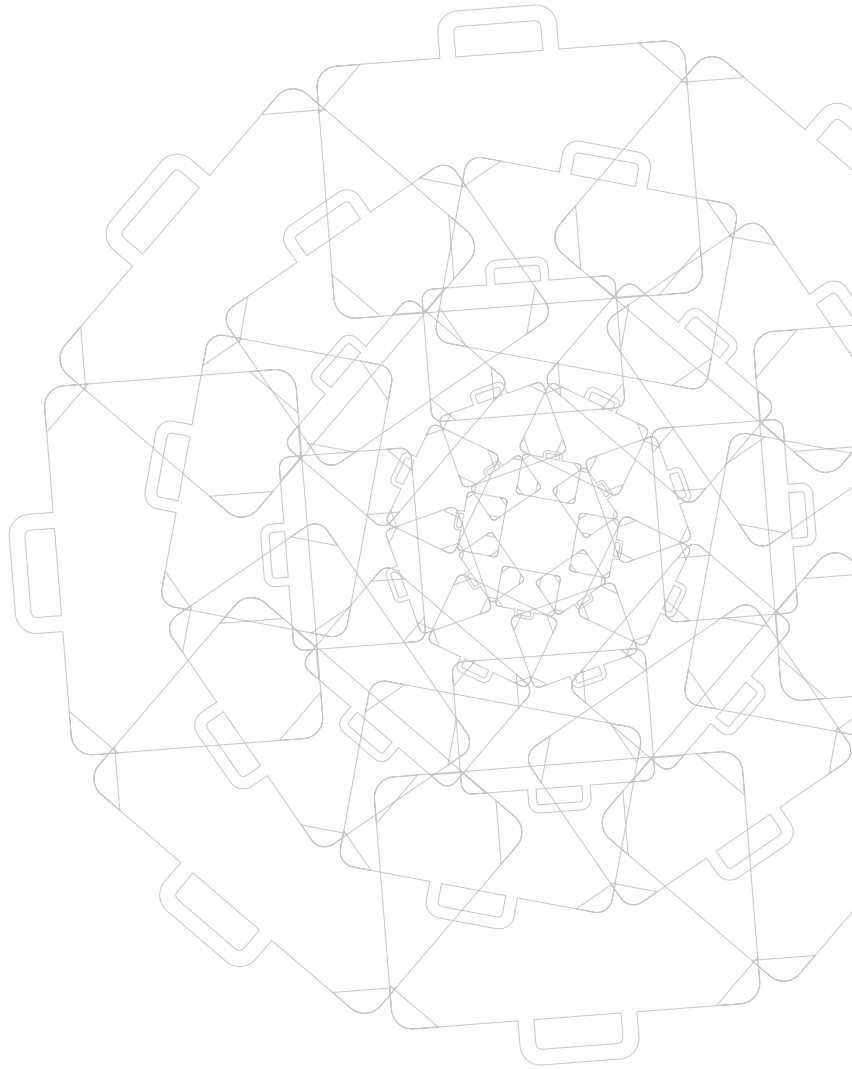
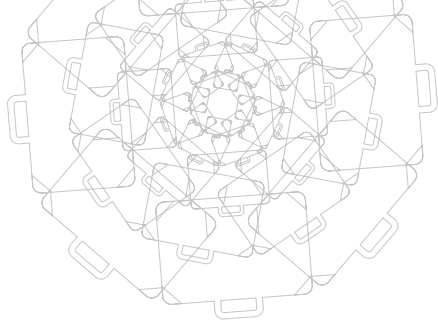
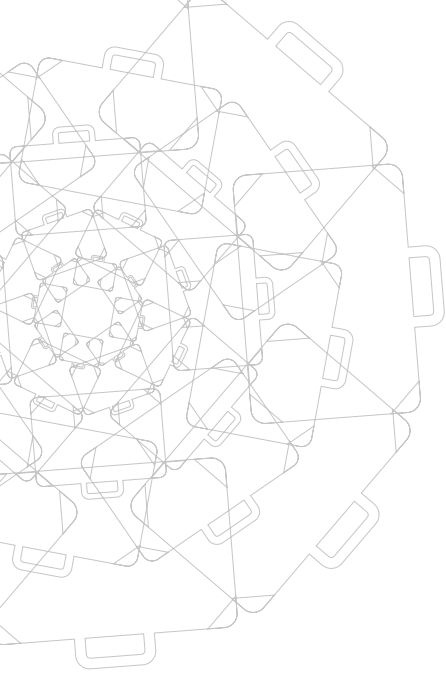

Monika Lüthje OPETTAMINEN OPETTAA	49
--------------------------------------	----

Saila Saraniemi TIENI TUTKIJAKSI JA OPETTAJAKSI	50
--	----

Antti Hahti		
MATKALLA YRITTÄJYYTEEN		57
Juha Leppäniemi		
HAAVEISTA TODEKSI		58
Riitta Jalkanen ja Merja Ryyänen		
TEORIAA JA KÄYTÄNTÖÄ		62
Giang Quach		
POSITIONING MYSELF IN TOURISM RESEARCH		66
<hr/>		
Heli Ilola		
SITTENKIN OIKEALLA ALALLA		71
Mikko Muikku		
MATKAILUTUTKIMUKSEN MUOVAAMA MIES		72
<hr/>		
Soile Veijola		
KUN MATKAILUTUTKIMUS KOHTAA SUKUPUOLEN		79
Emily Höckert		
MERKITTÄVIÄ KOHTAAMISIA		80
Ida Müller		
MAHDOLLISUUKSIEN KENTÄLLÄ		84
<hr/>		
III		
<hr/>		
Mikko Vehkaperä		
VASTUULLISEN MATKAILUN ASiantuntijat		91
Jenny Janhunen		
HETKIÄ JA UNELMIA		92
Satu Lohiniva		
AKATEEMISEN YHTEISÖN JÄSENEÄ		96
Emma-Sofia Vikholm		
TÄSSÄ JA NYT		100
<hr/>		
Outi Rantala		
YHTEISET TAVOITTEET HAHMOTTUVAT		103
<hr/>		
KIRJALLISUUS		108

TOIMITTAJIEN ESIPUHE

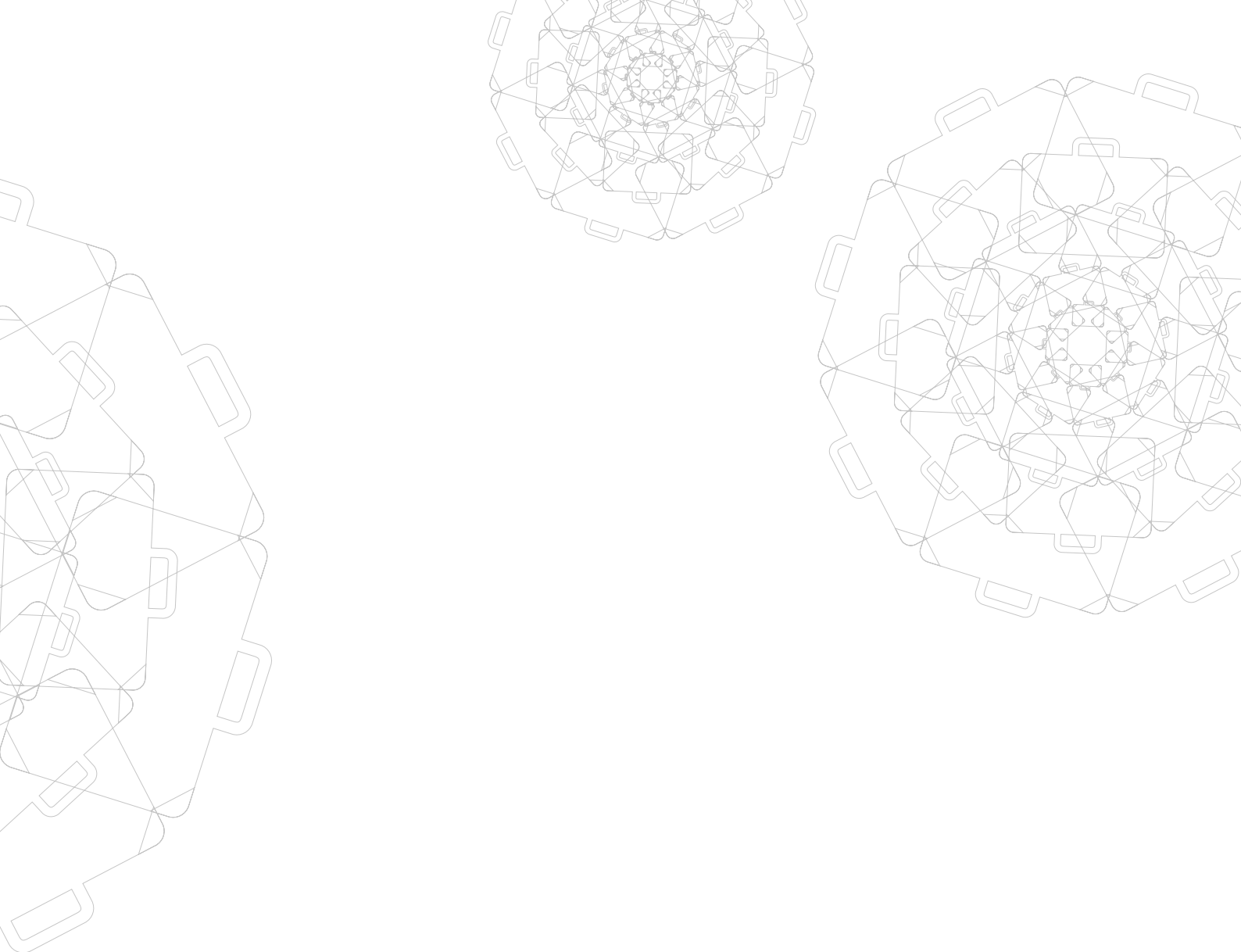
Ensimmäiset matkailun koulutusohjelmaan valitut opiskelijat aloittivat opintonsa Lapin yliopistossa syksyllä 1994 professori Seppo Ahon ohjauksessa. Vuosien mittaan oppiaine on varttunut, vahvistunut ja uudistunut nimeä myöten: vuodesta 2000 lähtien sen nimenä on ollut matkailututkimus. Vuodesta 2009 alkaen oppiaine on ollut osa Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituuttia (MTI) ja jatkanut näin kulkuaan edelläkävijänä ja uranuurtajana suomalaisessa yliopistomaailmassa.

Oppiaineen 20-vuotista historiaa juhlistavat lukuvuoden 2014–15 aikana erilaiset tapahtumat ja julkaisut: juhlaseminaarisarja, Matkailututkimus-lehden erikoisnumero sekä nyt käsillä oleva juhlaKirja. Matkailututkimuksen juhlaKirjassa kulkevat rinnakkain entisten ja nykyisten henkilökunnan jäsenten ja opiskelijoiden kertomukset. Ne luovat yhdessä monipuolisen kuvan oppiaineen historiasta ja nykyisyydestä. Ne raottavat myös ovea opetuksen ja tutkimuksen sisältöihin. Kirjan ensimmäisessä osassa puheenvuoron saavat oppiaineen pioneerit: ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat ja heidän opettajansa. Taustaa kertomuksille luo dosentti Jorma Hemmin katsaus suomalaisen matkailuopetuksen ja -tutkimuksen varhaisvaiheisiin. Kirjan toisessa osassa kohtaavat menneiden vuosien kokemukset ja nykypäivän arki. Kolmannessa osassa tähyillään nykyhetkestä käsin jo hieman tulevaisuuteenkin.

Usein kysytään: Miksi ja miten matkailua opetetaan ja tutkitaan yliopistossa? Mihin matkailututkimuksen opiskelu valmistaa opiskelijoita? Toivomme juhlaKirjamme antavan vastauksia kaikille niille, joita nämä kysymykset kiinnostavat. Opiskelijoille, alumneille, opettajille ja muille oppiaineen ”lähipiiriin” kuuluville kirja tuo varmasti mieleen nostalgisia muistoja – tai kertoo ennen kuulemattomia asioita oppiaineen historiasta.

Kiitokset kaikille kirjan teossa mukana olleille: kirjoittajille, ideoijille, kommentoijille, taittajalle, piirtäjälle ja painolle. Erityiskiitokset koko matkailututkimuksen oppiaineen henkilökunnalle ja opiskelijoille, nykyisille ja entisille – ilman teitä tätä kirjaa ei olisi!

Rovaniemellä helmikuussa 2015
Heli Ilola ja Maria Hakkarainen

JOHDANTO

Johan Edelheim

Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin johtaja

Johdannoksi Matkailututkimuksen juhlaKirjaan tarkastelen matkailukoulutuksen ja -tutkimuksen historiaa, nykyisyyttä ja tulevaisuutta Suomessa, Lapin yliopistossa ja laajemminkin maailmalla. Lopuksi esitän kiitokset Lapin yliopiston matkailukoulutuksen rakentajille.

MATKAILUKOULUTUKSEN JA -TUTKIMUKSEN HISTORIA JA NYKYISYYS

On kulunut 20 vuotta siitä, kun maamme ensimmäiset matkailun tutkinto-opiskelijat aloittivat opintojaan yliopistossa. Matkailualan yliopistotasaisen koulutuksen kaikkein varhaisimmat juuret – niin Suomessa kuin useissa muissakin maissa – juontavat kuitenkin jo 1960-luvulle, kuten Jorma Hemmi kertoo omassa artikkelissaan tässä kirjassa. Vahvimmin matkailu teki tuloaan korkeakouluihin 1980- ja 1990-luvuilla. Taustalla tässä on matkailun rooli yhteiskunnassa: matkailu on tullut eri puolilla maailmaa hyväksytyksi oppiaineeksi yliopistoissa keskimäärin noin kymmenen vuotta sen jälkeen, kun laajamuotoinen matkailu on alueella alkanut. Vuoden 1970 Boeing 747:n, ”jumbojetin”, mukanaan tuoma muutos matkustamiseen halvempine ja pidempine matkoineen sekä yhteiskunnan vaurastuminen yhdessä pidempien lomien kanssa teki matkailusta länsimaissa yhä normaalimman osan modernia elämää. Tutkimus ja koulutus seurasivat tätä kehitystä.

Suomi kulki valtavirran mukana tai ainakin ihan vanavedessä: läpimurto tapahtui vuonna 1994, kun matkailualan koulutus käynnistyi Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Samoihin aikoihin oltiin maassamme käynnistämässä myös Matkailualan verkostoyliopiston toimintaa. Pohjaa matkailualan yliopistotason koulutukselle oli luonut 1990-luvun alussa käynnistynyt suomalaisten matkailututkijoiden verkostoituminen. Viime kädessä yliopistotasaisen matkailukoulutuksen sysäsi liikkeelle opetusministeriön tarjoama lisärahoitus uusille koulutusohjelmille, mutta taustalla oli siis laajempi ilmiö. Matkailuopetuksen käynnistämisestä Lapin yliopistossa vastasi oppiaineen väliaikaiseen professuuriin nimitetty Seppo Aho. Uusi matkailun koulutusohjelma sai suuren suosion: hakijoita oli yli 400, kun opiskelupaikkoja oli tarjolla 20. Koulutusohjelman alkuvaiheet eivät olleet helppoja, sillä matkailun asemasta oppiaineena ei ollut yksimielisyyttä yliopiston sisällä. Aluksi matkailu ei saanutkaan toivomaansa pääainestatusta vaan sitä opiskeltiin sivuaineena. Pääaineen asema saatiin lopulta vuonna 1999, ja samana vuonna aloitti tehtävässään oppiaineen ensimmäinen vakinainen professori Antti Haahti. Vuodesta 2000 lähtien oppiaineen nimi on ollut matkailututkimus. Oppiaineen varhaisvaiheiden kehityksestä kertoo enemmän Seppo Aho omassa artikkelissaan.

Ensimmäiset maisterit matkailun koulutusohjelmasta valmistuivat vuonna 1998. Syksyyn 2014 mennessä oppiaineesta oli valmistunut lähes 200 kandidaattia, reilusti yli 200 maisteria ja kymmenkunta tohtoria. Maistereita on valmistunut paitsi varsinaisesta koulutusohjelmasta myös useista erillisistä maisteriohjelmista. Oppiaineesta valmistuneita toimii erilaisissa asiantuntija-, kehittämis- ja opetustehtävissä Lapissa, muualla Suomessa ja ulkomailla – niin matkailualoilla kuin muillakin sektoreilla, sillä matkailututkimuksen opinnot sivuaineineen tarjoavat hyvät edellytykset myös muihin kuin suoranaisesti matkailua koskeviin tehtäviin.

Yhden professorin vetämänä aloittanut oppiaine on nykyään useiden tohtoreiden ja tohtorikoulutettavien sekä muun henkilöstön monipuolinen työyhteisö, jossa on mukana myös oppiaineen omia kasvatteja. Oppiaineen tutkimustoimintakin on alkuvaiheistaan moninkertaistunut. Vuonna 2013 toteutetussa Lapin yliopiston tutkimuksen kansainvälisessä arvioinnissa todettiin, että yliopisto on kehittänyt itsenäisen kansainvälisen profiilin matkailun tutkimuksessa. Kansainvälisyys onkin nykyään oppiaineen arkipäivää sekä opetuksessa että tutkimuksessa. Sitä tuovat useat vuosittaiset vierailevat opettajat ja tutkijat, kansainvälinen maisteriohjelma TourCIM, ulkomaiset jatko-opiskelijat sekä oman henkilökunnan kansainväliset verkostot ja vierailut.

Matkailututkimuksen sopivuutta Lapin yliopistoon ei ole enää tällä vuosituhannella kyseenalaistettu. Päinvastoin, vastuullinen matkailu on yliopiston vuoteen 2025 ulottuvassa strategiassa yksi yliopiston neljästä strategisesta painoalasta. Matkailua koskevia julkaisuja tuotetaan kaikissa tiedekunnissa, myös oikeus- ja kasvatustieteessä ja taiteiden tiedekunnassa, mikä on maailmanlaajuisestikin harvinaista. Matkailu nähdään maailmalla useimmiten kohteena tai teemana, johon omaa tieteenalaa sovelletaan, mutta kuten Lapin yliopiston oikeustieteen entinen dekaani Matti Niemivuo totesi yliopiston Kide-lehdessä vuonna 2012: on ehkä jo aika, jolloin oikeustiede voisi toimia matkailututkimuksen ”aputieteenä”.

Lapin yliopisto on edelleen ainoa paikka Suomessa, missä matkailua voi opiskella yliopistotutkimuksen pääaineena. Matkailututkimus on toiminut myös edelläkävijänä ja suunnannäyttäjänä eri koulutusasteiden yhteistyössä ja maamme matkailualan koulutuksen kehittämisessä. Vuodesta 2009 lähtien matkailututkimuksen oppiaine on ollut mukana Lapin yliopiston, Lapin ammattikorkeakoulun ja Lapin matkailuopiston yhteisessä Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutissa (MTI). Instituuttiin liittyminen on omalta osaltaan luonut oppiaineelle uusia haasteita ja virikkeitä. MTI:n strategiassa korostuva matkailun vastuullisuus luo raameja sekä opetukselle että tutkimukselle. Se otettiin myös lähtökohdaksi tuoreessa opetussuunnitelman uudistuksessa: tähtäämme siihen, että tulevat maisterimme ovat vastuullisen matkailun asiantuntijoita, kuten Mikko Vehkaperä kertoo omassa artikkelissaan. Yhteinen instituutti antaa matkailututkimukselle myös mahdollisuuden keskittyä omaan erityisosaamiseen. Opiskelijoiden yksilölliset opiskelupolut ja valinnat teoria- ja käytäntöpainotteisten opintojen välillä voivat toteutua instituutin sisällä, jolloin yliopistotasoinen matkailukoulutus voi olla nimensä mukaisesti tutkimuspainotteinen.

TULEVAISUUDEN MATKAILUKOULUTUS JA -TUTKIMUS

Kun selailee läpi tämän kirjan artikkeleita ja niiden kirjoittajien nimiä, näkee samanaikaisesti matkailukoulutuksen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Monet entiset opiskelijat vaikuttavat nykyään koulutus-, tutkimus- ja muissa asiantuntijatehtävissä Suomessa ja ulkomailla, joistakin on tullut kollegoita omaan oppiaineeseen ja jotkut ovat vielä matkalla kohti omaa asiantuntijuuttaan.

Paitsi Suomessa myös muualla matkailututkimus on kehittynyt valtavasti viimeisten kahdenkymmen vuoden aikana. Vuonna 1994 maailmassa oli noin 5 matkailuun ja noin 15 vieraanvaraisuuteen keskittyvää tieteellistä lehteä. Nykyään näiden alojen tieteellisiä lehtiä julkaistaan eri puolilla maailmaa; lehtien yhteenlaskettu lukumäärä on melkein 200, ja useimmat niistä ovat matkailuaiheisia. Lisäksi matkailuun liittyviä artikkeleita julkaistaan useiden rinnakkaisten tieteenalojen, kuten johtamisen, kulttuurintutkimuksen, sosiologian, markkinoinnin ja maantieteen, lehdissä.

Huimasti lisääntynyt lehtimäärä kertoo tieteellisten julkaisujen yhä suuremmasta merkityksestä: julkaisut toimivat rahoittajille sekä yliopistojen hallintoa pyörittäville jokseenkin luotettavina (tai ainakin helposti mitattavina) laadun, tuotteliaisuuden ja vaikuttavuuden mittareina. Mutta suuri lehtimäärä kertoo myös itse matkailututkimuksen kypsymisestä tieteenalana. Lehtien moninaisuuden taustalla ovat erikoistuneet ja eriytyneet intressit ja näkökulmat. Pelkkä ”matkailu” lehden nimessä ei enää riitä tutkijalle perusteeksi, kun hän valitsee julkaisukanavaa artikkelilleen. Esimerkiksi yksinomaan matkailun korkeakoulupedagogiikkaan erikoistuneita lehtiä on nykyään useita. Voidaan pohtia, riittääkö kaikille lehdille vielä kirjoittajia – tai lukijoita – tulevaisuudessa.

Matkailukoulutus korkeakouluissa vaikuttaa vähitellen saavuttaneen kehityshuippunsa. 1980-, 90- ja 2000-luvun eksponentiaalinen kasvu yliopistojen uusissa matkailun koulutusohjelmissa on monissa länsimaissa kääntynyt laskuun. Uusia ohjelmia perustetaan enää Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa. Nykyään nopeimmin kasvavat matkailumaat Kiina, Intia ja Brasilia sekä ASEAN-maat tuottavat yhä suuremman osan maailman matkailijoista ja matkakohteista. Näin matkailu normalisoituu näissäkin yhteiskunnissa – tai näin me ainakin haluaisimme uskoa. Todellisuudessa maailman väestö kasvaa niin nopeasti, että yhä suurempi osa ihmisistä ei voi koskaan osallistua matkailuun, kansainvälisestä matkailusta puhumattakaan, muuten kuin työntekijän roolissa.

Poliitikot, taloustieteilijät, aluekehittäjät ja paikalliset yrittäjät painottavat usein matkailun tärkeyttä talouden ja alueiden kehittämisessä. He myötävaikuttavat osaltaan siihen, että usein konservatiiviset yliopistot pikkuhiljaa hyväksyvät matkailun omaksi oppiaineekseen. Useimmiten matkailualan koulutus on aluksi ammattikoulutusta, jotta matkailualoille pystytään tarjoamaan koulutettua henkilökuntaa. Pienellä viiveellä seuraa korkeakoulukoulutus, jonka yleensä oletetaan valmistavan päällikkötason osaajia.

Matkailun koulutusohjelmien väheneminen länsimaissa johtuu ainakin osittain siitä, että yliopistotasoinen matkailukoulutus ja -tutkimus eivät ole vastanneet alkuperäisiä toiveita ja oletuksia. Tämä johtaa siihen, että matkailu halutaan jälleen yhdistää muihin tieteenaloihin ja koulutusohjelmiin. Tutkimuksia halutaan, mutta ei välttämättä akateemista tutkimusta vaan en-

nemminkin selvityksiä ja markkinatutkimuksia. Koulutusta halutaan, mutta opetus suunnitelmien toivotaan olevan lähempänä toimialojen käytännöntason tekemistä, ei alojen kehittämistä tulevaisuutta ajatellen. Matkailukoulutus toimii siis varsin haasteellisessa toimintaympäristössä ja siihen kohdistuu monensuuntaisia toiveita. Lapin yliopiston yhteistyö Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutissa on esimerkki uudesta toimintatavasta, joka juuri tällaisessa haastavassa ympäristössä voi luoda malleja muille matkailukoulutusta tarjoaville korkeakouluille.

KIITOKSET URANUURTAJILLE JA TAAKANKANTAJILLE VUOSIEN VARRELLA

Ei ole pelkkää sattumien summaa, että voimme nyt juhlia 20-vuotiaasta matkailun koulutusta. Lapin yliopiston matkailukoulutus ei ole syntynyt ja kehittynyt automaattisesti yhteiskunnallisen kehityksen seurauksena, vaan sitä ovat rakentaneet vuosien varrella lukuisat henkilöt. Haluaisin tässä kiittää muutamia heistä. Olen itse tullut ”valmiiseen pöytään” enkä siksi yritäkään väittää, että alla mainitut henkilöt ovat oppiaineen ”kaikkeus”. Siksi pahoittelut kaikille teille, jotka kuulutte oppiaineen uranuurtajiin ja taakankantajiin mutta joita ei seuraavassa mainita – syy on yksinomaan minun. Sydämelliset kiitokset teillekin tekemästänne panoksesta!

Aluksi haluaisin mainita yhteistyökuvion, joka oppiaineellamme oli yli kymmenen vuoden ajan Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen kanssa ja jossa kaikki kolme yhdessä rahoittivat luontomatkailevan professuuria. Olen itse kolmen organisaation leivissä MTI:n johtajana ja tiedän, kuinka haasteellista on toimia tasapuolisesti moneen suuntaan samanaikaisesti. Erilaiset menettelyt, erilaiset rahoitusmallit ja erilaiset toimintaympäristöt tuovat lisätyötä oman ”varsinaisen” työkuorman lisäksi. Jarkko Saarinen hoiti aluksi tätä yhteisprofessuuria vuonna 2003, kunnes siirtyi Oulun yliopistoon maantieteen professoriksi. Jarkkoa seurasi viransijaisena Seija Tuulentie, ja sen jälkeen vakinaisena Liisa Tyrväinen syksystä 2005 lähtien. Vuonna 2013 osapuolet päättivät purkaa tehtävän, koska professuuriin kohdistuvat odotukset ja yhden henkilön työtaakka olivat rahoitusmallien muuttuessa kasvaneet liian raskaiksi. Jarkkoa, Seijaa ja Liisaa haluan kiittää heidän antamastaan panoksesta oppiaineelle sekä edelleen jatkuvasta yhteistyöstä. Heidän ansiostaan oppiaineessamme on monta tulevaisuuden luontomatkailevan asiantuntijaa, jotka vievät eteenpäin tätä tärkeää aluetta oppiaineessamme.

Antti Haahti oli oppiaineemme ensimmäinen vakinainen professori. Hän toi oppiaineeseen oman kauppatieteellisen osaamisensa sekä henkilökohtaisen kiinnostuksensa ja kokemuksensa pienyrittäjyydestä. Eri puolille maakuntaa suuntautuneilla kenttäkurssillaan Antti on antanut yrittäjien kertoa itsestään ja yrityksistään ja käsitellyt sen jälkeen tätä rikasta narratiivia eri teorioiden valossa, kuten hän kertoo omassa artikkelissaan. Kenttäkurssit ja niillä kuullut yrittäjien kertomukset ovat jääneet elävästi monien opiskelijoiden mieleen. Antti on ohjannut lukemattomia opinnäytteitä eri tasoilla. Hänen kirjahyllynsä ovat täynnä graduja, väitöskirjoja ja kaikenlaisia muita tutkimuksia. Rehellisyyden nimissä todettakoon, että Antin kirjahyllyt ovat legendaariset niiden täyttymispisteiden ylittymisen takia. Jokaiselle, joka on käynyt Antin huoneessa, on varmaan tullut sama ajatus kuin minulle: siinä ovat yhdistyneet kirjasto, olohuone ja työhuone.

Jo ennen Antti Haahtea oppiaineen henkilökuntaan oli liittynyt Soile Veijola, aluksi yliassistentin ja myöhemmin matkailun kulttuurintutkimuksen professorin nimikkeellä. Hän toi sosiologisella taustallaan oppiaineeseen ja maamme matkailututkimukseen yleisemminkin uudenlaisen yhteiskuntatieteellisen ulottuvuuden. On erityisesti korostettava hänen ylivertaista kykyään ravistella kangistuneita ajatusratoja omalla rakentavan kriittisellä otteellaan. Monen opiskelijan ja kollegan perusolettamukset matkailusta ovat Soilen opetuksen ja julkaisujen ansiosta muuttuneet – ja sehän on meidän akateemisesti koulutettujen ihmisten tehtävä: antaa uusia ajatuksia muille. Eikä kerran ajateltua ajatusta voi perua, vaan se vaikuttaa tuleviin ajatuksiimme.

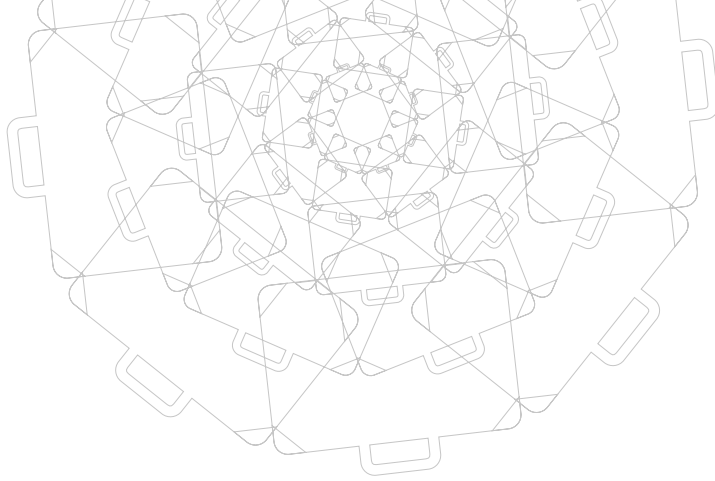
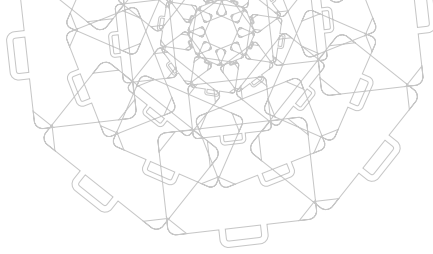
Matkailukoulutus Lapin yliopistossa käynnistyi siis 20 vuotta sitten Seppo Ahon johdolla. Seppä voi monestakin syystä käyttää nimitystä matkailututkimuksen ja -koulutuksen Grand Old Man. Hänen aloitteestaan järjestettiin muun muassa maamme ensimmäinen matkailututkijoiden symposiumi Rovaniemellä keväällä 1991. Kuluneiden kahdenkymmen vuoden aikana Seppo on opettanut niin oman yliopistomme opiskelijoita, Matkailualan verkostoyliopiston opiskelijoita kuin opiskelijoita monissa ulkomaisissa partneriyliopistoissa. Opetuksen ja tutkimuksen lisäksi yliopistoilla on kolmas tehtävä, joka liittyy yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Tätä tehtävää Seppo on toteuttanut monin tavoin, muun muassa toimimalla Suomen matkailijayhdistyksessä ja Lapin matkailuyhdistyksessä sekä osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun sanomalehdissä ja muissa medioissa. Seppo on esimerkki julkisesta ajattelijasta, jollainen professorin pitääkin olla.

Lopuksi haluan vielä kiittää niitä oppiaineen käytännön puurtajia ja taakankantajia, jotka usein jäävät julkisia kiitoksia vaille mutta joita ilman emme olisi siinä missä nyt olemme. Näihin henkilöihin kuuluvat ennen kaikkea oppiaineen alkuaikojen assistentit. Ensimmäisenä assistenttina toimi Jari Järviluoma, jonka rooli ja työpanos matkailukoulutuksen alkuvaiheissa oli merkittävä. Erytiskiitoksen ansaitsevat myös Outi Rantala ja Minni Haanpää, jotka assistentteina omalta osaltaan pitivät huolta oppiaineen sujuvasta toiminnasta erilaisten vaiheiden ja haasteidenkin keskellä. Viimeiseksi haluan mainita Heli Ilolan, joka aloitti oppiaineessa amanuenssina ja toimi sen jälkeen pitkään Seppo Ahon johtamissa hankkeissa, kunnes vuonna 2012 hänen työsuhteensa saatiin vihdoin vakinaistettua tutkimusassistentin nimikkeellä. Tämän tehtävän myötä Helin asiantuntemus pystytään nyt hyödyntämään kaikissa tutkimukseen ja julkaisemiseen liittyvissä projekteissamme, ja myös opetuksen tukitehtävissä hän on mukana taustavoimana. Kiitokset Helille hänen monipuolisesta ja joustavasta panoksestaan oppiaineen eri tehtävissä.

Oppiaineen asema on vakiintunut ja vahvistunut, mutta vastuunkantajia tarvitaan jatkossakin. Tulevaisuus tuo aina mukanaan uusia haasteita, joihin on vastattava, mutta myös uusia mahdollisuuksia, joihin kannattaa tarttua. Historian tunteminen on avuksi näissä molemmissa. Siksi tämä kirja on erityisen tärkeä niille henkilöille, jotka nyt ja tulevaisuudessa ovat mukana kantamassa vastuuta matkailututkimuksen oppiaineesta. Kaikille muillekin matkailun koulutuksesta, tutkimuksesta ja kehittämisestä kiinnostuneille kirja antaa varmasti sekä ajattelemisen aiheita että tarjoaa viihtyisiä lukuhetkiä. ✨

MATKAILUOPETUKSEN JA -TUTKIMUKSEN VARHAISVAIHEITA SUOMESSA

Jorma Hemmi

Lapin yliopiston matkailumaantieteen dosentti

Esittelen artikkelissani matkailun tuloa suomalaiseen opetus- ja tutkimusmaailmaan. Kirjoitukseni perustuu omakohtaisiin kokemuksiin ja muisteluksiin vuosikymmenien varrelta, tekstissä ja alaviitteissä mainittuihin teoksiin (jotka löytyvät kirjan lopussa olevasta kirjallisuusluettelosta) sekä kirjoittamisen aikana saamiini lausuntoihin seuraavilta henkilöiltä: Seppo Aho, Antti Haahti, Jari Järviluoma, Raija Komppula, Irma Pantzar, Ulla Ritola-Pesonen, Seppo Särkkä ja Kai-Veikko Vuoristo. Heille kaikille suuret kiitokset. Erityiskiitokset suomalaisen matkailututkimuksen uranuurtajalle Kai-Veikko Vuoristolle, joka on kommentoinut käsikirjoitusta ja tällä tavoin suuresti auttanut tekstin saattamisessa lopulliseen muotoonsa.

MATKAILUOPETUKSEN VIRIÄMINEN

Ensimmäinen askel matkailualan koulutuksessa maassamme otettiin vuonna 1935, jolloin Hotelli- ja ravintolakoulu Perho aloitti toimintansa Helsingissä. Perho olikin useiden vuosikymmenien ajan ainoa matkailualan kouluttaja, ravintola-alan koulutusta tarjoavien ammattikoulujen lisäksi. 1970-luvun alussa perustettiin hotelli- ja ravintola-alan kouluja eri puolille maata. Hotelli- ja ravintolaopisto aloitti toimintansa Helsingissä vuonna 1969. Vielä merkittävämpi askel matkailukoulutuksen historiassa oli Porvoon matkailuopiston perustaminen vuonna 1973. Pääsyvaatimuksena matkailuopistoon oli ylioppilastutkinto tai sitä vastaava koulutus. Kaksivuotisen koulutuksen ensimmäisenä vuotena oppiaineet olivat kaikille yhteisiä. Toisena vuotena opinnot eriytyivät – valittavana oli kolme eri linjaa. Keskeisiä oppiaineita linjasta riippuen olivat matkailuoppi, matkailumaantiede, sosiologia, markkinointi, matkatoimisto-oppi, laskentatoimi, kunta- ja kotimaan matkailu, henkilöstöhallinta ja kielet. Toimiessani Porvoon matkailualan oppilaitoksen¹ rehtorina vuosina 1979–82 opetin matkailumaantiedettä ja matkailuoppia. Minua vaivasi tuolloin näiden oppiaineiden välinen epämääräinen raja: samaa asiaa saattoi tarkastella joko ”opillisesti” tai maantieteellisesti. Tämä kahtiajako säilyi toisen asteen opetuksessa aina 1990-luvulle saakka.

¹ Oppilaitoksessa toimi matkailuopiston lisäksi hotelli- ravintolakoulu.

Matkailuopetus ja matkailututkimus liittyvät kiinteästi toisiinsa: tutkimus tuottaa tietoa ja oppimateriaalia sekä opettajille että opiskelijoille (ja tietysti matkailuelinkeinolle). 1970-luvun alussa alan tutkimustoiminta oli vielä hyvin vähäistä, eikä se näin ollen tuottanut oppimateriaalia. Niinpä oppikirjojen puute hankaloitti opetusta. Varsinaisia matkailualan opettajiaakaan ei ollut. Opettajina toimivat pääasiassa kuntien matkailuasiamiehet, matkailupäälliköt sekä elinkeinoelämän, järjestöjen ja yritysten johtohenkilöt. Vieraileviksi opettajiksi saatiin kuitenkin matkailualan pioneeritutkijoita; muun muassa Kai-Veikko Vuoristo teki opetusvierailuja Porvooseen.

1970-luvun lopulla matkailuopetus laajeni hyvin erilaisiin oppilaitoksiin, kuten kotitalousoppilaitoksiin, kauppaoppilaitoksiin, kansanopistoihin ja maaseutuoppilaitoksiin. Oli huomattu, että matkailu kiinnostaa nuoria, ja toisaalta edellä mainitut oppilaitokset saivat mahdollisuuden varmistaa olemassaolonsa: ikäluokat alkoivat supistua ja oppilaitosten tulevaisuus piti turvata. 1970-luvun loppupuolella käynnistyi keskiasteen koulunuudistus. Sen tavoitteena oli parantaa koulutuksen laatua ja muodostaa kokonaisuus, jossa opiskelijalla on mahdollisuus siirtyä joustavasti tasolta toiselle. Matkailuopetuksessa ylemmät tasot kuitenkin puuttuivat.

Aivan tuntematon aihealue matkailu ei ollut korkeakouluissakaan. Helsingin kauppakorkeakoulussa matkailuteemaan liittyvä opetus oli alkanut 1960- ja 70-lukujen vaihteessa Eero Auvisen johdolla, ja se jatkui Kai-Veikko Vuoriston tultua talousmaantieteen apulaisprofessoriksi vuonna 1973. Helsingin kauppakorkeakoulussa syntyivätkin 1970-luvulla todennäköisesti maamme ensimmäiset matkailua käsittelevät pro gradu -tutkimukset. Myös Tampereen yliopiston aluetieteen laitoksella matkailu oli esillä: siellä tarjottiin opiskelijoille 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa matkailun approbatur-opintoja Kauko V. Niinisaloon johdolla. Matkailun opetus Tampereella ei kuitenkaan jatkunut tämän jälkeen.

TUTKIMUKSEN ENSIMMÄISET VUOSIKYMMENET

Mitä voidaan pitää maamme ensimmäisenä tieteen kriteerit täyttävänä matkailututkimuksena? Kai-Veikko Vuoriston mukaan se oli Eero Auvisen vuonna 1965 julkaisema *Tutkimus Saimaan alueen matkailusta kesällä 1964*, jossa käsiteltiin muun muassa matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Samana vuonna Väinö Paavilainen, Kauko V. Niinistö ja Jaakko Numminen julkaisivat selvityksen Suomen matkailun nykytilasta ja kehittämistehtävistä. Oulun yliopiston maantieteen laitoksen professori Reijo Helteen julkaisema *Lapin matkailututkimus* (1968) oli inventoiva tutkimus ja ajankohdan huomioiden varsin perusteellisesti toteutettu. Se on edelleenkin yksi Lapin matkailututkimuksen perusteoksia. Myös Kai-Veikko Vuoristo julkaisi ensimmäiset matkailuaiheiset tutkimuksensa jo 1960-luvulla, muun muassa artikkelit ”Matkailijoiden lähtöalueiden ja matkailukohteiden välinen suhde Suomessa” *Terrassa* ja ”On the geographical features of tourism in Finland” *Fenniassa*, molemmat vuonna 1969.

Matkailututkimuksen alkuvaiheet Suomessa olivat ”yksilösuorituksia”, jotka eivät vielä johdaneet laajamittaisempaan tutkimukseen yliopistoissa. Vähitellen matkailusta kiinnostuneiden

tutkijoiden määrä kuitenkin kasvoi. Jo niinkin varhain kuin vuonna 1975 pidettiin maamme todennäköisesti ensimmäinen matkailututkijoiden tapaaminen Vuokatissa. Toimin itse sen koolle-kutsujana, Oulun yliopiston maantieteen laitoksen silloinen esimies Uuno Varjo lausui avaussanat ja esitelmöitsijöinä olivat muun muassa Kai-Veikko Vuoristo ja Timo Säkkinen. Edellä jo mainittujen henkilöiden lisäksi varhaisten suomalaisen matkailututkijoiden joukkoon kuuluu muun muassa nopeasti uralleen edennyt Antti Haahti. Hänen ensimmäiset tutkimuksensa liittyivät Suomen asemoitumiseen lomakohteena².

Omat ensimmäiset matkailututkimukseni käsittelivät Kainuun matkailua. Lisensiaatintyöni Kainuun matkailusta valmistui vuonna 1976, ja vuonna 1979 kirjoittelin väitöskirjan *Kainuun matkailun aluerakenne ja siihen liittyvät kysyntä- ja tarjontamallit*. Suhtaudun nyt jälkikäteen hieman varauksellisesti väitöskirjani laatuun, mutta todettakoon, että laadin sen työni ohella pitämättä päiväakkään virkavapaata. Kyseessä oli joka tapauksessa maamme ensimmäinen matkailuaiheinen väitöskirja. Vastaväittäjänäni tarkastustilaisuudessa Joensuun korkeakoulussa oli Kai-Veikko Vuoristo.

Alkuvaiheessa tehtiin paljon luonteeltaan inventoivaa tutkimusta: kiinnostuksen kohteina olivat matkailijamäärät ja -kansallisuudet sekä matkailupalveluiden käyttö paikallisella ja alueellisella tasolla. Tutkijoiden lisäksi näitä asioita selvittivät matkailuasiamiehet, elinkeinon edustajat ja konsultit, joten ei ole yllättävää, että tutkimusten taso ja luotettavuus vaihtelivat. Myös yhteisöt ja viranomaiset tekivät matkailututkimusta joko itse tai yhteistyössä tutkijoiden kanssa. Esimerkiksi maakuntaliitot ja seutukaavaliitot olivat kiinnostuneita matkailua koskevasta tiedosta ja hyödynsivät sitä suunnittelussa. Myös Kehitysaluerahasto (KERA) osallistui matkailututkimukseen laatimalla matkailuyritysten ja -hankkeiden kannattavuuslaskelmia rahoituspäätöksiään varten. Näiden myötä liiketaloustiede, erityisesti laskentatoimi, tuli mukaan matkailualan tutkimukseen. KERA laati myös ensimmäiset Lapin matkailun kehittämisohjelmat³. Vuonna 1973 perustettu Matkailun edistämiskeskus toimi alusta alkaen merkittävänä matkailutiedon tuottajana.⁴ Sen tutkimusosasto ryhtyi tuottamaan omia tutkimuksia ja matkailuun liittyvää perustietoa tutkijoiden käyttöön sekä teki yhteistyötä matkailututkijoiden kanssa.

Jos pyritään hahmottamaan maamme matkailututkimuksen varhaisvaiheiden päälinjoja, voidaan ensinnäkin todeta, että liikkeelle lähdettiin matkailun tulo- ja työllisyysvaikutustutkimuksista, alkaen edellä mainitusta Eero Auvisen Saimaan alueen matkailua koskevasta tutkimuksesta. Varsinkin monet kunnat olivat kiinnostuneita matkailun talousvaikutuksista. Kunta- ja aluetason tulo- ja työllisyysvaikutuksia käsiteltiinkin lukuisissa tutkimuksissa⁵. Aihealuetta

2 Haahti & Heuvel 1980; Haahti & Yavas 1983; Haahti 1984 ja 1986.

3 KERA 1975 ja 1981.

4 MEKin historia itsenäisenä toimijana päättyi vuonna 2014, jolloin se sulautettiin osaksi vienninedistämisenorganisaatio Finprota.

5 Esim. Airola 1985; Holopainen 1981; Jonninen 1981; Jurvakainen 1986; Jyvälä 1981; Kanta-Hämeen seutukaavaliitto 1984; Kauppila 1989; Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus 1977; Kettunen 1990; Kymenlaakson seutukaavaliitto 1985; MEK 1983; Palovirta 1982; Pohjois-Savon seutukaavaliitto 1988; Säkkinen 1971; Tykkyläinen 1984; Uudenmaan seutukaavaliitot 1969.

koskevana alkuvaiheen tutkimuksen yhteenvetona voidaan pitää Kai-Veikko Vuoriston ja Tarja Arajärven vuonna 1990 julkaisemaa artikkelia, jossa pohdittiin talousvaikutusten mittaamisen metodologisia ongelmia.

Toisen alkuvaiheen päälinjan muodostivat matkailun aluerakennetutkimukset. Tähän tutkimuslinjaan kuuluvat muun muassa edellä jo mainittu väitöskirjani sekä Suomen kuntien matkailuvetovoimaa ja -tarjontaa koskevat seikkaperäiset analyysit. Viimeksi mainitut toteutettiin yhteistyössä Matkailun edistämiskeskuksen kanssa Kai-Veikko Vuoriston ja muiden matkailumaantieteilijöiden voimin, ensimmäinen vuonna 1978⁶.

Jo varhaisessa vaiheessa matkailututkimuksessa nousivat esiin luonto- ja ympäristömatkailuun liittyvät teemat ja ekoturismi. Olin itsekkin mukana ekoturismin alkuhuumassa: Pidin vuonna 1982 FAO:n eli Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestön kongressissa esitelmän, jonka otsikkona oli ”Ecological Tourism (Ecotourism) – A New Viewpoint”⁷. Nähdäkseni tällöin tuli julkistettua uusi matkailutermi, ekoturismi, ainakin eurooppalaiseen matkailuterminologiaan. Jo vuonna 1980 olin osallistunut Suomussalmen ekokunnan julkistamaan valtakunnalliseen ideakilpailuun ekoturismikyläideallani. Kun kilpailun tulokset julkistettiin, en ollut palkittujen joukossa ja pyysin työni takaisin. Ei sitä kuitenkaan löytynyt, ja vasta lukuisten etsijöiden työn tuloksena se löytyi elinkeinoasiamiehen hyllystä. Pyynnöstäni kilpailu uusittiin, ja palkinto, joka oli melkoinen, jaettiin tasan kilpailulautakunnan puheenjohtajan idean ja minun ideani välillä. Ympäristö- ja luontomatkailu pysyi kiinnostukseni kohteena tämän jälkeenkin.

Opettajien lisäksi oppikirjat toimivat konkreettisenä linkkinä opetuksen ja tutkimuksen välillä. Kuten jo alussa totesin, oppikirjojen puute oli matkailuopetuksen varhaisvaiheen yksi ongelma. Niinpä yhdessä Kai-Veikko Vuoriston kanssa ryhdyimme poistamaan ongelmaa. Vuonna 1981 syntyi teos *Matkailun perusteet*, joka oli suunnattu lähinnä ammatillisia opintoja varten. Kutsuimme kirjoittajaksi myös Jarmo R. Lehtisen, jonka aihealueena oli matkailun organisoituminen. Ensimmäistä oppikirjaamme seurasi samojen kirjoittajien *Matkailu ja matkailijat* (1987), jossa sisältöä ja lähestymistapaa laajennettiin ja mukaan otettiin tutkimusta kuvaava jakso.

TUTKIMUKSEN LAAJENEMINEN JA VERKOSTOITUMINEN

Suomalainen matkailututkimus oli alkuvaiheissaan pääosin maantieteilijöiden varassa. Löysin tätä kirjoittaessani lehtileikkeen, jossa todetaan, että Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen johtaja Kari Eklund oli järjestänyt vuonna 1988 Pohjoiskalotin matkailuseminaarin. Tuolloin olin lausunut: ”Matkailualaa koskeva tutkimus on varsin kapea-alaista. Alalla kaivataan ennen kaikkea soveltavaa tutkimusta, jossa olisi enemmän taloustieteellistä, yhteiskuntatieteellistä ja sosiologista painotusta.” Tultaessa 1990-luvulle matkailututkimus laajenikin sosiologiseen ja

6 MEK 1978.

7 Ks. Hemmi 1982.

kulttuurintutkimukselliseen näkökulmaan. Uranuurtajina tällä saralla toimivat Eeva Jokinen ja Soile Veijola, joiden kirja *Oman elämänsä turistit* ilmestyi vuonna 1990. Jokisen ja Veijolan kirjassa käsiteltiin suomalaisten etelänmatkailua. Samaa aihepiiriä lähestyi myöhemmin Tom Selänniemi kulttuuriantropologian väitöskirjassaan *Matka ikuiseen kesään* (1996). Turun yliopistossa puolestaan viriteltiin turismin historian tutkimusta Auvo Kostiaisen johdolla⁸. Toki myös maantieteilijät jatkoivat matkailututkimusta. Luonto- ja ympäristönäkökulmaa suomalaiseen matkailututkimukseen toivat muun muassa maantieteilijät Jari Järviluoma ja Jarkko Saarinen⁹.

Jo ensimmäistä oppikirjaa kirjoittaessamme totesimme matkailututkimuksen poikkitieteellisyiden ja laadimme luettelon tieteenaloista, joita matkailu sivuaa¹⁰. Kun tutkijoiden määrä maassamme kasvoi, syntyi tarve kanssakäymiseen eri tieteenaloja edustavien matkailututkijoiden välillä. Toukokuussa 1991 järjestettiin suomalaisten matkailututkijoiden symposiumi, joka aloitti vuosittaisten tapaamisten sarjan. Kokoontumispaikkana oli Rovaniemi. Siellä sijaitsevaan Oulun yliopiston alaiseen Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen Lapin yksikköön oli paria vuotta aikaisemmin perustettu matkailun teematutkijan toimi, jonka hoitajaksi tuli Jari Järviluoma, ja matkailu oli määritelty tutkimuslaitoksen yhdeksi keskeiseksi toimialueeksi. Tutkijakokoontumisen aloitteen tekijänä ja koollekutsujana toimi Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen erikoistutkija, dosentti Seppo Aho. Hänen lisäksi symposiumin suunnitteluun osallistui Helsingin kauppakorkeakoulun apulaisprofessori Kai-Veikko Vuoristo. Symposiumin esitelmistä koottiin julkaisu *Matkailun teoretisoiva tutkimus Suomessa*¹¹. Seuraavan vuoden elokuussa kokoonnuttiin Hailuodossa; symposiumin suunnitteluryhmässä oli Ahon ja Vuoriston lisäksi mukana KTT Antti Haahti Tampereen yliopistosta. Toukokuussa 1993 kokoontumispaikkana oli Savonlinna. Kokoontumiset jatkuivat tästä eteenpäin vuosittain eri puolilla maata, ja niiden esitelmistä koottiin myös useita julkaisuja¹². Vuonna 1993 luotiin keskinäisen yhteydenpidon välineeksi *SAMU, Suomalaisen akateemisen matkailututkimuksen uutiskirje*, jota toimitettiin aluksi Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen Lapin yksikössä ja myöhemmin Lapin yliopistossa ja joka ilmestyi pari kertaa vuodessa.

Myös uusia oppikirjoja kirjoitettiin 1990-luvulla. Vuonna 1993 Vuoriston kanssa julkaisemamme *Matkailu* toi aiempia oppikirjoja enemmän esiin tutkimuksellista näkökulmaa ja oli myös pääsykoekirjana Lapin yliopiston matkailun koulutusohjelmassa alkuvuosina. Tämän jälkeen Vuoriston ja minun tiet erkanivat (tosin vain kirjoittamisen suhteen). Vuoristo jatkoi kirjoittamistaan WSOY:lle ja itse kirjoitin omakustanteita. Vuoristolta ilmestyi seuraava oppikirja *Matkailun muodot* vuonna 1998. Sen esipuheessa todettiin teoksen avaavan lukijalle oven matkailun monitieteiseen tutkimusympäristöön, joskin painopiste oli matkailun aluemaantieteessä ja aluetaloustieteissä. Kirja oli tarkoitettu ensisijaisesti ammattikorkeakoulujen ja matkailualan verkostoyliopiston kurs-

8 Ks. Kostiainen & Korpela 1995.

9 Esim. Järviluoma, Saarinen & Vasama 1995; Saarinen & Järviluoma 1996; ks. myös Hallikainen 1998.

10 Ks. myös esim. Kauppila 1993.

11 Aho 1993a.

12 Aho 1993b ja 1994; Aho & Ilola 1995; Aho, Ilola & Järviluoma 1997; Aho, Honkanen & Saarinen 2001; Lassila & Aho 2001.

sikirjaksi, ja siitä tuli ilmestymisensä jälkeen myös Lapin yliopiston matkailun koulutusohjelman valintakoekirja. Itse julkaisin vuonna 1995 oppikirjan *Ympäristö- ja luontomatkailu*, jota käytettiin myös kurssikirjana Lapin yliopistossa.

MATKAILUOPINTOJEN TULO KORKEAKOULUIHIN

Samaan aikaan kun aihepiirin tutkimus laajeni, matkailu teki aiempaa laajemmin tuloaan myös korkeakouluopintoihin. 1990-luvulla maahamme alettiin luoda ammattikorkeakouluverkostoa. Tavoitteena oli korkeatasoinen ja työelämän lähtökohdista kumpuava järjestelmä, joskin yliopistot pelkäsivät, että uudistus voisi hämärtää eri oppilaitossektoreiden työnjakoa. Ammattikorkeakoulut kärsivätkin alkuaikoinaan yleisesti arvostuksen puutteesta, eikä niitä aina mielletty varsinaisiksi korkeakouluiksi. Uudistus käynnistyi vuonna 1991, jolloin opistoasteen oppilaitosten yhteistyönä käynnistettiin ensimmäiset väliaikaiset ammattikorkeakoulut. Tuolloin aloitti toimintansa myös ensimmäinen matkailualan ammattikorkeakoulu, Haaga Instituutti Helsingissä. Matkailualan suosio kertoo se, että lähes jokainen ammattikorkeakoulu halusi matkailun opetusisällökseen. Matkailualan opistotason koulutuksen uranuurtajan Porvoon matkailuopiston itsenäinen toiminta päättyi vuonna 2000 sen fuusioituessa Helsingin liiketalouden ammattikorkeakouluun (Helia). Vuonna 2007 Haaga Instituutin ammattikorkeakoulu ja Helia (jossa siis Porvoo oli jo mukana) yhdistettiin Haaga-Helia ammattikorkeakouluksi, jossa Porvoo erikoistui tarjoamaan matkailun koulutusohjelman mukaista opetusta.

Myös ajatusta matkailualan yliopistotasoisesta koulutuksesta alettiin viritellä jo 1990-luvun alkupuolella. Seppo Aho ehdotti vuonna 1991 matkailun koulutusohjelman perustamista Lapin yliopistoon, mutta ajatus ei tuolloin saanut vastakaikua. Matkailualan koulutusta oli kuitenkin jo 1980-luvulta lähtien ollut tarjolla Lapin korkeakoulun täydennyskoulutuskeskuksessa, joka järjesti matkailuala palvelevia yrittäjäkursseja. Näissä merkeissä sain itsekin ensimmäisen kosketukseni Lapin yliopiston matkailuopetukseen: toimiessani Ranuan eläinpuiston toimitusjohtajana (1982–92) kävin 1980-luvun alkupuolelta lähtien luennoimassa ja opettamassa matkailuteemasta täydennyskoulutuskeskuksessa. Opetustahtini jatkui varsin kiivaana oman työni ohella 1990-luvulla Seppo Särkän toimiessa täydennyskoulutuskeskuksessa matkailu- ja yritysalan koulutuspäällikkönä ja suunnittelijana.

Vuonna 1992 otettiin seuraava askel yliopistotason opinnoissa, kun Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa aloitettiin matkailun approbatur-opinnot. Keväällä 1994 tehtiin päätös matkailukoulutuksen käynnistämisestä Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa, ja ensimmäiset matkailun koulutusohjelman opiskelijat aloittivat opintonsa saman vuoden syksyllä. Lapin yliopiston matkailukoulutuksen synty- ja alkuvaiheista kerrotaan tarkemmin Seppo Ahon artikkelissa. Jatkoin itsekin opettamista Lapin yliopistossa vielä matkailun tiedekuntaopetuksen alkuvuosina. Matkailumaantieteen dosentiksi tulin nimitetyksi vuonna 1995.

Samoihin aikoihin kun Lapin yliopistossa aloitettiin matkailun koulutusta ja kun matkailututkijat olivat aloittaneet säännöllisen yhteydenpidon, oltiin maahamme perustamassa myös

Matkailualan verkostoyliopistoa (MAVY). Verkostoyliopisto sai alkunsa Mikkelin ja Savonlinnan kaupunkien sekä Itä-Savon yliopistosäätiön kehittämishankkeesta. Sen projektipäällikkönä toiminut FT Veijo Ilmavirta esitti idean verkostoyliopistosta. Hän oli mukana Hailuodon matkailututkijasymposiumissa elokuussa 1992, missä ensimmäistä kertaa keskusteltiin yliopistojen välisestä yhteistyöstä matkailualan koulutuksessa. Keskustelut johtivat verkostoyliopiston valmistelutyöryhmän syntymiseen. Työryhmään kuuluivat generaattorina Veijo Ilmavirta sekä muina jäseninä Seppo Aho, Pekka Borg, Antti Haahti, Mauno Kosonen, Auvo Kostiainen, Lars-Johan Lindqvist, Anu Oittinen, Katriina Petrisalo, Ulla Ritola-Pesonen, Olli Saastamoinen, Anna-Leena Siikala ja Kai-Veikko Vuoristo. Työryhmä kehitti verkostoyliopiston sisältöjä ja mallia vuoden 1993 aikana. Yliopistojen välinen sopimus verkostoyliopiston toiminnasta allekirjoitettiin joulukuussa 1994, ja opetus käynnistyi Savonlinnassa syksyllä 1995. Verkostoyliopiston perustajayliopistot olivat Helsingin kauppakorkeakoulu sekä Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Lapin, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistot. Toisin kuin Lapin yliopiston matkailukoulutus, verkostoyliopisto ei tarjonnut eikä tarjoa vielääkään tutkintoon johtavaa pääaineopetusta vaan maisterin tai kandidaatin tutkintoihin liitettäviä sivuaineopintoja tai eri oppiaineisiin integroitavia opintoja. MAVY oli mainio esimerkki monitieteisen lähestymistavan läpimurrosta matkailututkimuksessa ja -opetuksessa. Verkostoyliopiston koordinaatioyksikkö on toiminut alusta asti Joensuun (sittemmin Itä-Suomen) yliopiston Savonlinnan kampuksella.

Kansainvälinen vertailu osoittaa, että matkailuopetuksen tulo korkeakouluihin ajoittui Suomessa varsin ”normaalisti”. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna korkeakoulutasoisen matkailualan koulutuksen juuret juontavat 1960-luvulle. Keskimäärin matkailualan korkeakoulutus kasvoi voimakkaimmin 1980- ja 1990-luvuilla, vaikkakin eroja eri maiden ja maanosien välillä tietysti on.¹³

UUDELLA VUOSITUHANNELLA

Matkailututkijoiden 1990-luvulla alkanut verkostoituminen johti vuonna 2004 Suomen matkailututkimuksen seuran perustamiseen. Seura järjestää vuosittain tutkijasymposiumin sekä julkaisee *Matkailututkimus*-lehteä, jonka ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 2005.

Matkailututkimus on 2000-luvulla entisestään laajentunut ja monipuolistunut. Maahamme on syntynyt jo ”toisen aallon matkailututkijasukupolvi”. Maantieteilijöiden, taloustieteilijöiden ja yhteiskuntatieteilijöiden joukkoon on tullut muun muassa biologeja ja metsätieteilijöitä. Maise-matutkimus, ympäristöjohtaminen ja matkailuelämykset voidaan mainita esimerkkeinä uusista tutkimusteemoista. Jo 1990-luvulla esiin nousseet kestävä matkailu, kantokyky sekä matkailun filosofiset ja eettiset kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia.

Myös oppikirjojen laatiminen on jatkunut. Kai-Veikko Vuoristo ja Nina Vesterinen julkaisivat vuonna 2001 Suomen matkailumaantiedettä koskevan teoksen *Lumen ja suven maa* (josta julkaistiin uudistettu painos vuonna 2009). Vuoriston paria vuotta myöhemmin julkaisemaa

¹³ Ks. Hsu 2005, 33–35; Ilola & Veijola 2013, 186; Sharpley 2011, 7–11.

kirjaa *Matkailun maailma* voidaan pitää kansainvälisestäikin merkittävänä, sillä se oli todennäköisesti maailman ensimmäinen kansainvälisen matkailumaantieteen kokonaisteos ja oppikirja. Itse julkaisin vuonna 2005 kaksiosaisen oppikirjan *Matkailu, ympäristö, luonto*. Oppikirjoja ja oppikirjoiksi soveltuvia teoksia on julkaistu myös liiketalouden aihepiireistä, muun muassa tuotekehityksestä¹⁴, markkinoinnista¹⁵ sekä ohjelmopalvelujen turvallisuudesta¹⁶. Soile Veijolan toimittamana julkaistiin vuonna 2013 *Matkailututkimuksen lukukirja*, joka on ensimmäinen varsinainen monitieteiseen tutkimukseen perustuva suomenkielinen oppikirja matkailusta.

Opetuksen puolella matkailualalla toteutuu nykyään 1970-luvulla esitetty tavoite: tutkintoja on tarjolla ammattitutkinnosta tohtorin tutkintoon saakka, ja opiskelijoilla on mahdollisuus siirtyä joustavasti tasolta toiselle. Konkreettisinta ja pisimmälle vietyä joustavuus on Rovaniemelle vuonna 2009 perustetussa Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutissa (MTI), joka on koonnut yhteen matkailualan osaamisen Lapin matkailuopistosta, Lapin ammattikorkeakoulusta ja Lapin yliopistosta. Instituutissa konkretisoituu myös opetuksen ja tutkimuksen kiinteä yhteys. Matkailualan verkostoyliopisto puolestaan pitää yllä opetuksen monitieteisyyttä ja matkailun näkyvyyttä opetusalan maamme eri yliopistoissa.

* * *

Kuten edellä kirjoitetusta on käynyt ilmi, olen ollut mukana suomalaisessa matkailututkimuksessa ja -opetuksessa sen varhaisvaiheista lähtien. Vaikka en olekaan kokenut olevani varsinainen ”tiedemies”, olen monesti kokenut olevani aikaani edellä. Esimerkiksi maamme ensimmäinen seminaari, jonka aiheena oli ilmastonmuutoksen vaikutus matkailuun, järjestettiin aloitteestani Lapin matkailun ja yritystalouden instituutissa Sodankylässä vuonna 1993. Ilmastonmuutoksen vaikutus matkailuun oli myös viimeinen laaja luentoaiheeni, ja olin perehtynyt siihen varsin intensiivisesti. Kiertelin sillä teemalla ympäri valtakuntaa parin vuoden ajan.

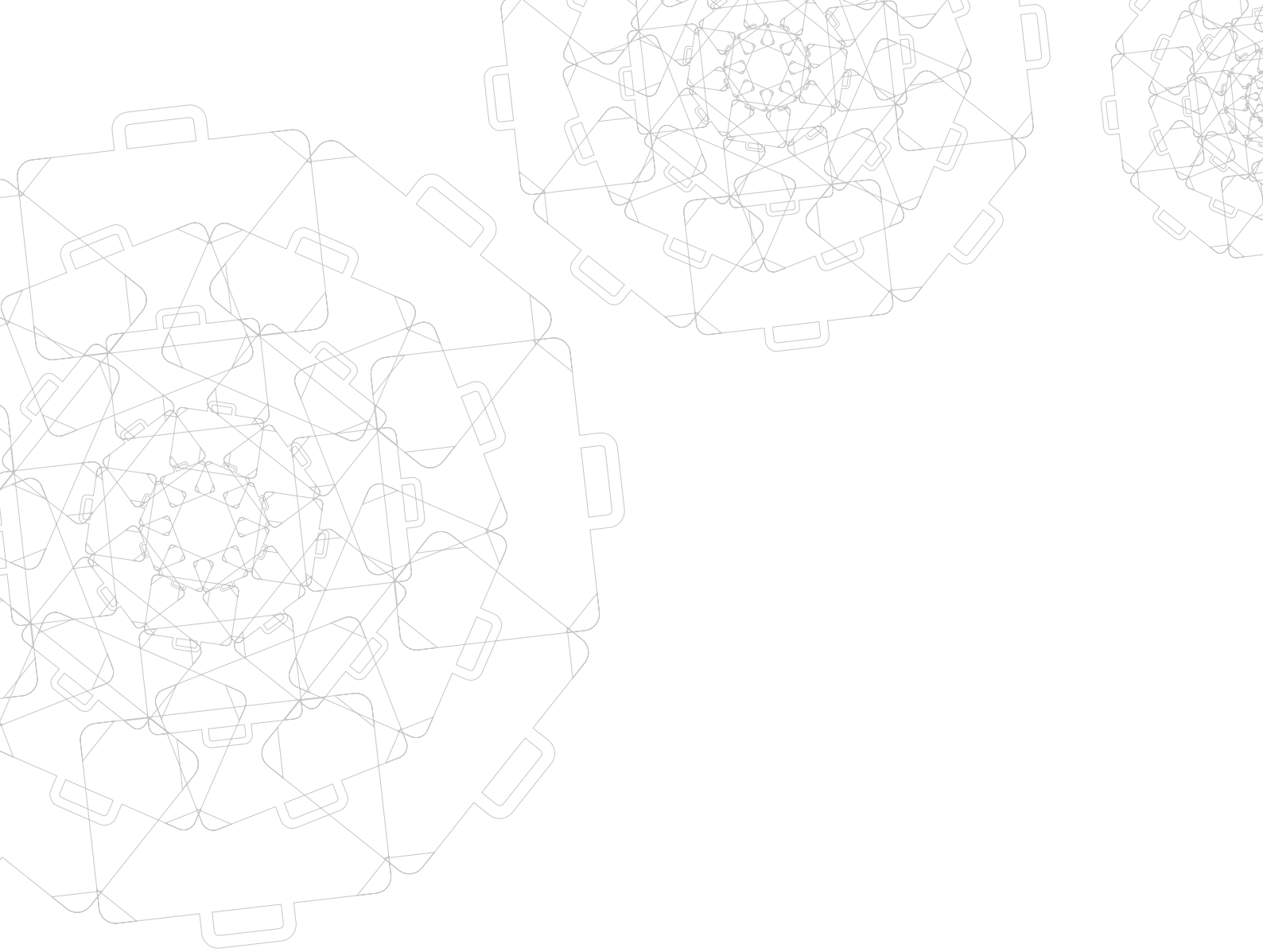
Olen joskus pohtinut, mistä tiesin että oli tullut aika lopettaa ”akateeminen urani”. Yhdellä luennolla putosi piirtoheitinlasille silmälasini linssi ja pian sen jälkeen kilahti uudelleen hampaan pudotessa. Siitä se tieto tuli. *

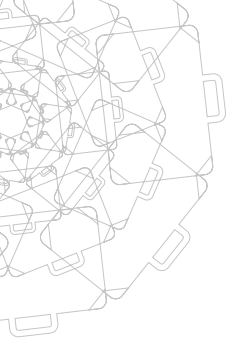
14 Komppula & Boxberg 2002.

15 Puustinen & Rouhiainen 2007.

16 Verhelä 2007.

OPPIAINETTA PERUSTAMASSA

Seppo Aho
Professori emeritus

LÄHTÖKOHDAT

Tarve matkailun ylimmän koulutuksen ja myös tutkimuksen kehittämiseen nousi selvästi esiin toimiessani vuosina 1989–90 Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen johtajana. Tuohon aikaan järjestettiin paljon valtion rahoittamia yrittäjäkursseja. Monet niistä kohdentuivat Lapissa tavalla tai toisella matkailuun. Näillä ns. miljoonakursseilla (budjetit olivat 1 miljoonan markan eli noin 167 000 euron luokkaa) oli varsin hyvät talousresurssit, mutta puutetta oli pätevistä opettajista, varsinkin matkailualalla. Syynä tähän oli se, että Suomesta puuttui matkailualan laaja-alainen ylin koulutus. Tältä pohjalta johtamani työryhmä (jäsenenä prof. Kari Neilimo ja sihteerinä Tarja Särkkä) teki syyskuussa 1991 ensimmäisen ehdotuksen matkailun koulutusohjelman perustamiseksi Lapin yliopistoon. Perusteluna oli myös matkailun kasvanut ja vahvasti edelleen kasvava rooli Lapin tulonmuodostuksessa ja työllisyydessä. Ehdotus ei tässä vaiheessa herättänyt laajempaa keskustelua, saati toimenpiteitä. Pyrkimystä matkailualan yliopistolliseen koulutukseen oli toki ollut muualla aiemminkin, kuten käy ilmi Jorma Hemmin artikkelista, mutta ne eivät olleet johtaneet pysyvämpään alan opetukseen.

Tutkimus palvelee myös koulutusta uusimman tiedon ja mahdollisten toimintamallien tuottajana. Matkailun tutkimus oli 1990-luvun alun Suomessa vielä hajanaista. Oulun yliopistoon kuuluneen Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen (PSTL) Lapin yksikkö Rovaniemellä alkoi kartoittaa maamme matkailututkimuksen tilannetta alkuvuodesta 1991. Toukokuussa Rovaniemelle kokoon-tui parikymmentä alan tutkijaa ja muuta tiedontuottajaa. Symposiumissa pidettyjen alustusten pohjalta koottiin ensimmäinen melko kattava suomalaisten matkailututkijoiden yhteisjulkaisu¹. Nämä vuosittaiset tutkijakokoon-tumiset jatkuivat Rovaniemeltä käsin koordinoituina 14 vuotta, ja niiden tuloksena syntyi lukuisia kirjamuotoisia julkaisuja², joista monia on käytetty oppikirjoina matkailun opetuksessa ympäri maata, ynnä muuta aineistoa. Tällä toiminnalla oli myös suuri merkitys suomalaisten matkailututkijoiden keskinäisen tiedonkulun, tutustumisen ja verkottumisen kannalta. Alan ihmisten pitkään kypsyttämä haave matkailun tieteellisen tutkimuksen seuran perustamisesta Suomeen toteutui lopulta vuonna 2004.

¹ Aho 1993a.

² Aho 1993b ja 1994; Aho & Ilola 1995; Aho, Ilola & Järviluoma 1997; Aho, Honkanen & Saarinen 2001; Lassila & Aho 2001.

OMIENI JOUKOSSA

Pia Puustjärvi

Kouluttaja

Olin yksi niistä monista nuorista, joka ei tiennyt tarkasti, mikä on se tulevaisuuden unelma-ammatti. Jäätä kepillä kokeillen hain lukemaan luokanopettajaksi ja lukemaan kieliä, opiskellen samalla ulkomaankauppaa Tornion liiketalouden ja tietotekniikan instituutissa. Mikään ei kuitenkaan tuntunut ihan siltä oikealta, eikä hakemiseen ollut kauheasti innostustakaan. Ammatti saisi kuitenkin olla ihmisten kanssa tekemistä, sellainen missä saisi toteuttaa itseään. Mistä moinen löytyisi?

Sattuma korjasi sitten satoa ja päädyin kesätöihin Helsinkiin, Kuusamon kunnan esittelypöytään Matkailun edistämiskeskuksen kotimaan neuvontaan. Sain päähäni, että haluaisin opiskella matkailua yliopistossa. Mutta se ei tuolloin ollut Suomessa mahdollista. Ainoa paikka, joka oli lähelläkään, oli Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa elintarviketieteiden osastolla. Sinne olisi pitänyt lukea kansantalouden kirja. Kun tulin lukuun 7, jonka otsikkona oli inflaatio, intoa ei enää riittänyt – missä oli matkailu? Menisinkö ulkomaille opiskelemaan? Laitoin paperit menemään Ruotsiin Karlstadin korkeakouluun¹ matkailupuolelle.

Sitten, sinä samana keväänä, äitini kertoi lukeneensa Lapin Kansasta Rovaniemellä alkavasta matkailun koulutusohjelmasta. Olin aivan innoissani ja päätin hakea myös sinne.

¹ Högskolan i Karlstad, josta tuli yliopisto (Karlstad universitet) vuonna 1999.

Olin vasta alkanut seurustelemaan nykyisen mieheni kanssa ja ajatus Ruotsiin opiskelemaan lähtemisestä ei tuntunut hyvältä, varsinkaan kun ajattelin tulevien puhelinlaskujen saldoja! Minulla oli myös sukulaisia molempien vanhempien puolelta Rovaniemellä, joten paikkakuntakin kiinnosti jo valmiiksi. Siispä Rovaniemen pääsykoekirja piti opetella hyvin – olin kuullut, että valintakokeessa on monivalintakysymyksiä; piti siis lukea myös knoppitietoa valokuvien alareunasta. Opiskelin kirjan pää höyryten. Halusin päästä opiskelemaan matkailua yliopistoon.

Vanhempani toivat minut pääsykokeisiin ja pääsivät samalla itse sukulaisivierailuille. Ajellessamme Kuusamosta kohti Rovaniemeä näimme nuoria odottamassa bussia tienvarressa. Naureskelimme, että ovat varmaan menossa samaan pääsykokeeseen – pitäisiköhän varalta ajaa päälle, jottei olisi niin paljon kilpailua! Pääsykokeessa oli paljon ihmisiä ja paljon tuttujakin. Koe oli tosiaan monivalintakoe ja mielestäni myös helppo, ehkä liiankin helpon tuntuinen? Kokeen jälkeen kävimme muiden kanssa kysymyksiä ja pisteiden laskusysteemiä läpi. Laskin minulla olleen kolme virhettä. Toiset hakijat tuntuivat niin fiksuilta ja hyviltä. Enhän minä voi sinne päästä, kun olin tehnyt ne kolme kohtalokasta virhettä!

Päästyäni takaisin koti-Kuusamoon olin jo aivan varma, etten pääse Rovaniemelle opiskelemaan haluamaani alaa. Selvitin tätä äidilleni ja itkimme yhdessä hänen kanssaan kurjaa kohtaloani. Veljeni tosin oli sitä mieltä, että on se kumma, jos kaikki Suomen valopäät ovat kokoontuneet Rovaniemelle

Työntö uuden ja myöhemmin arvokkaaksi osoittautuvan luomiseen tulee toisinaan olosuhteiden pakosta. Sotakorvausten ukaasit pakottivat Suomen kehittämään modernin laivanrakennuksen, joka on sittemmin pitkään ollut kansallisia vahvuuksiamme. Syksystä 1991 lähtien nopeasti heikentynyt Suomen taloustilanne merkitsi myös ennätyskorkeaa työttömyyttä. Tämä puri erityisesti nuorten ikäluokkaan. Hätää lieventämään opetusministeriö tarjosi kevättalvella 1994 tuntuvaa lisärahoitusta niille yliopistoille, jotka kykenisivät käynnistämään täysin uusia koulutusohjelmia ja ottamaan niihin opiskelijat jo seuraavan lukuvuoden alussa eli vain alle puolta vuotta myöhemmin, syksyllä 1994. Lapin yliopisto tarttui tähän monien mielestä mahdottomaan tehtävään, ja matkailun opetusohjelma valikoitui yltiöpäisen yrityksen kohdealaksi.

KÄYNNISTYMINEN

Lapin yliopiston rehtori Esko Rieppula soitti maaliskuussa 1994 allekirjoittaneelle ja tiedusteli, oliko minulla vielä tallella se pari vuotta aiemmin yliopistolle lähettämäni aloite matkailun koulutuksen käynnistämisestä. Aloite löytyi ja lähti pyytäjälle saman tien. Tämän jälkeen asiat alkoivat sujua poikkeuksellisen nopeasti. Yliopiston johto tarjosi tarvittavan lisärahoituksen yhteiskuntatieteiden tiedekunnalle, mikäli se ottaisi matkailun oppiaineekseen. Dekaanina tuolloin toiminut apulaisprofessori Mikko Korkiakangas innostui asiasta, ja tiedekuntaneuvosto päätti aloittaa matkailun koulutuksen 20 opiskelupaikalla, mikäli sen vaatimat lisäresurssit saadaan. Yliopiston johto lähetti ehdotuksen uudesta koulutusohjelmasta opetusministeriöön, joka kesän kynnyksellä päätti myöntää matkailun koulutusohjelman toteutukseen tarvittavan lisärahoituksen Lapin yliopistolle. Yliopiston hallitus päätti kesäkuun kokouksessaan (22.6.1994) perustaa toteutusta varten yhden uuden tilapäisen professuurin - tehtävänään matkailun tutkintoon johtavan yliopistollisen opetuksen suunnittelu ja käynnistäminen. Tehtävä julistettiin valtakunnallisesti avoimeen hakuun, ja siihen tuli määräajassa viisi jo pitkän työuran omaavaa tohtoritutkinnon suorittanutta hakijaa. Lapin yliopiston hallitus valitsi kesäkuun lopussa tehtävään University College Londonissa (UCL) aluetalouden ja aluesuunnittelun tohtoriksi väitelleen Seppo Ahon, jolla oli myös sosiaali- ja taloustieteiden VTL-tutkinto Helsingin yliopistosta. Väliaikaisen professorin toimikausi alkoi elokuun alussa 1994.

Matkailualan uusi yliopistollinen koulutusohjelma sai suuren suosion opiskelijoiksi pyrkivien keskuudessa: opiskelupaikkoja tarjottiin ensimmäisenä vuonna 20, ja hakijoita tuli yli 400. Käytännössä opiskelun aloitti 23 henkilöä. Suuri suosio selittyy paljolti sillä, että alasta kiinnostuneita oli eri ikäluokkiin kertyneinä runsaasti, kun vastaava aiempi mahdollisuus oli puuttunut. Matkailu olikin usean vuoden ajan tiedekunnan suosituin oppiaine hakijamäärillä mitattuna.

Suurena apuna matkailun koulutusohjelman suunnittelussa ja opetuksen käynnistämisessä oli suomalaisten matkailututkijoiden Rovaniemellä perustettu ja täältä käsin ylläpidetty, vuodesta 1991 alkaen toiminut verkosto ja parin vuosikymmenen aikana kertyneet kansainväliset akateemiset yhteydet. Olin toiminut pitkään aktiivisesti muun muassa maailmanlaajuisessa aluetieteilijöiden järjestössä (Regional Science Association), myös sen Suomen maaedustajana. Suomalaisilla matkailututkijoilla oli vuosittaisten tapaamisten ohella yhdysiteenä myös alan uutiskirje *SAMU*,

eikä kukaan heistä ole tehnyt yhtään virhettä. Tämäkään ei lohduttanut, koska kolme virhettä oli minusta liikaa. Tuskallisen odottamisen ja uusien suunnitelmien pohtimisen jälkeen tieto Rovaniemeltä tuli lopulta eräänä perjantaipäivänä. Samana päivänä minun piti myös ilmoittaa Karlstadiin, aloitanko opiskelut siellä seuraavana maanantaina. Vastaus Rovaniemeltä oli kyllä! Menin tiedosta niin sekaisin, että jouduin soittamaan tiedekuntaan Mantilan Sarille ja kyselemään yksityiskohtia opiskelemaan tulosta! Olin niin onnellinen – pääsin tekemään sitä mitä olin halunnutkin, monen etsinnän vuoden jälkeen.

Olin aina ollut hieman tavallista eloisampi ja energisempi, mistä oli minulle vuosien aikana silloin tällöin huomauteltu. Ensimmäisenä opiskelupäivänämme, kun olin uusien opiskelukavereitteni seurassa, huomasin että muutkin matkailun opiskelijat olivat eloisia ja energisiä. Olin entistä onnellisempi – tunsin olevani omieni joukossa.

Hauskana esimerkkinä muistan meidän opiskelijoiden esittelykierroksen. Meitä Piioja oli vuosikursillamme kolme kappaletta. Posion Piia ja minä Kuusamon Pia olimme jo esitelleet itsemme, kun Jyväskylän Pia esitteli itsensä: ”Kun täällä on niin monta Piaa, niin mä voin sit olla vaikka Serena!” Tämä varmisti asian – kyllä, tulen viihtymään näiden ihmisten kanssa!

Porukka oli aktiivista ja opiskelijaelämää vietettiin muun muassa legendaarisessa Tivolissa, Koskikadulla Hulibumbasta Pohjanhoviin, unohtamatta Roi Approa (nykyisin Arctic Appro) sekä vuosikursimme tyttöryhmä GirlPowerin loistavaa menestystä Poronkusema-kisassa. Esiinnyimme vielä Tivolin lavalla ja jaoimme nimikirjoituksia. Minun hahmoni oli Geri: ”all tits and no brains”. Todellisuus kenties – toivottavasti – toisinpäin!

Kaikki ei kuitenkaan ollut pelkkää riemunpitoa. Koska olimme uusi oppiaine, oli joka syksy aina yllä-

tys, mitä muutoksia edellisen kevään suunnitelmiin oli tullut. Meidän piti myös huolehtia oikeuksistamme. Olimme hyvin tiivis ryhmä, ja jo toisen opiskeluvuoden aikana perustimme oman ainejärjestön, Jalot Villit. Haalareittemme väriksi valitsimme duunarinsinisen, koska raa’asta työstä matkailualalla on kysymys. Toki osa, kuten minäkin, oli ollut niin nopeita, että oli jo ensimmäisenä vuotena liittynyt ainejärjestöön, ja meitä lähinnä oli hallintotieteiden Remburssi. Hauskaa osattiin pitää molemmissa järjestöissä, kuten Rovaniemellä yleensäkin. Koskapa olin kahden ainejärjestön jäsen, yhdistin molemmat haalarit. Uskallan epäillä, että haalarini oli yksi painavimpia, koska hihamerkkien lisäksi olin vanhempien opiskelijoiden opastuksella liimannut siihen yli 100 pinssiä! Laskiaismäet karsivat merkkejä jonkin verran, mutta Matkamessu-retket korjasivat tuon ongelman.

Olin niin innoissani opiskelusta, että toisena vuonna suoritin opintoja jopa 60 opintoviikkoa (mikä vastaa 90 opintopistettä), käyden samalla vähän aikaa töissä sekä viettäen tietenkin sitä opiskelijaelämää. Työt jouduin tosin jättämään, jotta jaksoin tuon kaiken!

Rakastin opiskelua ja – usean muun opiskelijatoverini tavoin – monista eri aiheista tuli innostuttua. Otin ns. ”paperit ulos” kaksi kertaa. Ensin valmistuessani kandidaatiksi, jouluksi 1996. Ne olivat hauskat juhlat, joita vietettiin henkilökunnan tiloissa opiskelijakavereiden ja yliopiston edustajien kanssa. Jotta koulutuksemme saisi ansaittua huomiota mediassa, Seppo Aho järjesti Lapin Radioon haastattelun, jossa kerroimme koulutuksestamme. Sain Jaloilta Villeiltä kandidahjaksi onnittelukuksan, jossa oli teksti: ”Matkailukandidaatti nro 1”. Kiitos siitä!

Maisteriksi valmistuin neljän vuoden opiskelun jälkeen keväällä 1998. Opintoviikkoja minulle oli kertynyt 194, kun 160 olisi riittänyt. Gradussa

joka toimitettiin aluksi silloisessa työpaikassani Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen Lapin yksikössä ja sittemmin Lapin yliopiston matkailuoppiaineessa. Samoihin aikoihin opetuksensa käynnistäneen matkailualan verkostoyliopiston (MAVY; ks. Jorma Hemmin artikkeli, s. 23) suunnittelutyöhön osallistuminen (vuodesta 1992 lähtien) oli arvokas sivustatuki.

Käynnistysvaiheen tehtävää voi luonnehtia työteliääksi. Samanaikaisesti piti hoitaa neljää erilaista tehtäväaluetta: laatia yksityiskohtaisia suunnitelmia koulutusohjelman rakenteesta ja opetussisällöistä, vastata pääosasta ohjelman opetusta, tuottaa matkailuun kohdistuvaa tutkimusta ja osallistua tiedekunnan hallintoon, jossa matkailuopetuksen asemoituminen osaksi YTK:ta osoittautui alkuvuosina varsin vaivalloiseksi asiaksi.

TAISTELU PÄÄAINESTATUKSESTA

Kun uuden koulutusohjelman toteutuksen tavoitteena oli matkailualan yliopistotasaisen asian-tuntemuksen tarjoaminen siitä kiinnostuneille ja oppiaineen oman sisäänpääsykokeen läpäiselle opiskelijoille, oli ohjelman suunnittelun keskeinen lähtökohta pääainestatuksen saaminen matkailulle. Tämän tavoitteen läpiviennissä kohdattiin kuitenkin yllättäviä vaikeuksia. Niitä ilmaantui sekä opetusministeriön että oman tiedekunnan tahoilta.

Opetusministeriö sääteli tuohon aikaan varsin tarkasti yliopistojen toimintaa muun muassa tutkintorakenteita koskevin säädöksin, jotka olivat yliopistokohtaisia. Kun Lapin yliopiston kohdalla ei ollut mainintaa matkailualasta, oli sen nostaminen pääainetasolle kiistanalainen asia. Käytännössä tämä rajoittava tulkinta löi siis korvalle ministeriön omaa keväällä 1994 esittämää pyrkimystä aivan uusien koulutusväylien avaamisesta Suomen yliopistoissa! Valta asetuksen tulkinnassa oli ministeriössä, joten sitä piti lähestyä ja pehmittää mahdollisuuden raivaamiseksi matkailun pääaineelle. Asteittain tässä onnistuttiin.

Kotikentän hoitaminen osoittautui paljon työläemmäksi. Tämä prosessi opetti paljon inhimillisten, yksilökeskeisten ja sosiodynaamisten tekijöiden suuresta merkityksestä yliopistollisessa päätöksenteossa. Tiedekunta on pitkälti autonominen alue yliopiston hallinnossa ja dekaani on keskeinen tekijä tiedekunnan päätöksenteossa. Matkailun koulutusohjelma sai kokea tämän vahvasti värikkäiden vaiheiden kautta vuosina 1995–98. Dekaanin kannanotot olivat ainakin silloin hyvin merkittäviä uuden oppiaineen asemoitumisessa. Peräti neljä dekaania ehti vaikuttaa asian käänteisiin näinä vuosina.

Matkailuopetuksen käynnistymisen aikaan dekaanina oli psykologian apulaisprofessori Mikko Korkiakangas. Hänen suhtautumisensa uuden pääaineen rakentamiseen oli perussävyltään myönteinen. Vakava sairastuminen katkaisi kuitenkin hänen dekaanikautensa ennen määräaikaa, ja dekaaniksi tuli hallintotieteen professori Juhani Nikkilä. Hänen puheenjohdollaan tiedekuntaneuvosto hyväksyi matkailun pääaineeksi toukokuussa 1996. Dekaanin vaihtui pätkäkauden päättyessä taas jo seuraavassa vuodenvaihteessa, jolloin tehtävässä aloitti sosiologian professori Martti Siisiäinen. Hänen vastustava kantansa matkailuun pääaineena oli selkeä ja vahva. Kevään 1997 tiedekuntaneuvoston kokouksia hallitsi kysymys matkailun sopivuudesta tai sopimattomuudesta.

käytin kolmea eri teoriaa, kun yksikin olisi varmasti riittänyt. Pahoittelut vielä Mäkelän Jukalle varsinaisesta SPSS-opiskelijasta. Jukka sanoikin minulle: "Jos Pia sinunlaisiasi olisi enemmän, meiltä loppuisi täältä työt!". Töiden alku poltteli ja minulla oli K-I-I-R-E saada gradu valmiiksi...

Olin uniikki tapaus, ensimmäinen, joka valmistui matkailun koulutusohjelmasta; ketään samanlaista ei vielä ollut. Kiitos Seppo Aholle, joka kannusti ja tuki minua kohti valmistumista. Sain kunnian puhua opiskelijoiden puolesta valmistujaisjuhlassa Fellman-salissa. Se jännitti, mutta onneksi minulla oli yksi rivillinen ystäviä ja sukulaisia henkisenä tukena. Muilla valmistuneilla oli kaksi läheistä mukanaan, minulla 20. Ketään ei varmaan yllätä henkilökohtainen mottoni: "Too much is not enough!"

Valmistumisen jälkeen aloitin saman tien työt Matkailun edistämiskeskuksessa ohjelmapalvelutietokannasta vastaavana henkilönä. Hauska sattuma oli, kun tuleva matkailun professori Antti Haahti tuli Matkailun edistämiskeskuksen kirjastoon ja törmäsimme siellä toisiimme. Juttelimme Antin kanssa pitkät pätkät koulutuksestamme ja siitä, mitä suunnitelmia hänellä oli sen suhteen. Hyvää jatkoa Antille edelleen!

Työssäni Matkailun edistämiskeskuksessa oli tärkeää olla yhteyksissä eri alueiden myynti- ja markkinointiorganisaatioihin. Järjestimme vuosit-

tain Foorumeita, joissa tapasimme ja joissa niin osallistujien kuin järjestäjienkin luovuus pääsi kukkimaan. Opin jo tuolloin verkostoitumisen tärkeän opin – on aina helpompaa toimia, kun on nähnyt toisen osapuolen kasvotusten. Se on mielestäni tärkeää edelleen ja varsinkin matkailualalla, jossa luodaan elämyksiä ja kokemuksia asiakkaillemme. Kun toimijoiden välit ovat mutkattomat ja vastuut selvät, homma toimii sekä asiakkaan edessä että kulissien takana.

Työskentelin MEKissä useampia vuosia, kunnes päätimme mieheni kanssa muuttaa pohjoiseen, Ouluun. Käytin hyväkseni ainoaa Oulun tuttavaani Forum-verkostosta ja sain työpaikan Pohjois-Pohjanmaan liiton matkailuprojektissa. Tässä työssä opin tuntemaan matkailuyrittäjiä tuolta laajalta alueelta. Sen jälkeen siirryin Ouluseutu Yrittäjäpalveluihin, jolloin opin tuntemaan entistä paremmin Oulun alueen yritykset. Asiakkainani oli Oulun seutukunnan matkailuyrityksiä ja tehtävänäni niiden markkinoinnin edistäminen.

Olen viihtynyt matkailualalla. Viimeiset kymmenen vuotta olen toiminut alan kouluttajana Oulun Aikuiskoulutuskeskus Oy:ssä sekä Oulun ammattiopistossa. Olen ollut muun ohella mukana valtakunnantasolla kehittämässä matkailun näyttötutkintoja opetushallituksen hallinnoiman matkailualan tutkintotoimikunnan jäsenenä, jolloin työni on sivunnut myös Lapin ammattikorkeakoulua ja Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituuttia. Edelleen olen sitä mieltä, että matkailuväen seurassa olen aina omieni joukossa. ✨

desta yliopistollisen opetuksen pääaineeksi. Rintamalinjat puolesta ja vastaan olivat hyvin tasa- vahvat, mikä aiheutti asiaan melkoisen jännitteen. Lisäselvityksiä pyydettiin, tehtiin ja esiteltiin. Sekin harvinaisuus nähtiin, että yliopiston rehtori Esko Riepula käytti asiassa rehtorin oikeutta osallistua mihin tahansa yliopiston piirissä pidettyyn kokoukseen. Matkailun opiskelijat järjestivät läsnä olleille ikimuistoisen tilaisuuden, jossa kyynelehtivä opiskelija ilmoitti ”etten ole tullut tänne Tampereelta asti opiskelemaan yleisiä sosiaalitieteitä vaan matkailua pääaineena”. Kevään 1997 lopulla dekaani sai kuitenkin lopulta tahtonsa läpi ja matkailu menetti pääainestatuksensa. Pia Puustjärvi valmistui ensimmäisenä ”matkailun maisteriksi” keväällä 1998, pääaineenaan muodolli- sesti sosiologia.

Matkailun epävarma asema aiheutti opiskelijoiden keskuudessa turhautumista ja jopa pois siirtymiä. Onneksi tämä kausi jäi melko lyhyeksi, runsaan vuoden mittaiseksi. Muutoksen sai taas aikaan dekaanin vaihdos. Tiedekunnan seuraava dekaani, sosiologian professori Asko Suikkanen ilmoitti pian kautensa alettua, että hän on suostuvainen antamaan matkailulle takaisin sen pää- ainestatuksen. Asiassa edettiin tällä kertaa sujuvasti ilman mainittavia riitoja tai lisäselvityksiä. Päätös asiasta tehtiin tiedekuntaneuvoston kokouksessa syyskuussa 1998, ja vuoden 1999 puolella saatiin myös opetusministeriöltä virallinen lupa matkailun pääaineopintoihin. Tämän jälkeen mat- kailuoppiaineen pääainestatukseen ei ole ollut tarvetta enää palata. Oppiaineen nimike muutettiin matkailututkimukseksi vuonna 2000.

VAKIINTUMINEN

Lapin yliopistoon perustetussa matkailun oppiaineessa oli elokuun alusta 1994 vuoden 1995 lop- puun asti vain yksi päätoiminen henkilö, matkailun professori. Opetusta antoi lisäksi pieni joukko vierailevia tuntiopettajia. Olin työskennellyt aiemmin pitkään Oulun yliopistoon kuuluvassa Poh- jois-Suomen tutkimuslaitoksen Lapin yksikössä, sen erikoistutkijana ja esimiehenä. Vuoden 1995 aikana Oulun ja Lapin yliopistojen ja opetusministeriön kesken sovittiin vallinneissa oloissa varsin poikkeuksellisista järjestelyistä, joissa myös muu PSTL:n Lapin yksikön akateeminen henkilöstö siirtyi Lapin yliopistoon matkailuoppiaineen tehtäviin: vuoden 1996 alussa FL Jari Järviluoma aloitti assistenttin tehtävässä ja KTM Heli Ilola amanuenssina. Kun myös toimistohenkilöstö sijoitettiin Lapin yliopiston tehtäviin, oli Oulun yliopiston vetäytyminen Rovaniemeltä henkilöstön kannalta suorastaan mallikelpoinen. Uusi henkilöstöjärjestely kohensi suuresti matkailun oppiaineen ja tut- kimuksen kehittämisen mahdollisuuksia.

Lapin yliopisto oli partnerina mukana vuonna 1995 EU-rahalla käynnistyneessä Matkailun osaa- miskeskus -projektissa. Yhteistyökumppanit olivat Joensuun yliopiston yhteydessä toimiva Matkai- lualan verkostoyliopisto ja Suomen Matkailun Kehitys Oy. Vuoden 1999 loppuun jatkunut projekti toi oppiaineen piiriin merkittävän määrän sekä rahaa että asiantuntijayhteyksiä. Se mahdollisti mat- kailualalle suunnatun nopeatempoisen tiedontuotannon, jolla tavoiteltiin yhteyksiä tutkimustiedon käyttäjiin matkailuelinkeinossa, suunnittelussa, hallinnossa ja tiedonvälityksessä. Parin vuoden aika- na julkaistiin kolmattakymmentä selkokielellä kirjoitettua tutkimusraporttia ajankohtaisista aiheista,

TÄRKEINTÄ ON MATKA

Taru Sutinen

Taloustaloustieteilijä

Oli tammikuun alkupäiviä vuonna 1995, kun käännyn Rovaniemellä liikennevaloista Oijustielle. Olin katsonut reitin valmiiksi, jotta osaan mennä DAS:n opiskelija-asuntotoimistolle hakemaan asunnon avaimia. Olin muuttamassa Rovaniemelle opiskelemaan matkailua.

Olin edellisenä kesänä huomannut ilmoituksen siitä, että Lapin yliopistossa aloitettaisiin matkailun opetus. Kesästäni tuli tarkasti aikataulutettu. Aamuisin jaoin Helsingin Sanomia, kerrostaloissa hissillä ylimpään kerrokseen ja alas kävelen ja laittaen lehtiä postiluukkuihin. Kello kahdeksaksi menin Espoon kaupungin matkailutoimistoon, jossa olin työskennellyt matkailuneuvojana jo neljä vuotta. Töiden jälkeen luin pääsykoekirjana ollutta Jorma Hemmin ja Kai-Veikko Vuoriston *Matkailu*-kirjaa. Joskus ”ulkoistin” lukemisen ja menin rannalle kirjan kanssa.

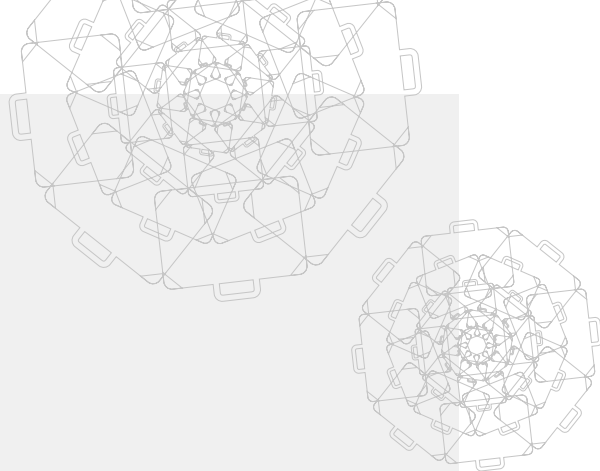
Pääsykoe koostui monivalintakysymyksistä, joissa tarkistettiin myös se, että kuvien tekstit oli luettu. Ilouutinen tuli loppukesästä: olin päässyt opiskelemaan matkailua. Minulla ei ollut heti mahdollisuutta lähteä pohjoiseen, ja sain sovittua, että siirrän opintojeni aloittamisen tammikuulle. Sen verran kuitenkin tein syksyllä opintoja, että osallistuin avoimessa yliopistossa Katriina Petrisalon Matkailu kulttuurisena ilmiönä -kurssille.

Tammikuussa minua oli vastassa iloinen ja energinen matkailun opiskelijoiden joukko, joka täyttää päätän suunnitteli matkamessuille menoa. Opintoja oli luotsaamassa Seppo Aho. Kursseja

suoritettiin Seppo Ahon ja vierailevien luennoitsijoiden johdolla, aiheina olivat muun muassa matkailun historia, matkailu ja talous, väestö ja sen tutkimus. Lukemisen lisäksi pääsimme opintojen aikana myös matkustamaan. Jo keväällä 1995 kävimme Pohjois-Lapin kierroksella. Vuoden 1996 tammikuussa Seppo Ahon avuksi matkailuopintoja koordinoimaan ja opettamaan saatiin Jari Järvi- luoma ja Heli Ilola. On hienoa, että tällä pienellä porukalla saatiin aloitettua matkailun koulutus Lapin yliopistossa.

Koska matkailu oli uusi oppiaine, meidän matkailun opiskelijoiden keskuudessa virisi ajatus oman ainejärjestön perustamisesta. Niinpä ”luonnonlapset, joita sivistys ei ollut turmellut” – Noble Savages eli Jalot Villit ry perustettiin runsaan vuoden kuluttua opintojen aloittamisesta. Hankittiin omat haalarit ja etsittiin siihen mainostajia. Oli hienoa olla Jalojen Villien ensimmäinen puheenjohtaja.

Rovaniemellä asuessani matkailu oli muusakin muodossa mukana elämässäni. Seppo Aho pyysi minua Lapin matkailuyhdistyksen sihteeriksi, ja toiminkin sihteerinä vuoteen 2006 asti. Matkailuyhdistyksen kokouksissa suunniteltiin esimerkiksi matkoja Vienan Karjalaan ja Pohjois-Norjaan. Lisäksi teimme Piia Varangan (nykyisin Ryttilahti) kanssa opintojen alkuvaiheessa Ranuan matkailututkimuksen. Perustimme myös pienellä opiskelijaporukalla osuuskunnan, jonka puitteissa kehitimme matkailuun liittyviä konsultointi- ja kehittämistöitä.

kuten Kemin lumilinnan ja ensilumen talousvaikutukset, Äkäslompolon Velhoteatterin asiakaskunta, Rovaniemen palvelut ja viihtyvyystekijät sekä Sodankylän elokuvafestivaalit. Lisäresurssit tarjosivat myös mahdollisuuden palkata lisähenkilöstöä: muun muassa ETM Monika Lühje työskenteli osaamiskeskusprojektissa tutkien matkailijoiden kokemuksia ja saaden samalla kimmokkeen väitöskirjatyönä aloittamiseen – mikä myöhemmin toi hänet takaisin oppiaineen henkilöstöön.

Yliopiston johdon tuki matkailuoppiaineen kehittämiseksi oli alkuvuosina vahvaa, ja tämä oli olennainen edellytys asiassa onnistumiselle. Aivan auvoista yhteistyö ei kuitenkaan kaikin osin ollut. Vuodenvaihteessa 1996–97 tuli rehtorin ilmoitus, että matkailun amanuensuuri hävitetään ja resursseja jonkin verran lisäten perustetaan jo syksystä 1997 lähtien toteutuva matkailun yliassistenttuuri. YTK:n tiedekuntaneuvosto teki asiaan liittyvät esitykset ja yliopiston hallitus tarvittavat päätökset. Tämä menettely herätti oppiaineessa hämmennystä, koska asiaa ei ollut valmisteltu tai käsitelty lainkaan oppiaineen edustajia kuullen ja koska maassamme ei silloin juurikaan ollut matkailualalta väitelleitä – pätevyysvaatimuksena tehtävään oli tohtorin tutkinto. Ensimmäinen hakija valintaprosessi ei johtanutkaan onnistuneeseen lopputulokseen, minkä seurauksena oppiaine sai kärsiä vuoden ajan yhden henkilön työvoimavajeesta. Uudessa haussa keväällä 1998 tehtävästä kiinnostui Helsingissä vastikään väitellyt sosiologian tohtori Soile Veijola, jolla oli selviä ansioita myös matkailun tutkimuksessa. Hän aloitti Lapin yliopiston matkailun yliassistenttina syyskuussa 1998 ja on professoriksi ylenneenä edelleen henkilöstömme keskeinen jäsen.

Oppiaineen perustamisvaiheen tärkeänä osatavoitteena oli matkailun kunnollisen kirjallisuustyön tietolähdevarannon hankkiminen ja mielellään myös siihen liittyvän tietokeskuksen perustaminen – sellaista oli jo kehiteltykin Matkailun osaamiskeskus -projektin yhteydessä. Puuttuvia resurssimahdollisuuksia oli periaatteessa erilaisissa rahoitusohjelmissa tarjolla, mutta emme onnistuneet saamaan hankettamme niiden piiriin. Minulle jäi sellainen vaikutelma, että hiljattain perustettu taiteiden tiedekunta oli silloin uusien toimintojen ja niiden tukirakenteiden kehittämisen ensisijainen painopistealue. Yliopiston johtohan oli avainroolissa, kun eri osastoilta tulleita hanke-ehdotuksia pantiin tärkeysjärjestykseen.

1990-lopulla oppiaineen piirissä toimi joukko yliopiston ulkopuolelta rahoitettuja projekteja. Näiden henkilöstö, muun muassa amanuensuurista projekteihin siirtynyt Heli Ilola, auttoi eri tavoin myös oppiaineen kehittämisessä. Opiskelijoiden järjestäytyminen Jalot Villit -ainejärjestöön oli niin ikään iloinen ja oppiaineelle hyödyllinen asia. Sen piirissä kehiteltiin jo alkuvuosina myös omia projekteja. Niiden ja oppiaineen projektien piirissä kouliutunut ensimmäisen vuosikurssin opiskelija Miikka Raulo onnistui kehittämään itselleen jo opiskeluaikanaan näyttävän uran projektien toteutuksessa ja sittemmin niiden johdossa.

Lapin yliopiston syksyllä 1994 käynnistämä matkailun yliopistollinen koulutusohjelma oli Pohjoismaissa ensimmäinen laatuaan, samoin siihen liittyvä professuuri. Kun näytöt koulutusohjelman toimivuudesta todettiin riittäviksi, tuli ajankohtaiseksi professuurin vakinaistaminen. Viran täyttöprosessi käynnistyi alkuvuodesta 1998, ja hakijoita virkaan oli kuusi. Heistä tehtävään valittiin KTT Antti Haahti, joka jo toimi nimitettyä professorina Tampereen yliopistossa. Hän aloitti matkailun

Osuuskunnan toiminta hiipui kuitenkin pikkuhiljaa muiden töiden alle.

Vaikka tunnenkin itseni vanhaksi, kun matkailun opinnot täyttävät jo 20 vuotta, olen iloinen, että matkailua (nykyisin siis matkailututkimusta) voi edelleen opiskella Lapin yliopistossa. Matkailun opiskelun alkuaikoja leimasi pieni epävarmuus opintojen tulevaisuudesta. Koska matkailua ei alkusuunnitelmien mukaisesti voinutkaan heti opiskella pääaineena, päädyin lukemaan laskentatoimea. Tämä puoli veikin minut mukanaan, ja aloitin vuonna 1999 työt laskentatoimen assistenttina. Koska työhön kuului paljon opettamista, suoritin myös opettajan pedagogiset opinnot.

Vuonna 2006 lähinnä perhesyistä kypsyi ajatus asuinpaikkakunnan vaihtamisesta, mikä tarkoitti samalla myös töiden vaihtoa. Aloitin taloushallinnon konsulttina tilitoimistossa Kuopiossa, ja muutaman

vuoden kuluttua työni vaihtui tiimiesimiehen tehtäväksi samassa toimistossa. Näissä tehtävissä ennätinkin kuluu lähes kahdeksan vuotta. Viime kesänä olin taas uusien haasteiden äärellä, kun aloitin työt Pieksämäellä rakennusliikkeen talouspäällikkönä.

Meillä oli aivan mahtava opiskelijaporukka ensimmäisinä vuosina ja mukavat opettajat. Kun opiskeluaikaan osui myös tyttäreni syntymä, niin opiskeluaika onkin jäänyt mieleeni yhtenä elämäni parhaista vaiheista. Matkailun opintoja en ole päässyt yliopisto-opintojen jälkeen paljon hyödyntämään, mutta ne antoivat myös laajempaa ymmärrystä elämänmenosta. Sanotaan, että matkailu avartaa, ja voisin lisätä tähän, että myös matkailun opiskelu avartaa. Ja oppia ikä kaikki – tänä keväänä luin Dan Kieranin *Joutilaan matkailijan* ja ymmärsin, että niin matkailussa kuin elämässäkin tärkeintä ei ole aina perillepääsy vaan itse matka. ✨

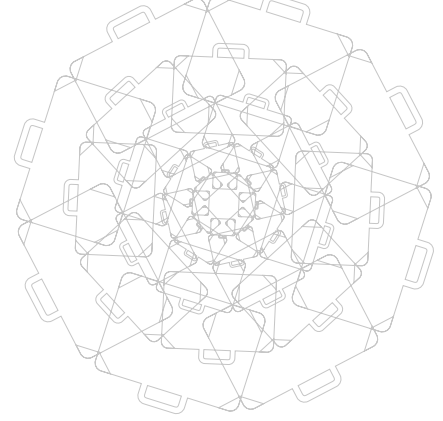
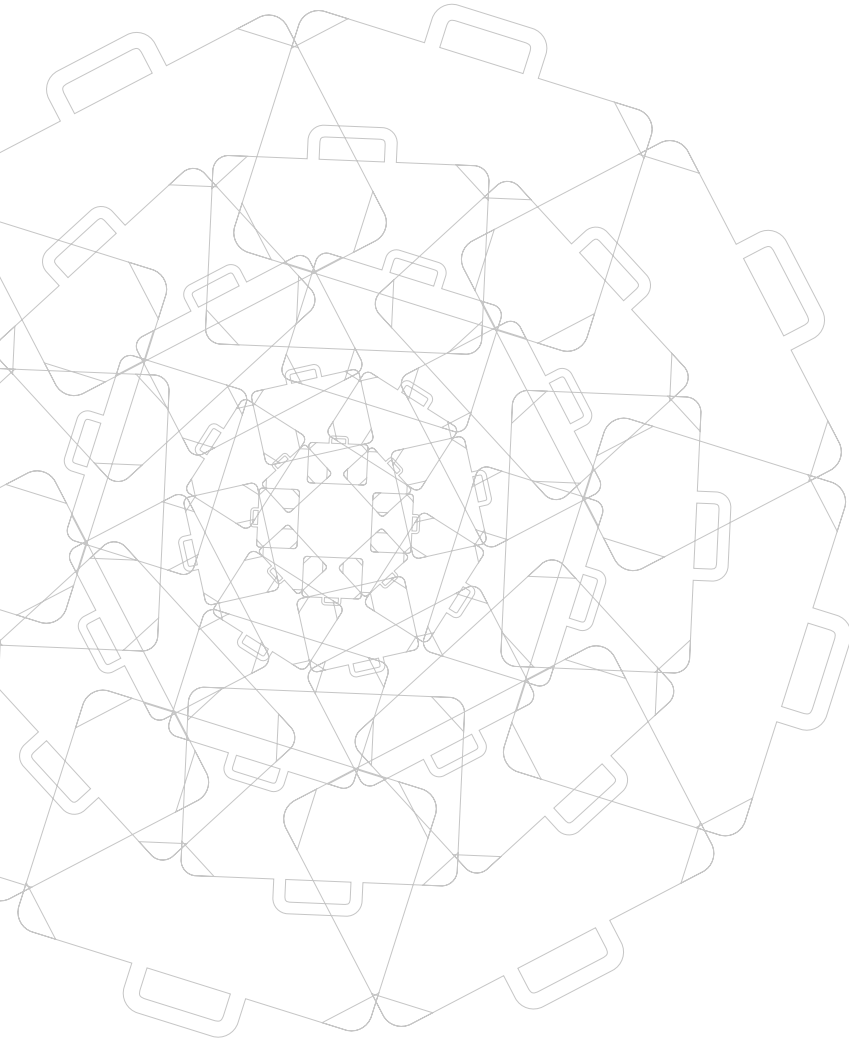
professorina helmikuussa 1999. Vakinaisen professorin muodossa matkailuoppiaine Lapin yliopistossa sai tavallaan lopullisen siunauksensa. Siihen asti matkailun ruoria pyörittänyt perustajaprofessori jäi tuolloin parin kuukauden sapattivapaalle³.

* * *

Matkailun koulutusohjelman tuloa Lapin yliopistoon voi luonnehtia varsin värikkääksi. Yliopiston aluksi välttelemä aihepiiri löydettiin valtakunnallisestikin merkittäväksi auttajaksi maan suuressa hädässä. Täysin uusi koulutusohjelma rakennettiin monet vaikeudet voittaen hämmästyttävän nopeasti ideasta toimintakuntoon – tämä suoritus lienee lajissaan ainakin Suomen ellei Pohjoismaidenkin ennätys. Työkokemuksena matkailuoppiaineen käynnistäminen ja vakiinnuttaminen Lapin yliopistossa oli varsin vaativa, erittäin antoisa, värikäs ja suorastaan jännittävä – sellaisia ei osu kohdalle pitkälläkään työuralla kovin usein. Edellä luetellut määritteet sopivat mainiosti myös ikimuistosiin matkoihin. Niitäkin oppiaineen piirissä tehtiin heti ensimmäisestä vuosikurssista lähtien. Oppiaineen alkuvaiheisiin liittyvien muistijälkien tarkempi erittely toisi esiin vielä monia yllättäviä ja herkullisiakin yksityiskohtia, mutta niiden esittelyn paikka lienee muualla kuin tässä yleiskatsauksessa. On joka tapauksessa hienoa todeta, että haasteellinen työ on tuottanut pysyvää tulosta – matkailun sopivuutta Lapin yliopiston opetus- ja tutkimusprofiiliin ei ole enää aikoihin kyseenalaistettu. Matkailututkimus on vakiinnuttanut varsin hyvin paikkansa suomalaisessa akateemisessa maailmassa. Ilahduttavaa on, että Lappi ja Suomi voivat kai matkailukohteina paremmin kuin ehkä koskaan aiemmin. ✨

---

³ Tämän, myöhemmin vuorotteluvapaan nimellä tunnetuksi tulleen uuden käytännön kehittelyyn olin itse osallistunut vahvasti vuosina 1988–90 (ks. Aho 1989; Aho & Ilola 1990; Sapattivapaatoimikunta 1990).

MATKAILUN ASSISTENTTINA

Jari Järviluoma

Tutkija

MATKAILUN ASSISTENTIKSI

Lapin yliopiston matkailun (nykyisen matkailututkimuksen) oppiaine täyttää pyöreät 20 vuotta. Ensimmäiset tiukan pääsykoeseulan läpäisseet matkailun opiskelijat tulivat taloon syksyllä 1994. Siitä alkoi laaja-alaisempi matkailun yliopistokoulutus Suomessa. Toinen merkittävä korkeinta matkailun opetusta tarjoava instanssi, Savonlinnassa kotipesäänsä pitävä Matkailualan verkostoyliopisto, avasi ovensa opiskelijoilleen tasan vuotta myöhemmin.

Voidaan tietysti kysyä, miksi matkailu alkoi institutionalisoitua akateemiseksi oppiaineeksi 1990-luvun alkupuoliskolla, pahimpaan lama-aikaan. Itse asiassa juuri lama-aika toimi välillisesti – valtion yliopistoille tarjoaman lisärahoituksen kautta – konkreettisena sysäyksenä matkailukoulutuksen käynnistämiseksi, kuten Seppo Aho kertoo artikkelissaan. Toisaalta taustalla oli matkailututkimuksen lisääntyminen ja tutkijoiden verkostoituminen (ks. Jorma Hemmin ja Seppo Ahon artikkelit). Suomeen heijastui myös yleinen kansainvälinen kehitys: matkailun alati paisuvat yhteiskunnalliset, taloudelliset ja ympäristölliset seuraamukset generoivat matkailualan opintokokonaisuuksia ja oppituolet yliopistoihin eri puolille maailmaa. Lapissa takana oli 1980-luvun poikkeuksellisen intensiivinen matkailurakentamisen kausi, jonka ilmentymät olivat selvästi nähtävissä niin hyvässä kuin pahassa. Matkailu oli Suomessakin noussut merkittävyydeltään tasolle, jossa sen kehittämiseen, markkinointiin, johtamiseen, hallintaan, opetukseen ja tutkimukseen katsottiin tarvittavan korkeasti koulutettuja erityisosaajia.

Lapissa matkailun oppiaineen syntyyn vaikuttivat myös tietyt hallinnolliset järjestelyt Oulun ja Lapin yliopistojen välillä. Rovaniemen Koskikadulla toimi Oulun yliopiston alainen Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen yksikkö, jonka yksi painoala oli matkailun tutkimus. Kyseinen tutkimusyksikkö lakkautettiin 1990-luvun puolivälissä, mikä ajoittui sopivasti yhteen Lapin yliopistossa meneillään olleen matkailun koulutusohjelman käynnistämisen kanssa. Niinpä yliopistojen välisten neuvottelujen tuloksena Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen matkailututkijat siirtyivät Lapin yliopiston matkailun oppiaineeseen. Seppo Aho oli aloittanut matkailun professorina jo kesällä 1994, ja Heli Ilola ja minä seurasimme perässä puolitoista vuotta myöhemmin. Päädyin siis tätä kautta Lapin yliopiston palvelukseen vuoden 1996 alussa.

MATKAMUISTOJA JA HYVIÄ VALINTOJA

Sari Matala

Yliopettaja

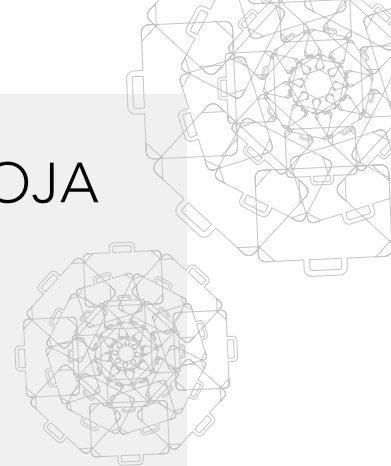
Tämä kirjoitus on kiitos. Tämä on myös kunnianosoitus. Eräänlainen rakkaudentunnustuskin tämä on. Kiitos oppiaineemme ensimmäiselle, ainoalle oikealle professorillemme, Seppo Aholle. Kiitos kaikille opettajille ja henkilöstölle ja kanssaopiskelijoilleni. Lapin yliopistossa tehdään ansiokasta lappilaista tiedettä. Juureni kasvoivat Lappiin, kaipaen sinne. Rakastan Lappia; rakastan siellä asuvia ja siellä tapaamiani ihmisiä.

Taisi olla kevättalvi 1994, kotonani Simossa, Simojoen rantamaisemissa, kun äitini kiikutti eteeni Pohjolan Sanomia ja innokkaasti selitti jotakin Lapin yliopistosta. Kaipaa raasu oli jo huolissaan, kun parikymppinen tytär ei vielääkään ollut lukion jälkeen löytänyt vakaata paikkaansa maailmassa eikä ollut tehnyt kunnollisia tulevaisuudensuunnitelmia. Tuolla hetkellä minulla oli mielessäni ainoastaan myöhemmin alkukesästä alkava, parin viikon mittainen musiikkileiri Kuusamossa, ja valmistauduin sitä varten treenaillen laulamista ja opetellen hyviä kappaleita. Minulla oli jo tuolloin ”toinen elämä” musiikin parissa bänditouhuineen kaikkineen. Ehkä äiti toivoi minulle ammattia joltain muulta alalta, kun hän esitti: ”Katoppa, ku täällä Lapin yliopistosa alakaa tämmönen matkailun koulutus ja se haku ois nyt pian. Pitäskös sinun hakia tuonne nyt? Täsä on tämä ilmoitus, lueppa

nyttten.” Jaa, sehän kuulostikin mielenkiintoiselta, joten lähdin pääsykoekirjaostoksille – ja ei kun päättämään!

Siitä se matka sitten alkoi. Ensiksi piti hoitaa kuitenkin Kuusamon musiikkileiri. Se oli huikea kokemus, vaikka välillä piti kieltäytyä ilta-aktiiviteeteista ja lukea pääsykokeisiin, asioita vielä kertaillen. Muut leiriläiset eivät ihan ymmärtäneet valintojani, mutta hällä väliä, saimme kuitenkin monta hienoa keikkaa heitettyä eri kokoonpanoissa Kuusamon keskustassa. Yksi laulunopettajista leirillä oli Hapuojan Maija, Sibelius-Akatemian maineikasta opettajakaartia. Hän ehdotti minulle leirin loppupuoella: ”Mitäs kuule, jos hakisit meille Sibbikseen opiskelemaan? Sinulla olisi siihen hyvät edellytykset.” ”Jaa, emminä nyt oikee voi enkä tiijä tuosta, ku mulla on huomena pääsykokkeet Rovaniemelä, Lapin yliopistosa.” Päätös oli selvä, eihän sitä sopinut poukkoilla minne sattuu. Niinpä seuraavana aamuna hypäsin Kuusamossa Rovaniemen bussiin ja matkasin pääsykokeisiin päiväksi. Tulin vielä illalla takaisin Kuusamoon jatkamaan musiikkileiriä. En kauheasti muista itse koetilanteesta muuta kuin sen, että siellä oli satoja ihmisiä. Kuulin jälkepäin, että paikalla oli neljäsataa hakijaa. Pian saapuikin kotiin yllättävä, iloinen postikirje: minut oli hyväksytty kahdenkymmenen muun hakijan joukossa opiskelemaan matkailua yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan, Lapin yliopistoon

OPPIAINEEN ALKUVAIHEET ASSISTENTIN SILMIN

Uuden työhuoneeni ovenpielessä luki *matkailun assistentti*. Komea titteli, joskin muiden oppiaineiden kollegat siitä aina joskus naljailivat. Ehkä kateuttaan. Työpaikan vaihto Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksesta Lapin yliopistoon sujui luontevasti. Oppiaineen työtoverit, Seppo ja Heli, olivat entuudestaan tuttuja. Meidän kolmen lisäksi oppiaineen päätoimiseen henkilöstöön ei silloin muita kuulunutkaan.

Opetuksessa tukeuduttiin nykyistä enemmän dosentteihin ja ulkopuolisiin tuntiopettajiin. Säännöllisiä vierailijoita olivat esimerkiksi Katriina Petrisalo, Raija Komppula, Auvo Kostiainen ja Jorma Hemmi, jotka olivat – ja ovat edelleen – osaamisalojensa parhaita asiantuntijoita Suomessa. Sepon kontaktien ansiosta oppiaineessa kävi myös ulkomaisia vierailevia tähtiä. Heistä mieleen jäi erityisesti kaikkien matkailututkijoiden tuntema ja arvostama professori Jafar Jafari, joka talvisaikaan tehdyllä Kittilän ekskursiolla ihmetteli, miksi ajoradan kummallekin reunalle oli istutettu tasavälein puita. Silloin käytettiin vielä risuja aurausviitoina.

Kun yliopistoon perustetaan uutta oppiainetta, se tapahtuu harvoin ilman minkäänlaisia kahinauksia. Täysin mutkaton ei ollut matkailunkaan alkutaival, ja kärhämöinnin äänet kaikuvat ajoittain myös assistentin työhuoneeseen. Eräs hieman tragikoomisiakin piirteitä saanut episodi koski matkailun statusta oppiaineena. Uuden koulutusohjelman opiskelijoilla oli käsitys, että matkailun koulutusohjelmasta valmistuvien pääaine olisi matkailu. Pääainestatus matkailulle saatiinkin ensimmäisen kerran keväällä 1996, mutta kuten Seppo Ahon artikkelista käy ilmi, tämä asema menetetttiin seuraavana keväänä. Tiedekuntaneuvoston perusteluna oli, että matkailu ei voi olla pääaine, koska se ei ole tieteenala. Niinpä koulutusohjelman ensimmäisten valmistujien pääaineeksi tuli se oppiaine, johon he tekivät matkailuaiheiset gradunsa.

Asian tiimoilta pidetyt kokoukset demonstroivat kiinnostavalla tavalla, miten tieteenaloja ei karsinoida lopulta niinkään kansainvälisillä tiedefoorumeilla, vaan rajaukset tieteenaloihin ja eittieteenaloihin joudutaan viime kädessä tekemään ruohonjuuritasolla yksittäisessä demokraattisesti valitussa tiedekuntaneuvostossa.¹ Tiedekuntaneuvoston silloinen linjaus jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä syksyllä 1998 tehtiin päätös, jonka mukaan matkailu on pääaine. Pääaineoikeuden myötä normalisoitumista tapahtui nähdäkseni myös asenteissa matkailun oppiainetta kohtaan: alkujärkytyksen jälkeen matkailua ei enää siinä määrin pidetty yliopistoon soluttautuneena kummajaisena, joka arvioitsijasta riippuen oli asemoitunut jonnekin poikkitieteellisyyden ja pseudotieteellisyyden välimaastoon.

Oppiaineen aseman vahvistumiseen vaikuttivat oleellisesti 1990-luvun lopulla henkilökuntaan rekrytoidut Antti Haahti ja Soile Veijola. Antti valittiin matkailun professoriksi ja Soile ensin yliassistentiksi ja sittemmin matkailun kulttuurintutkimuksen professoriksi. Antti ja Soile lisäsivät

¹ Itse en ollut mukana kuulemassa tiedekuntaneuvostossa käytyjä keskusteluja. Olin kyllä kerran ehdokkaana tiedekuntaneuvoston vaalissa. Ei tullut yhtään ääntä. Erään yhtä murskaavan tappion kokeneen kollegan kanssa meinasimme laittaa YTK:n henkilöstölistalle kiitosviestin: "Kiitämme luottamuksesta ja tarjoamme äänestäjillemme kakkukahvit kahvila Lovisassa".

Rovaniemelle syyskuusta 1994 alkaen! Äitikin oli tyytyväinen.

Opinnot tuntuivat todella mielenkiintoisilta ja oli ihanaa aloitella omaa, itsenäistä opiskelijaelämää Rovaniemellä. "Meidän porukka" oli aivan mahtava! Koossa oli joukko tyystin keskenään erilaisia persoonia ja meillä oli hauskaa yhdessä. Hauskimpia muistoja ovat muun muassa vaput Anninportissa (alkuperäistä taloa ei enää ole), jossa laulettiin perinteisiä vappulauluja ja vain hengailtiin mukavassa seurassa. Älyttömimpiä tempauksia olivat fuksiaiset, jolloin kierrettiin rasteilla pitkin kaupunkia ja suoritettiin tehtäviä. Yksi tehtävä oli kerätä kaupungilta mukaan mahdollisimman hulluja juttuja ja viedä ne pääterastille tuomariston arvioitavaksi. Meidän ryhmä vei muun muassa Ukkoherrantie-katukilven (joudunko nyt vankilaan avunannosta rikokseen?) ja yhden armeijapojan, joka haahuili sopivasti ulottuvillamme. Ei tullut kuitenkaan voittoa meidän ryhmälle.

Ensimmäisen lukuvuoden aikana musiikki alkoi jälleen vetää minua yhä voimakkaammin puoleensa, vaikka nautin suuresti opiskelusta ja tein sen kanssa ahkerasti töitä. Kävikin sitten niin, että vuonna 1995 tiemme kavereiden ja yliopiston kanssa erosivat: menestyin eräässä kansallisessa laulukilpailussa ja elämäni siirtyi pariaksi vuodeksi henkilöautoon, hotellihuoneisiin, erinäisten tanssipaikkojen lavoilta ja takahuoneisiin ja tv-ohjelmien jännittäviin lavasteisiin. Esseiden kirjoittaminen vaihtui sävellyks- ja laulun tekstien kirjoitustöihin. Sain tutustua rakkaaseen kotimaahani perin pohjin, näin ihastuttavia attraktioita ja huikeita maisemia ja tapasin ihmeellisiä ihmisiä. Koin vieraanvaraisuutta ja elämyksiä, jotka ovat opettaneet ja kasvattaneet minua ihmisenä suuresti. Jossain vaiheessa

tunsin olevani taas kypsä palaamaan opintojen pariin ja muutin takaisin Rovaniemelle. Elettii vuotta 1997.

Oi, miten hyvä valinta tämä olikaan, taas kerran. Liityin "uuteen porukkaan", sillä poissa ollessani oli aloittanut jo kaksi uutta vuosikurssia. Jälleen oli upea joukko koossa ja opinnot etenivät nopeasti ja mukavasti. Viikot opiskelin täysillä ja viikonloput reissasin laulukeikoilla ja kirjoitin lauluja itselleni ja muille artisteille. Musiikki kulki koko ajan vahvasti mukana. Ensimmäinen pitkäsoittolevyni valmistui samaan aikaan kuin graduni, vuonna 2000. Media kyseli, kumpi vie voiton, musiikki- vai tiedeura? Jaa, tuotapa en vielä tuolloin tiennyt.

Pian maisterin papereiden musteen kuivuttua sain kuitenkin tilaisuuden liittyä Suomen Akatemian tutkimusprojektiin ja aloitin väitöskirjatyöni Lapin yliopistossa. Aiheeni oli tuolloin vielä suhteellisen uusi: tutkin matkailuportaalia virtuaalisen matkustamisen tilana. Aihe imaisi minut sisäänsä tyystin, ja täysipäiväisen tutkijatyöni tuloksena valmistui kolmen vuoden kuluessa. Tutkijakollegat tutkijankammioiden käytävillä kyselivät: miksi sinä täällä kulutat aikaasi, kun voisit olla parrasvaloissa? Levy-yhtiön käytävillä puolestaan kyseltiin: miksi sinä täällä olet, kun voit tehdä oikeitakin töitä? Väitöskarokkaa päästiin juhlimaan joulukuussa 2004. Media oli jälleen kimpussa ja kyseli tuttua kysymystä: kumpi vie voiton, musiikki vai tiede? Arto Nybergin sohvalta tv-kameroiden surratessa tiesin viimein vastauksen: tiede. Äitikin oli tyytyväinen.

Rovaniemen ammattikorkeakoulussa avautui sopivasti yliopettajan paikka, ja tulin valituksi siihen. Oli ihanaa päästä tekemään töitä nuorten kanssa ja soveltamaan käytäntöön kaikkea vuosien varrella oppimaani. Niin, olinhan viihtynyt Lapin yliopistossa kahdeksan intensiivistä vuotta ja yhteensä kymmenen kirjoillaolovuotta. Se on pitkä jakso elämässäni

akateemisesti meritoituneina tieteenharjoittajina oppiaineen arvostusta sekä toivat lisäkompetenssia ja -vitaliteettia niin opetukseen kuin tutkimukseenkin. Syventäviin opintoihin rakennettiin matkailumarkkinoinnin ja matkailun kulttuurintutkimuksen suuntautumisvaihtoehdot (ks. Mikko Vehkaperän artikkeli). Myöhemmin luontomatkailun yhteisprofessorin myötä avautui myös luontomatkailun suuntautumisvaihtoehto, jossa professoreina toimivat aikajärjestyksessä Jarkko Saarinen, Seija Tuulentie ja Liisa Tyrväinen. Koska väitöskirjani aihe liittyi luontomatkailuun, tein yhteistyötä eniten viimeksi mainittujen kanssa. He kaikki kolme ovat jääneet mieleeni innostavina työtovereina. Seijan ohjaus ja hänen minulle junailemansa tutkimusvapaa vaikuttivat ratkaisevasti siihen, että sain väitöskirjani lopulta valmiiksi piinallisen pitkäksi venyneen vatvomisen jälkeen.

Viihdyin matkailun assistentin tehtävässä kymmenkunta vuotta, jotakuinkin maksimiajan. Nykyään ei matkailun assistentteja tai muitakaan assistentteja yliopistoissa enää ole. Hyvä niin. Assistenttuureissa kautta linjan tahtoi olla semmoinen valuvika, että ne olivat periaatteessa jatkokoulutusvirkoja, mutta käytännössä assistenttien työaika hupeni usein muihin tehtäviin kuin väitöskirjan kirjoittamiseen. Akateemista vapautta ja aikaa asioiden pohdiskeluun oli niukanlaisesti. En tiedä, onko tilanne tutkijakoulujen, uusien virkanimikkeiden ja uusien työnkuvien myötä siitä oleellisesti parantunut.

ASSISTENTTUURIN JÄLKEEN

Assistenttivuosien jälkeen toimin matkailututkimuksen sekatyöläisenä Lapin yliopiston muissa yksiköissä, Metsäntutkimuslaitoksella ja lyhyen aikaa myös Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskuksessa. Viimeiset nelisen vuotta olen ollut Kajaanin ammattikorkeakoulun palveluksessa matkailututkijana. Vaikka työpaikkojen vaihtuminen ja pätkätyöt joskus rassaavatkin, on työuran repeileisyydessä myös omat hyvät puolensa. Työpaikkojen ja -tehtävien muutokset estävät tehokkaasti leipääntymistä. Vaihtelu virkistää. Sitä paitsi – ehkä professori Markku Kiviselle aikoinaan suoritettujen sosiologian aineopintojen ansiosta – minusta on varsin mielenkiintoista vertailla eri työyhteisöjä ja niiden toimintakulttuureja. Tähänastisten havaintojeni mukaan työpaikoissa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta on niissä myös eroja, joita en nyt lähde tässä sen tarkemmin erittelemään.

Vielä Lapin yliopiston palveluksessa ollessani minulla oli kunnia olla jonkin aikaa mukana Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin suunnittelutyöryhmässä apulaissihteerin ominaisuudessa. Se oli myönteisessä mielessä hämmentävä kokemus. Oppiaineen alkuaikojen väännöt nähneenä en oikein uskonut, että instituuttia ylipäätään saataisiin aikaan. Tai uskoin, että instituutti toteutuisi korkeintaan jonkinlaisena virtuaalisena yhteistyö- ja hallintohimmelinä. Lopputuloksena oli kuitenkin matkailun eri koulutusasteet yhteen kokoava instituutti, joka toimii vieläpä pitkälti saman katon alla Viirinkankaantie ykkösessä. Uudistus oli radikaalisuudessaan ja mittavuudessaan ennen näkemätön ja kaikin puolin järkevä.

Sivusta seurattuna matkailututkimuksen oppiaineen nykytilanne vaikuttaa hyvältä. Oppiaineen vakinaisuusluontaisen henkilöstön määrä on nelinkertaistunut alkuaikoihin verrattuna. Remmiin on

mutta ei suinkaan pitkästyttävä. Akateemisen uran ohella mukaan on tarttunut ystävyysuhteita, jotka kukoistavat edelleen. Meillä on porukka, joka tapaa joka vuosi tiettyyn aikaan. Syksyllä 2015 tapaamme viidettätoista kertaa, ja silloin on minun vuoroni järjestää vuositapaaminen. Näitä tapaamisia odotamme aina vuoden suurena kohokohtana.

Nyt olen työskennellyt jo vuodesta 2005 lähtien Tampereen ammattikorkeakoulussa yliopettajana ja nautin suuresti työstäni. Lapin yliopiston kasvattina olen saanut viedä sen perintöä eteenpäin ja olen siitä erittäin ylpeä. Ja äitikin on tyytyväinen. ✨

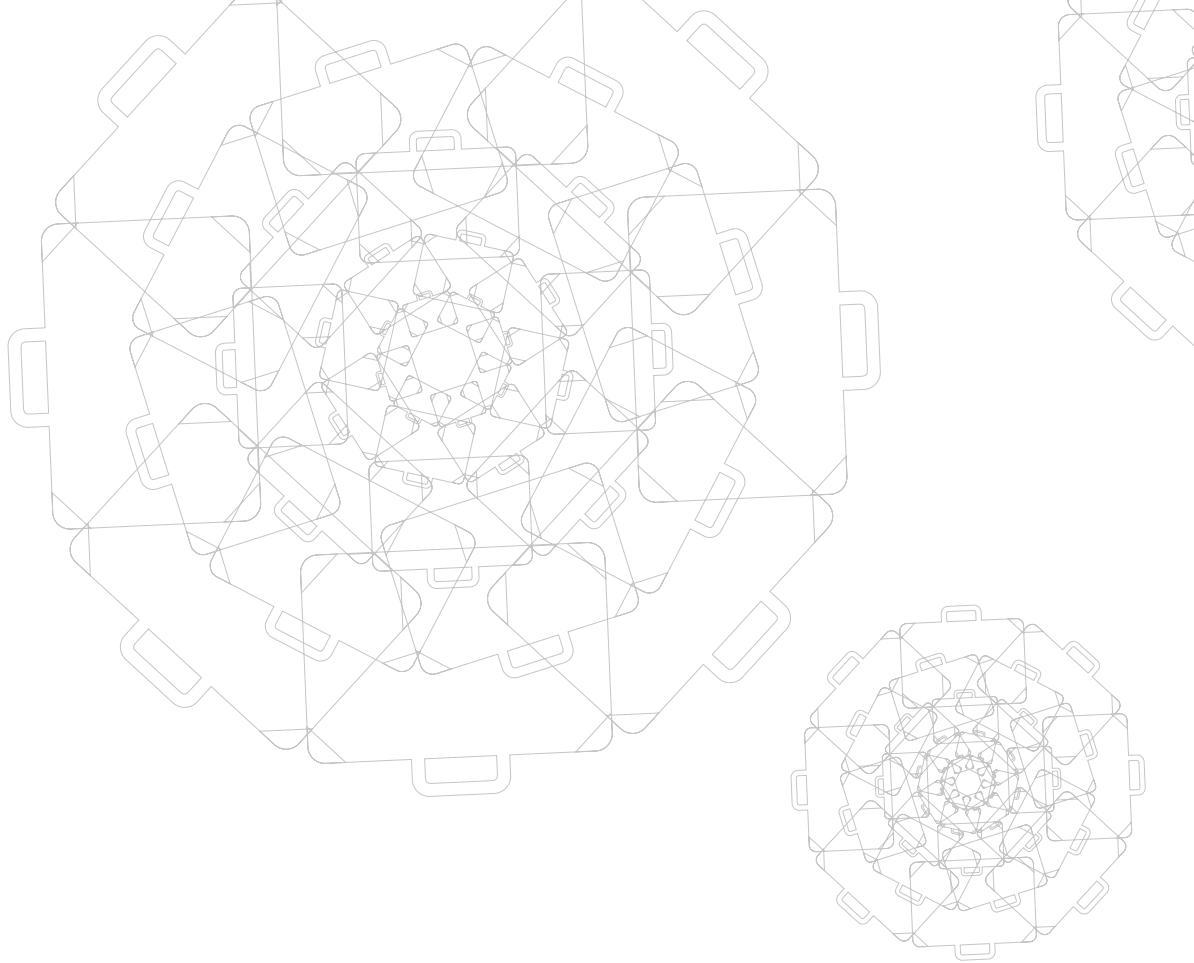
astunut nuoria ja lahjakkaita tutkijaopettajia, mikä on aina osoitus työyhteisön elinvoimasta. Merkille pantavaa on myös toiminnan kansainvälistyminen, joka näyttäisi entisestään vahvistuneen viime vuosien aikana.

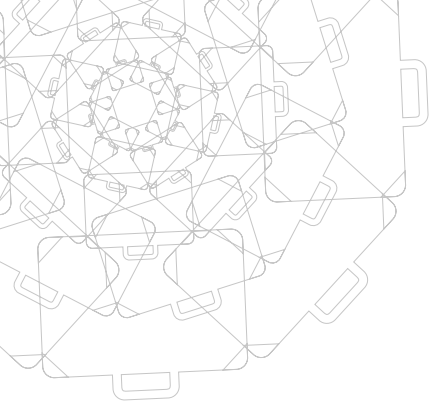
* * *

Toivotan onnea 20-vuotiaalle matkailututkimuksen oppiaineelle ja menestystä myös tuleville vuosille. Toivotan myös leppoisia eläkepäiviä professoreille Seppo Aho ja Antti Haahti, jotka ovat tehneet uraauurtavaa työtä rakentaessaan oppiainetta ja laajemminkin kotimaista yliopistollista matkailukoulutusta ja -tutkimusta. *

OPETTAMINEN OPETTAA

Monika Lüthje
Yliopistonlehtori

Viime vuosina on kiinnitetty aiheellista huomiota matkailuun työnä. Lapin yliopistossa on tuotettu mielenkiintoista tutkimustietoa muun muassa matkailutyön sisällöistä ja vaatimuksista¹. Myös opettajan työ on osa matkailun työkenttää, vaikka se ei ehkä olekaan ensimmäisenä mieleen tuleva matkailuammatti. Tarkastelen kirjoituksessani matkailututkimuksen opettajan työn sisältöä oman työkokemukseni kautta. Olen toiminut Lapin yliopistossa matkailututkimuksen opettajana kymmenisen vuotta, ensin tutkijan työn oheistehtävänä, sitten tuntiopettajana ja professorin sijaisena ja viimeiset vuodet yliopistonlehtorina.

OPETTAMISTA

Opiskelijoille näkyvintä osaa matkailututkimuksen opettajan työstä on kontaktiopetus, joka tyypillisimmillään on luennointia mutta myös keskustelevampaa seminaarien, harjoitusten, työpajojen, opintoretkien, tutustumiskäyntien ynnä muiden vetämistä. Tavallisesti opiskelijat ovat kontaktiopetuksessa fyysisesti läsnä samassa tilassa opettajan kanssa, jolloin vuorovaikutus tapahtuu kasvokkain, mutta yhtä hyvin opettaminen voi tapahtua virtuaalisessa luokkatilassa tietokoneen ruudulla, jolloin opiskelijat ovat kuka missäkin ja keskustelu hoituu chatin tai kuulokkeiden ja mikrofonien avulla. Tämä on ollut oivallinen tapa saada opiskelijoiksi sellaisiakin henkilöitä, joille päiväopiskelu Rovaniemellä olisi työ-, perhe- tai muista syistä hankalaa. Etenkin maisteriohjelmissä, joissa on ollut mukana runsaasti aikuisopiskelijoita, etäopetus on ollut hyödyllistä.

Haastavaksi matkailututkimuksen opetuksen tekee se, ettei opettajalla aina ole tarkkaa ennakotietoa siitä, mitä opiskelijat opetettavasta aiheesta opetuksen alkaessa tietävät. Paitsi opetusryhmien myös yksittäisten opiskelijoiden lähtötiedot yleensä vaihtelevat suuresti. Kuitenkin pitäisi opettaa jokaiselle uusia, ei liian helppoja eikä liian vaikeita asioita – kaikille ymmärrettävästi ja mielenkiintoa herättävästi. Varsinkin luentotilanteissa opiskelijoilta saatava suora palaute opetuksesta voi olla vähäistä. Tällöin on vaikea tietää, kuinka opetus on onnistunut. Onneksi palautetta saa kiitettävästi yliopiston Oodi-tietojärjestelmän ja muiden palautekanavien kautta. Esimerkiksi opiskelijoiden kirjoittamien luentopäiväkirjojen lukeminen avaa hyvin sitä, mitä opiskelijat ovat

¹ Esim. Hakkarainen 2006; Hakkarainen 2009; Merranti 2014; Nousiainen 2014; Rantala 2011; Sepponen 2014; Valkonen 2011; Valkonen & Veijola 2008; Veijola 2009a; Veijola, Hakkarainen & Nousiainen 2013; Vesterinen & Hakkarainen 2013.

TIENI TUTKIJAKSI JA OPETTAJAKSI

Saila Saraniemi

Yliopistonlehtori

Päytilen ympärilleni isossa luentosalissa, jossain keskupaikoilla. Selaan kysymyksiä – nehan tuntuvat olevan ihan vastattavissa. Paperi tuoksuu, kynät sauhuavat, hiljaista on. Joku vähän köhii. Mutta minähän osaan! Onneksi toinen pääsykoekirjoista oli meillä jo Pohjois-Lapin ammatti-instituutissa kurssikirjana. Nämä ovat tuttuja juttuja – ja se vangin dilemma, miten se nyt menikään... kyllä minä siihenkin jotain vastaan.

Ja niin aukenivat ovet yliopistoon – sinnehen olin aina halunnut. Silti juuri matkailuopintoihin päätyminen ei ollut minulle lainkaan itsestäänselvyys. En ollut mikään interreilaaja, pikemmin olin matkustellut hyvin vähän vielä tuohon mennessä. En ollut erityisen kiinnostunut kielistä, eikä minulla ollut ylipäänsä mitään suurta suunnitelmaa alaan liittyen. Kotikaupungissani Rovaniemellä joulumatkailu kyllä oli voimakkaan kasvun kynnyksellä, eikä sitä voinut ollut huomatta keskellä syvintä 1990-luvun lamaakaan. Itse asiassa ”matkailu” saattoi kuulostaa parikymppisen lama-ajan nuoren korvaan houkuttevalta ja mahdollisuuksia täynnä olevalta, jotenkin erilaiselta.

En siis oikeastaan tiennyt, mihin olin tulossa, kun opinnot syksyllä 1995 alkoivat, huolimatta siitä, että Sodankylän matkailumerkonomilinjalla vietetyn vuoden aikana olin jo ehtinyt hieman päästä sisälle matkailualan monipuolisuuteen. Mutta moniko siinä tilanteessa oleva nuori opiskelija tietää? Minunlaiselleni keltanokalle avau-

tuikin täysin uusi maailma. Luennot olivat siihen aikaan luentoja, eivät PowerPoint-performansseja tai viihdetapahtumia. Keskusteluakin käytiin, kiitos monien (kokeneempien) kurssikavereiden ja vakuuttavan professori Ahon. Meitä oli kasassa hämmästyttävän monipuolinen joukko. Ja miten nopeasti hitsauduimme yhteen! Pieni on suurta, näin taisimme ajatella.

Meille syntyi oma, hyvin vahva matkailun opiskelijoiden identiteetti. Välitön vuorovaikutus pienen oppiaineen henkilökunnan ja meidän opiskelijoiden kesken, yhteiset tapahtumat ja illanvietot, yhteisiin tavoitteisiin pääseminen oman ainejärjestön perustamisen ja oman oppiaineen puolustamisen myötä vahvistivat meitä – ja tämä taisi olla aika ainutlaatuista siihen aikaan Lapin yliopistossa. Ylioppilaskunnan vaalien aikaan puhuttiin ”junttavaaleista”, ja niin vain äänien keskittäminen onnistui ja oma ehdokas saatiin läpi. En ole tällaista yhteisöllisyyttä enää myöhemmin kokenut.

Itse opinnot ovat näin jälkikäteen ajatellen olleet vankka yhteiskuntatieteellinen perusta sekä työelämässä että myöhemmille jatko-opinnoilleni. Sivuaineista valitsin aluksi sosiologian ja silti työskentelen nykyään markkinoinnin yliopistonlehtorina Oulun yliopistossa. Tietysti markkinointi on tieteenalana vahvasti yhteiskuntatieteisiin pohjaa-

luennoilla oppineet. Niiden avulla luentoja pystyy kehittämään niin, että ne olisivat mahdollisimman hyvin opiskelijoita palvelevia. Opetuksen jatkuvasta parantamisesta on ylipäättään tullut matkailututkimuksen oppiaineessa yleinen kantava periaate, joka haastaa opettajia kehittämään kursseja ja opetusta koko ajan paremmiksi.

Toisinaan matkailututkimuksen opetustilanteissa syntyy vilkastakin keskustelua. Tämä riippuu paljon opetusryhmästä sekä opetettavasta aiheesta. Kysymyksiäkin esitetään ja ne saattavat olla vaikeita. Siksi on tärkeää, että opettaja on oikeasti perehtynyt siihen, mitä hän opettaa. Muutoin on vaikea selittää asioita ymmärrettävästi tai antaa erilaisia konkreettisia esimerkkejä tai lisätietoja. Onnekseni olen itse saanut opettaa niitä asioita, jotka osaan, joita olen seurannut tai itse tutkinut pitkään tai joissa muuten olen kunnolla sisällä. Jos opettaessa alkaa tuntua siltä, että on heikoilla jäillä eikä osaa, on joko luettava lisää tai käännyttävä ympäri ja suunnattava itselle tutummille vesille.

SUUNNITTELUA

Uuden kurssin ensimmäinen toteutuskerta on aina kokeilu. Se vaatii lukuisten tuntien työn: suunnittelua ja valmistelua, lukemista, kirjoittamista, järjestelyjä, sopimisia, varauksia ja palavereja. Silti homma ei välttämättä toimi – tai ainakin huomaa monta asiaa, jotka olisi pitänyt tehdä toisin. Aiemmat kurssitoteutukset antavat kokemusta siitä, mikä toimii ja mikä ei, mutta jokainen kurssi on oma kokonaisuutensa. Sama, välillä kivinenkin, kokeilun tie on siis kuljettava yhä uudelleen läpi. Kun saman kurssin on vetänyt kolme, neljä tai viisi kertaa ja aina välissä hionut sitä saamansa palautteen perusteella, se alkaa olla toimiva. Siinä vaiheessa opettajana toimiminen on helppoa ja mukavaa, mutta samalla opettaminen alkaa maistua puulta, kun samat jutut on vuosittaisista päivityksistä huolimatta kertonut jo riittävän monta kertaa. Silloin on taas aika aloittaa alusta, uusien kurssien suunnittelulla, valmistelulla ja kokeilulla.

Opetussuunnittelua tehdään matkailututkimuksen oppiaineessa ensin yhdessä kaikkien opettajien kesken tutkinto- ja opintokokonaisuustasolla. Kun kurssien perusidea on saatu yhdessä sovittua, jokainen opettaja suunnittelee itse tarkemmin omien kurssiensa osaamistavoitteet, sisällöt, materiaalit sekä opetus- ja arviointimenetelmät. Näitä sitten muut kommentoivat ja opintopäällikkö synkronoi, kunnes ne hioutuvat lopulliseen muotoonsa opinto-oppaaseen. Tämän jälkeen alkaa varsinainen opetuksen valmistelu eli oppituntien aikataulutus ja yksityiskohtainen sisältösuunnittelu, oppimateriaalien valmistelu, oheismateriaalien etsiminen ja hankkiminen, oppimistehtävien laatiminen, arviointikriteerien määrittäminen sekä muut mahdolliset valmistelut. Yleensä opetuksen valmistelua varten saa ja pitää lukea paljon ja mielellään tietenkin mahdollisimman uutta kirjallisuutta. Yliopiston kirjasto on onneksi sitä kiitettävästi toiveiden mukaan meille opettajille ja samalla myös muille luettavaksi tilannut.

va. Matkailuopintojen monitieteisyys on ollut mielestäni vahvuus; se on mahdollistanut moninaiset tehtävät työelämässä.

Toinen arvokas asia oli vahva työelämälähtöisyys ja yrityskontaktit, joita ylläpidimme sekä opintojen että ainejärjestötoiminnan kautta. Nyt voin ylpeänä kertoa olleeni haastattelemassa jo historiaan jääneiden Concorde-koneiden tuomia jouluturisteja silloisen Suomen Matkailun Kehitys Oy:n tutkimuksia varten. Myös graduni tein toimeksiantona Rovaniemellä toimivalle hotelliketjulle. Nykyisin opintojen työelämärelevanssi on yhä tärkeämpää, ja olenkin yrittänyt pitää opiskeluaikaiset kokemukset mielessä ja ottaa niistä oppia omassa työssäni.

Noilta ajoilta arvostan myös kattavaa menetelmäopintojen tarjontaa. Ja sitä, että näitä taitoja pääsi käyttämään: olin parinakin kesänä yliopistolla kesäharjoittelijana. Pääsin harjoittelemaan niin empiirisen tutkimusaineiston keruuta kuin aineiston analysointia ja tulosten kirjoittamista raportin muotoon. Osallistuin muun muassa Matkailun osaamiskeskus -projektissa toteutettuun kyselytutkimukseen, jossa kartoitettiin Pyhätunturin ja Luoston vetovoimatekijöitä, matkailijarakenteita sekä matkailijoiden kokemuksia. Vaikka en olisi tutkijan uralle päätyntykään, näillä taidoilla olisi varmasti käyttöä monessa muussakin ammatissa.

Nykyisellä mittapuulla mitattuna opiskelin pitkän kaavan mukaan: valmistuin vuonna 2001 matkailututkimuksen pääaineesta, matkailumarkkinoinnin suuntautumisvaihtoehdosta. Saattaa olla, että pääaineen nimi oli jonkin kerran jo vaihtunut siihen mennessä, mutta ei se lopputulokseen vaikuttanut. Viimeisenä vuotena, gradua vielä viimeistellessäni, lähdin vaihto-opiskelijaksi Itävaltaan. Sieltä päädyin, ehkä suunniteltua aikaisemmin, melkein valmiina maisterina Pohjois-Karjalan ammattikorkeakouluun matkailun

yliopettajan viransijaisuutta hoitamaan. Ammatikorkeakoulukenttä oli tuolloin herännyt matkailukoulutuksen suosioon ja huomannut, että alan perinteisissä oppilaitoksissa harvalla opettajalla oli yliopistotutkintoa. Näin ilmenneeseen työvoiman kysyntään taisivat monet meistä silloin valmistuneista vastata. Ja hyvä niin – pääsin aitiopaikalle mukaan kehittämään alan opetuksen valtakunnallisia suuntaviivoja ja sain monia edelleen merkittäviä työ- ja ystävyys-suhteita, joita ilman en välttämättä olisi nykyisessä tehtävässäni.

Yksi merkittävimpiä päätöksiäni oli varmastikin se, että ryhdyin valmistelemaan väitöskirjaani matkailubrändeistä professori Raija Komppulan ohjauksessa Joensuun yliopistossa. Tutkimusaiheeni juuret ulottuivat maisteriopintoihin – gradussani olin tarkastellut hotellin palvelukuvaa ja perehtynyt muun muassa imagon, mielikuvan ja yrityskuvan käsitteisiin. Myös Raijalla oli oma kytköksensä Lapin yliopiston matkailukoulutukseen ensimmäisenä matkailun oppiaineesta väitelleenä tohtorina.

Oma tieni akateemiselle uralle ei kuitenkaan kulkenut aivan suorinta reittiä. Todella opettavaisen ja mielenkiintoisen Joensuun ajan jälkeen palasin kotiseudulleni Etelä-Lappiin, Ranualle, tuolloin varsin tyyppillisen EU-rahoitteisen matkailun ohjelmapalvelujen kehittämishankkeen projektipäälliköksi. Opettavaista oli tämäkin aika. Toisaalta sain seurata ison matkailuyrityksen, Ranuan eläinpuiston, johtamista läheltä. Toisaalta sain tutustua ja löytää ratkaisuja pienten matkailuyrittäjien arkeen.

Ranualta muutin sitten Ouluun viimeistelemaan väitöskirjaani. Väittelin kauppatieteiden tohtoriksi matkailubrändeistä Joensuun yliopistossa vuonna 2009. Työpaikkani on ollut Oulun yliopistossa vuodesta 2007 alkaen. Tänä aikana olen ollut niin tutkimushankkeen projektipäällikkönä

OHJAAMISTA

Ajan hermolla pysyy myös opiskelijoiden tehtäviä lukiessa ja etenkin opinnäytetöitä ohjatessa. Vä-
lillä tuntuu, että matkailututkimuksen opettajan työ on pelkkää toisten kirjoittamien tekstien lu-
kemista ja kommentoimista (sen sijaan, että ehtisi joskus kirjoittaa itsekin). Niin paljon lukemista
on. Se on kuitenkin yleensä hyvin mielenkiintoista. Jokainen teksti on oma uusi kokonaisuutensa
ja monesti aiheeltaan tai lähteiltään opettajalle ainakin osittain uusi. On tietysti aina helpointa
kommentoida itselleen tuttua, mutta eniten oppii, kun saa lukea jostakin itselleen vieraasta. Tätä
voi taas sitten hyödyntää opetuksessa.

Etenkin opinnäytetöiden ohjaaminen on mukavaa työtä. On hienoa nähdä, miten toisinaan
hyvinkin epämääräisestä alkuideasta kehkeytyy valmis tutkimus ja yleensä vielä mielenkiin-
toisin tuloksin. Ohjaaminen on henkilökohtaista tukemista, keskustelemista, kuuntelemista ja
vierellä kulkemista – siis hyvin erilaista työtä kuin esimerkiksi luento-opetus. Jokainen ohjaus-
prosessi on lisäksi omanlaisensa. Kuitenkin ohjaamiseenkin kehittyy vähitellen oma kokemus-
perustainen rutiininsa, joka auttaa tietämään, miten prosessi etenee ja miten eri tilanteissa
kannattaa toimia. Sama koskee opinnäytetöiden tarkastamista. Ensimmäisiä gradulausuntoja
saatoin kirjoittaa ja hioa parikin päivää, kun nyt suoriudun samasta kolmessa tai neljässä
tunnissa.

Viime lukuvuonna toimin ensimmäisen kerran opettajatuutorina. Kuten usein uudessa tehtä-
vässä, tässäkin olo oli ensiksi turhautunut. Tunsin aluksi tietäväni vielä vähemmän kuin opiske-
lijat, joita minun piti ohjata, ja jouduin tarkistamaan lähes jokaisen asian joltakin toiselta. Opin
kuitenkin tuutorivuoteni paljon. Tuutorointi paljasti, kuinka monipuolisesta kokonaisuudesta
matkailututkimuksen opinnot koostuvat. Jouduin ja pääsin perehtymään syvemmin niin opettaja-
tovereideni toteuttamiin kursseihin kuin sivuaineisiin ja kieliopintoihin. Samalla sain virkistävän
mieleenpalautuksen siitä, mitä opintojen aloittaminen ja opiskelijana eläminen on, vaikka en sitä
missään vaiheessa ollut kokonaan unohtanutkaan.

Toinen uusi tehtäväalueeni on tohtoriopiskelijoiden ohjaaminen. Vaikka gradujen ohjaami-
nen ja omat kokemukset väitöskirjan tekemisestä ovat apuna, olen tässä tehtävässä vielä melko
kokematon noviisi. Väitöskirjojen ohjaaminen vaatii lukeneisuutta ja näkemystä. Onneksi ohjaa-
minen tapahtuu yleensä useamman ohjaajan yhteistyössä, jolloin jokainen tekee parhaansa ja voi
samalla itsekin oppia toisten asiantuntemuksesta. Matkailututkimuksen oppiaineessa on alettua
myös järjestää omia jatkokoulutusseminaareja, jotka ovat olleet erittäin hedelmällisiä tilaisuuksia.
Jatko-opintoja suoritetaan itsenäisemmin kuin kandi- tai maisteriopintoja, mutta – ja ehkä juuri
siksi – jatko-opiskelijatkin tarvitsevat tukemista. Akateemisen ohjauksen lisäksi se voi olla hyvin
konkreettista: lausuntojen kirjoittamista apurahahakemuksia varten tai arkista jutustelua vaikka-
pa auton korjaamisesta tai koiran ostamisesta, jollaista itse kukin kaipaa yksinäisen tutkijankam-
miossa pakertamisen vastapainoksi siinä vaiheessa, kun ajatus ei enää kulje ja tekisi mieli hyppiä
kammion seinille.

kuin yliassistenttinakin ja nykyisin siis markkinoinnin yliopistonlehtorina. Työssäni Oulun yliopiston kauppakorkeakoulussa teen tutkimusta, opetan, osallistun monenlaiseen opetuksen kehittämistyöhön ja ohjaan eritasoisia opinnäytteitä. Tutkimusaiheissani matkailuteemat ovat kulkeneet koko ajan mukana, ja ne ovat laajentuneet luontevasti yritysbrändi- ja palvelututkimuksen aiheisiin sekä verkostonäkökulmaan.

Olen viime vuosina toiminut myös vierailevana luennoitsijana Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaineessa. Niinpä minut saattaa nykyään

jälleen löytää luentosalista, josta aikanaan alkoi matkani matkailuopintoihin.

* * *

Istumme vanhan puutalon alakerrassa, lattialla ringissä. Laulamme J. Karjalaista ja kitara soi. Yläkerrassa joku laittaa levyn soimaan, puheensorina täyttää huoneen. Tai olemme metsäkämpällä jossain pakkasen keskellä, tai ehkä sittenkin bussissa matkalla pohjoiseen. Porukalla kuitenkin aina, yhdessäolon kokemus päällimmäisenä. *

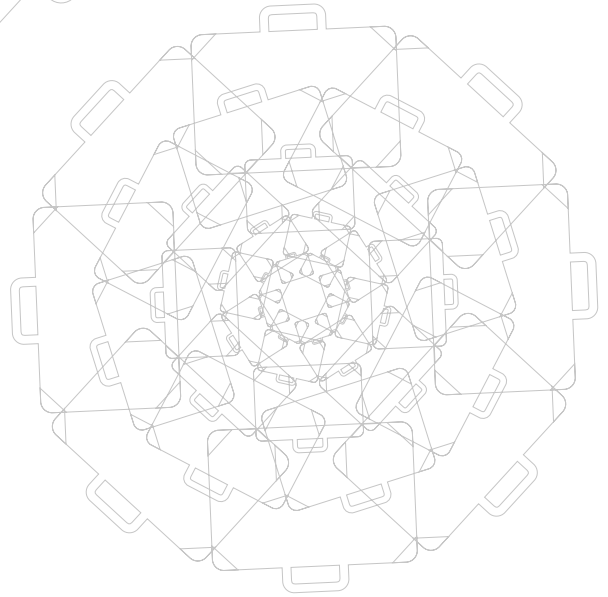
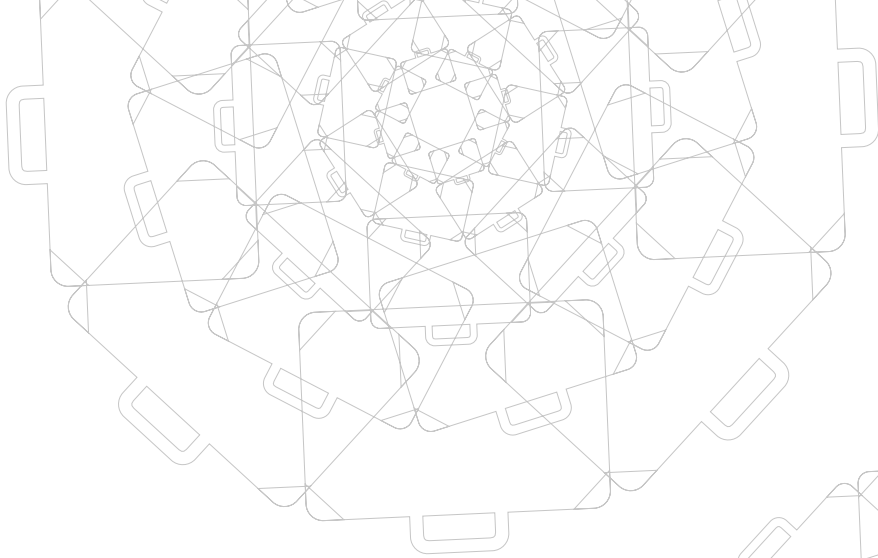
TUTKIMISTA, HALLINTOA JA PALVELUTEHTÄVIÄ

Lapin yliopistossa ja niin muodoin myös matkailututkimuksen oppiaineessa on yleisperiaatteena, että jokainen opettaja tutkii ja jokainen tutkija opettaa. Niinpä minäkin opettajana tutkin ja suuntaan opetustani tutkimusteni mukaan. Työnkuvani on kuitenkin ollut hyvin opetuspainotteinen, joten tutkimukselle ei ole jäänyt paljon sijaa. Minulla on useampi tutkimus kesken ja välillä tunne siitä, että aineistot ehtivät vanhentua ennen kuin ehdin saada tutkimukset valmiiksi. Tutkiminen tapahtuu pitkälti julkaisemisen muodossa, joka on taas oma, ihanan luomisentuskainen prosessinsa.

Matkailututkimuksen opettajan työhön kuuluu myös erilaisia yliopistohallinnollisia tehtäviä, kuten tenttien valvomista, valintakokeiden järjestämistä ja erilaisissa toimikunnissa tai työ- tai johtoryhmissä toimimista. Myös yhteiskunnalliset palvelutehtävät ovat osa työnkuvaa. Niitä ovat esimerkiksi haastattelut tiedotusvälineille, kirjoitukset aikakaus- tai sanomalehdissä, toimiminen erilaisissa kehittämishankkeissa ja muissa asiantuntijatehtävissä. Itselleni ei ole näitä tehtäviä kovin paljon siunaantunut opetuspainotteisen tehtävänkuvani takia, mutta koen mukavaksi haasteeksi esimerkiksi sen, että tieteellinen artikkeli pitää selittää parissa minuutissa koko kansalle radiohaastattelussa. Siinä yleensä itsekin oivaltaa jotakin uutta.

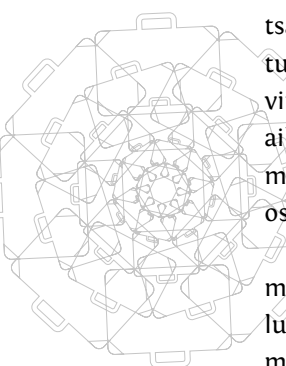

Matkailututkimuksen opettajan päätehtävät ovat opettaminen, ohjaaminen ja tutkiminen. On hyvä, että saa tehdä monenlaista työtä. Se pitää mielen virkeänä ja otteen työhön innostuneena. Työtä voi kuvata monien samanaikaisten prosessien läpiviemiseksi. Jokainen opetettava kurssi on oma prosessinsa, samoin jokainen opinnäytetyön ohjaus, tutkimus tai julkaisu. Kahta samanlaista päivää ei ole. Saa työskennellä sekä itsenäisesti että yhdessä toisten kanssa ja saa hyvin pitkälle suunnitella itse omat työnsä ja päivänsä. Jatkuvasti saa oppia ja kehittää uutta. Olen saanut uusia, aina vaativampia tehtäviä kiitettävästi sitä mukaa, kun oma osaaminen ja kokemus ovat kasvaneeet. Siksi varmaankin olen tätä työtä halunnut näin monta vuotta tehdä. Kiitos jokaiselle opiskelijalle, jota olen saanut opettaa. Kiitos myös kaikille opetushenkilöstömme jäsenille, joiden kanssa olen tätä työtä saanut yhdessä tehdä. Olen viihtynyt työssäni. ✻

MATKALLA YRITTÄJYYTEEN

Antti Hahti
Professori emeritus

Omistan tämän kertomuksen elämäni naisille – vaimolleni Bigi Haahdelle, äidilleni Anna-Lisa Haahdelle ja isoäidilleni Hilma Westerlundille, joka usein näpäytti sormilleni ollessani pikkupoikana vainappivarkaissa ennen vieraitamme täysihoidolamme Tellinan lounaspöydän äärellä. He olivat intensiivisesti työhönsä omistautuneita, tarmokkaita matkailuyrittäjiä, jotka jättivät merkittävän jäljen Hangon matkailuun. Heidän toimintansa ulottui Hangossa vieraana olleesta tsaarin perheen jäsenestä ja tämän seurueen palvelemisesta Hangö Teater Träffin, regatan, ratsastuskisojen ja muiden kesätapahtumiemme vieraiden loman onnistumisesta huolehtimiseen aina viime kesään saakka. Kiitän myös kaikkia muita matkailuyrittäjiä, jotka ovat antaneet minulle aikaansa vuosien varrella. He edustavat sitä tarmokkaiden yritysjohtajien joukkoa, joiden toiminnasta riippuu suomalaisen matkailuyrittäjyyden ja matkailun menestyminen. Laajaan asiansa osaavien ihmisten kokemuspäiriin syventyminen on ollut tutkijan iloni.

Lomarenkaan Unto Palminkoskelta saamani toimeksianto tutkia, miksi Hauhon alueella toimineista 30 täysihoidolasta vain viisi jatkoi toimintaansa 1970-luvun lopulla, oli johdantoni matkailuyrittäjyyden kokemiseen yrittäjien elämäkertojen ja liiketoimintakertomusten kautta. Hauhon maatilamatkailu kukoisti varsinkin sodan jälkeen 50-luvulla, kun helsinkiläiset ja muut lomalaiset tulivat perheineen syömään mautiloille tuoretta voita ja hyvää ruokaa ja uimaan Iso-Roineen ihanilla rannoilla. Haastattelin nauhurin viuhussa kunnan kaikki maatilamatkailua harjoittavat emännät ja isännät. Aihepiiri oli niin kiinnostava, että kysymyksestä tuli keskeinen teema ja pysyvä tutkimuskohteeni: miksi jotkut yritykset onnistuvat ja menestyvät ja toiset eivät, vaan näivettyvät tai vaihtavat alaa? Tämä on sekä yrittäjyys- että yritysstrategiatutkimuksen keskeisiä kysymyksiä.

MATKAILUYRITTÄJYYDEN OLEMUS

Hauholla erityisesti Ilorannan täysihoidolan emännän Leena Haaviston kanssa käydyt jatkuvat keskustelumme yrittäjän työn luonteesta ja sisällöistä sekä pohdiskelut havaintojen tulkinnoiksi kiteytyivät ajatusmalliksi – neljän t:n teoriaksi. Sitä on koeteltu myöhemmin toteutetuilla kenttätutkimusmatkoilla. *Tahto, taito, tieto* ja *tilaisuus* ovat yrittäjyyden menestyksen perusta. Yrittäjyys on mahdollisuuksien muuttamista kannattavaksi yritystoiminnaksi ja ympäristöään tehokkaasti

HAAVEISTA TODEKSI

Juha Leppäniemi

Toimitusjohtaja

Kun minua pyydettiin mukaan tämän kirjan tekoon, työskentelin hotellinjohtajana Hotel Sorsanpesässä Seinäjoella. Myöhemmin, tekstin jo kirjoitettuani, minulle tarjottiin mahdollisuutta siirtyä uusien haasteiden pariin kokous- ja kongressikeskus Murikanranta Oy:n toimitusjohtajaksi Tampereelle. Tartuin epäröimättä haasteeseen ja päätin pakata laukkuni. Mutta seuraavassa siis tunnelmia ja ajatuksia ajalta, jolloin työskentelin vielä Seinäjoella.

On maanantaiaamu. Kurvaan autollani hotellin pihaan pohtien samalla viikonlopun kulkua talossamme. Ovatkohan tilaisuudet onnistuneet ja ovatko huonevaraukset olleet järjestelmässä oikein? Entä osuikohan viikonlopun liikevaihtoennusteeni oikeaan? Ainakaan puhelin ei ole soinut työasioiden osalta koko viikonloppuna, joten oletan kaiken sujuneen mallikkaasti. Pihalle tulee muitakin autoja. Kokousasiakkaita on tänään tulossa paljon. Kävellessäni hotellin pääovia kohti huomaan, että pihalla on roskaa. Soitan kiinteistöyhtiön huoltomiehelle ja pyydän tätä tulemaan siivoamaan pihan pikimmiten. Kävellessäni sisään pääovista laitan takkini rintaan nimineulan. Neulassa on hotellimme nimen lisäksi etunimeni. Kaikissa nimineuloissamme on vain etunimi, ei titteleitä tai osastoja. Aulassa toivotan hyvät huomenet ohi vilistäville asiakkaille ja henkilökuntamme jäsenille. Samalla kysyn viikonlopun sujumisesta ja kuulen kaiken sujuneen pääpiirteittäin hyvin. Avaan saapuneet kirjekuoret, tarkastan aamiaissalin ja suuntaan toimistolleni. Työviikko on alkamassa työntäyteisenä,

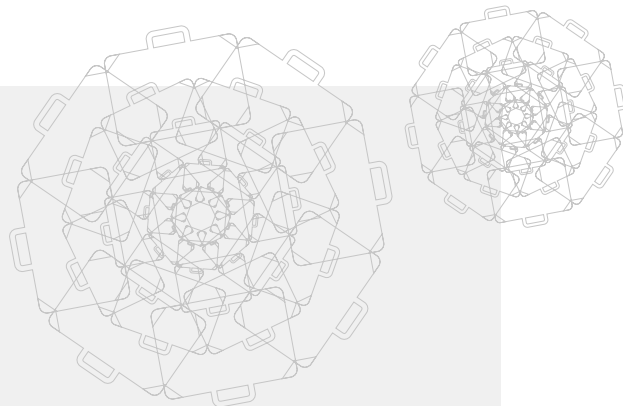
ja se huipentuu tulevan viikonlopun isoon, koko talon täyttävään yksityistilaisuuteen, joka vaatii vielä paljon suunnittelua ja ennakkovalmisteluita.

Työskentelen hotellinjohtajana yksityisomisteisessa Hotel Sorsanpesässä Seinäjoella. Minulla on noin kahdenkymmenen hengen henkilöstö johdettavanani. Tavoitteemme on palvella vieraitamme laadukkaasti ja tuloksellisesti. Hotellihuoneita talossamme on 70. Kokoustilamme mahdollistavat jopa kolmensadan hengen kokoukset ja ravintola-asiakaspaiikkoja meillä on yli tuhat.

Hotellit ovat haastavia johdettavia. Hotellissa on elämää, siis henkilökuntaa (ja toivon mukaan myös palkkamme maksavia asiakkaita) lähes aina – vuoden jokaisena päivänä, vuorokauden jokaisena kellonaikana. Vapaa-ajallanikin ajatukset ovat usein työasioissa. Toisinaan puhelimeni soi töiden merkeissä tiuhaan tahtiin myös kotona. Henkilöstöni ja asiakkaamme soittelevat kysyen neuvoja, pyytäen tarjouksia tai toimitellen muita asioita. Kuten työnantajani kanssa olemme sopineet, minulla ei ole työaikaa vaan työtehtävä. Käytännössä pyrin kuitenkin pitämään säännöllisen työajan neljänkymmenen viikkotunnin tietämällä.

Miten minusta tuli hotellinjohtaja? Tarinan voisi aloittaa lapsuudestani ja vanhoista James Bond-elokuvista, joissa kaikkien tuntema salainen agentti matkusti ympäri maailmaa majoittuen mitä hie-

palveleviksi organisaatioiksi. Yrittäjyys on olosuhteensa etsivää ja olosuhteensa luovaa toimintaa, johon onnistuessaan tavallisesti liitetään seuraavia piirteitä:

- Intuiitiivinen kyky nähdä asioiden tuleva kulku ja piilevät mahdollisuudet ennen muita.
- Uskallus seurata omaa ajatustaan ja energiaa puskea vaikeuksien läpi tahtonsa ja taitonsa mukaisesti.
- Aloitteellisuus, pyrkimys saada aikaan jotain uutta ja entistä parempaa/kauniimpaa/tehokkaampaa/rahakkaampaa/sopivampaa/käytännöllisempää/rikkaampaa ilmaisua.
- Korkea suoriutumistarve, vähäinen tykötulemisen tarve, energisyys ja itsevarmuus.

Nämä piirteet kuvaavat usein menestyneitä yrittäjiä ja sisältyvät niihin mielikuviin, joita meillä on yrittämisestä yleensä. Matkailuyrittäjien kohdalla vähäinen tykötulemisen tarve ei kuitenkaan pidä paikkaansa, päinvastoin. Matkailuyrittäjien motivaatiossa korostuu useimmiten ihmiskeskeisyys, joka ilmenee haluna ja usein helppoutena luoda ja säilyttää hyviä ihmissuhteita, palvelun ja palvelemisen tajuamisena kutsumuksena eikä vain pakotettuna roolipelinä tai asiakkuudessa alistaisena suhteena. Tahto, taito, tieto ja tilaisuus eivät kuitenkaan riitä vaan täydentyvät useimmilla matkailuyrittäjillä paikan hengen säilyttämisen ymmärtäväksi kestävä toiminnan etiikaksi, joka antaa moraalisen perustan päivittäiselle yrittäjyydelle ja sitkeyttä kestää huonojakin taloudellisia oloja.

Matkailuyrittäjä on monella tavalla riippuvainen suhdeverkostoistaan. Tarvitaan menestystä elämystalouden verkottuneilla näyttämöillä ja kykyä toimia tehokkaasti reaali- ja virtuaalitaloudellisuudessa. Pienyritystoiminnan hyvin yhteen pelaavat suhdeverkostot luovat kestävyuden perusteita myös vaikeina aikoina ja vaikeissa oloissa. Hyvät suhteet muokkaantuvat sosiaalisen pääoman keskeiseksi ulottuvuudeksi, kumppanuuspääomaksi, jonka laatu ja määrä on alati muuttuva. Työntekijän, työnantajan ja verkoston jäsenen on voitava luottaa kumppanin rehellisyyteen, ennakoitavuuteen, inspiroivuuteen ja kyvykkyyteen. Kumppanuusetiikka merkitsee yrittäjyyden eettisten perusteiden kirkastamispyrkimystä. Tarvitsemme kumppanuusetiikkaa ihmisarvoisen palvelutehtävän toteuttamisessa päivittäin, amoraalisen riiston ja kylmän välinpitämättömyyden vastapainoksi.

Vierailut Korvalan Kievarissa Jaana ja Seppo Näsin luona valaisivat suhteiden kultivointiin liittyviä ajatuksiani, joista kehittyi suhteiden viljelyn malli ja identiteettitalouden teoria¹. Matkailuyrittäjien toiminta on usein sesonkiluonteista ja kausivaihtelut tekevät ennakoinnin haastavaksi. Siksi paikan hengen oikea ymmärtäminen ja siitä huolehtiminen sekä suhteiden kultivointi ovat kestävien asiakassuhteiden saavuttamisen, yrityksen menestymisen ja markkinoilla säilymisen ehto.

Inhimillinen vuorovaikutus ja sen syvä ymmärtäminen muodostuu palveluyrittäjyyden eettisen perustan kulmakiveksi. Onnistuneen vuorovaikutuksen hedelmät kasvavat molemp-

¹ Hahti 2007.

noimmissa hotelleissa. Ihmettelin elokuvien mah-
tipontisia hotelleja ja niiden palveluita. Pienen
lappilaispojan silmin televisiosta katseltuna hotellit
olivat todennäköisesti hienointa, mitä maan päällä
ylipäättään oli olemassa. Ajatus jäi kytemään kasva-
van, tyylistä ja laadusta kiinnostuneen nuoren mie-
hen mieleen. Myöhemmin lukion jälkeen, monien
sattumustenkin seurauksena hain opiskelemaan
matkailualalle. Koin ennen kaikkea hotelliliiketoiminnan
kiinnostavana. Ajattelin myös, että hotelleissa
olisi hyvät työllistymismahdollisuudet niin Suomessa
kuin ulkomailla. Tuossa vaiheessa muistan jo
haaveilleeni hotellinjohtajan tehtävästä joskus tule-
vaisuudessa. Toisaalta pidin etukäteen jo pelkästään
hotellin vastaanottoa haastavana työpaikkana.

Minulla on kolme matkailualan tutkintoa. Olen
opiskellut toimialaamme Lincolnin yliopistossa Eng-
lannissa, HaagaHelian ammattikorkeakoulussa pää-
kaupunkiseudulla ja viimeisimpänä Lapin yliopis-
tossa Rovaniemellä. Opintoni ovat ehdottomasti
auttaneet minua työurallani. HaagaHelian kautta
löysin ensimmäisen työpaikkani Design Hotel Klaus
K:sta Helsingistä. Klaus K:ssa tutustuin moniin hot-
teli-alan ammattilaisiin, jotka vetävät eri hotelleja
ja hotelliketjujakin pääkaupunkiseudulla. Klaus K:n
kautta sain myöhemmin töitä Hotelli Palacesta, mikä
puolestaan poiki valmistumisen jälkeisen ensimmäi-
sen varsinaisen työpaikan Solo Sokos Hotel Tornissa,
Helsingissä. Nykyinen työnantajani arvostaa tutkin-
tojani mutta myös aiempaa työkokemustani useissa
eri hotelleissa. Työurani onkin alkuun päästyään jat-
kunut luontevasti eri hotelleissa eri puolella Suomea.

Opiskeluaikoina professorimme tapasivat tois-
taa, että tutkintomme eivät suoraan valmista meitä
mihinkään ammattiin. Ammatti käydään opiskele-
massa aivan muissa opinahjoissa. Professorimme
muistivat kuitenkin myös ansiokkaasti toistaa man-
traansa siitä, kuinka tutkintomme antavat hyvät
eväät toimia asiantuntijoina erilaisissa organisaat-

ioissa. Osaamme hankkia aineistoa, analysoida ja
jalostaa sitä ja lopuksi esittää johtopäätökset. Näin
jälkikäteen minun on helppo yhtyä kyseiseen nä-
kemykseen. Ja toden totta, professoreidemme vii-
toittamalla polulla minäkin monella tapaa omassa
työssäni olen: toimin asiantuntijana. Kerään dataa
toimialamme tilanteesta täällä Seinäjoella ja lähi-
alueilla, analysoin kilpailijoidemme kilpailuetuja ja
asiakkaita ja reflektoin tuloksia johtamani hotellin
toimintaan ja liiketoimintamme strategiaan. Opera-
tiivinen sisältöosaaminen on minulle tarttunut puo-
lestaan hotelleihin liittyvän työkokemuksen myötä.

Kolme vuotta valmistumisen jälkeen voin vilpittä-
mästi todeta, että tärkeintä ei kuitenkaan ollut pää-
määrä eli valmistuminen yhteiskuntatieteiden mais-
teriksi ja kelvollinen alku työuralla vaan matka tähän
pisteeseen: maailmankatsomuksen avartuminen,
hauskanpito, elinikäiset ystävyysuhteet, rakastumi-
nen, öinen tuska tenttikirjojen parissa, tammikuiset
aamupakkaset ennen luentoja ja haaveet loistavas-
ta tulevaisuudesta jossain, ihan missä vain. Näin
jälkiviisaana on helppo sanoa, että opiskeluaika on
upeaa aikaa. Se on vapaata, hauskaa, ahdistavaa ja
samalla hedelmällistä. Juuri haaveet valmistumisen
jälkeisestä elämästä tekivät opiskeluaikasta hienon.
Samalla nuo haaveet potkivat eteenpäin – luennoil-
le, tentteihin ja esseiden kirjoittamiseen.

Neuvon nykyisiä opiskelijoita hoitamaan kurssit
kunnialla ja ajallaan mutta samalla haluan kehottaa
opiskelijoita nauttimaan opiskeluaikaan liittyvästä
kaikesta muusta elämästä. Yliopiston käytävät ovat
mitä parhaimpia paikkoja tavata samanhenkisiä ih-
misiä, ja usein vielä samanikäisiäkin. Nyt, näin jälki-
käteen – vastoin opetus- ja kulttuuriministeriön oh-
jeita – tekee mieleni todeta, että eipä valmistumisen
kanssa olisi niin kiire tarvinnut olla. ✨

minpuolisen arvostuksen kautta vauraudeksi, henkiseksi hyvinvoinniksi ja työtyytyväisyytenä puhkeavaksi elämäniloksi. Yrittäjyys voi olla tie onnelliseen elämään, paitsi mikäli toiminta nyrjähtää velkaisena kituuttamiseen, jolloin myös suhdeverkostojen vastavuoroisuus tulee testattua.

YRITTÄJYYSHISTORIAA JA NÄKÖKULMIA YRITTÄJYYTEEN

Yrittäjyyden edistäminen edellyttää monimutkaisen ilmiön kehityspiirteiden ymmärtämistä. Tarkastelen lyhyesti yrittäjyushistorian alkulähteitä ja samalla vaihtoehtoisia näkökulmia yrittäjyyteen.

Yrittäjyystutkimuksen ensyklopedia vuodelta 1982² ei tunnista Joseph A. Schumpeteria edeltäviä lähteitä. On kuitenkin niin, että yrittäjyyden kirjoitettu teoreettispraktinen oppihistoria voidaan aloittaa Benedetto Cotruglin (kroaatiksi Benedikt Kotruljević) kirjoittamasta teoksesta *Il libro dell'arte di mercatura (Knjiga o umijeću trgovanja)*. Kirja julkaistiin vuonna 1458 ensin kroaatiksi Ragusassa (nyk. Dubrovnik) ja sitten italiaksi Venetsiassa. Tämä Cotruglin *Kaupasta ja täydellisestä kauppiaasta* -teos kuvastaa keskiaikaa ja kertoo Marco Polon aikaisen venetsialaisen maailmanvallan kanssa markkinoista kilpailevan, kauppaan osallistuneen kauppiasperheen jäsenen elämäkokemuksia. Tuo kertyneen osaamisen kertomus on hyvinkin kiinnostava oppi yrittäjyydestä. Seuraavassa muutamia suoria lainauksia Cotruglin vieläkin ajankohtaisista näkemyksistä³:

Kauppiaitten harjoittama kauppa on luotu ihmissuvun säilymiseksi. Siksi kauppiaan on hoidettava toimensa tarkoituksen mukaisesti, mikä tarkoitus on rikkauksien kerääminen. Järjestyksen on oltava sen mukainen millainen tieto ja varallisuus kullakin on. Suurkauppiaan on järjestettävä toimintansa yhdellä tavalla ja vähemmän haltijan toisella tavalla. Suurkauppiaan on tutkittava asioita järkevästi ja luottaen vain kokeneimpien asiantuntemukseen. Hänen on suunniteltava kauppatoimensa järjestelmällisesti. Eikä hän saa säilyttää kaikkia rahojaan yhdessä liiketoiminnassa vaan hänen on sijoitettava varansa useisiin turvallisiin liiketoimiin.

Keskisuurten kauppiaiden on hoidettava kauppaansa toisella tavalla. Heidän ei tule jakaa omaisuuttaan, vaan on säilytettävä se yhtenäisenä yhteen varmaan kohteeseen sijoitettuna. Joskus heidän on sijoitettava pienehköjä määriä kohteisiin, joista he saavat nopeasti takaisin sijoituksensa voittoineen.

Niiden, joilla on vähän rahaa, on oltava ahkeria rahansa lisäämiseksi. He eivät saa tehdä kauppasopimuksia eivätkä mennä takuuseen, eivätkä he saa levittää varojaan useaan kohteeseen, vaan

² Kent, Sexton & Vesper 1982.

³ Lainaukset ovat englanninkielisestä käsikirjoituksen käännöksestä, jonka sain luettavakseni kroaattikollegalta 1980-luvun alkuvuosina Rencontres de St-Gallenin yrittäjyyskonferenssissa.

TEORIAA JA KÄYTÄNTÖÄ

Riitta Jalkanen

Opettaja

Merja Ryytänen

Lehtori

Olemme molemmat olleet elinikäisiä oppijoita. Opiskelimme ammattikorkeakoulututkinnon samassa aikuisopintoryhmässä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Kun aloitimme opintomme Lapin yliopiston Kulttuuriyrittäjyyden kansainvälisessä maisteriohjelmassa keväällä 2009, huomasimme jälleen olevamme samassa veneessä. Olimme hakeneet toisistamme tietämättä KYM-maisteriohjelmaan opiskelemaan matkailututkimusta!

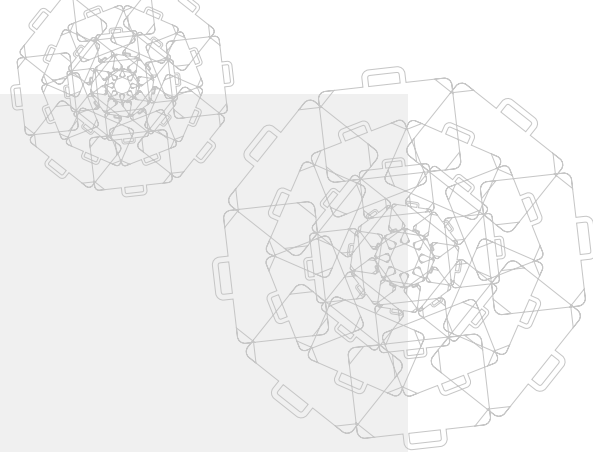
KYM-ohjelman opiskelu muodostui lähi- ja etäopinnoista. Lähiopinnot toteutettiin pääasiassa Kajaanin yliopistokeskuksella viikonloppuisin. Meistä Riitta asuu Kuhmossa ja Merja Juuassa, joten opiskelu merkitsi myös konkreettista matkustamista: Riitalla matkaa kotoa Kajaaniin oli 105 ja Merjällä 180 kilometriä.

Aluksi opiskelujen kokonaisuuden hahmottaminen tuntui vaikealta. Päätimme kuitenkin edetä pala kerrallaan. Huomasimme opintopisteiden karttuvan ja opintojen etenevän. KYM-maisteriohjelmassa opiskeluun meidän sisältyi meille uusi kokemus, matka akateemiseen maailmaan. Tiedonhankinta, tutkimus, teoreettisen ajattelun lisääntyminen ja tieteellisen tekstin tuottaminen ovat esimerkkejä niistä taidoista, jotka kehittyivät opiskelujemme myötä. Teorian ja käytännön välisen yhteyden löytäminen oli riemastuttava oivallus. Antoisia olivat myös opintoihin sisältyneet luovan talouden eri aihealueet,

jotka avasivat näkemyksiä ja toivat opintoihin monipuolisuutta.

Yksi opiskelujen rikkaus oli tutustuminen erilaisiin ihmisiin. Persoonalliset opiskelukaverit, kansainväliset professorit, ajan hermolla olevat asiantuntijat, luennoitsijat, yrittäjät ja muut yhteistyökumppanit toivat eloa ja väriä opintoihimme. Nämä kohtaamiset olivat mieleenpainuvia ja rikastuttivat elämää. Joidenkin kanssa yhteydenpito on jatkanut opiskelujen jälkeenkin ja syventynyt ystävydeksi.

Maisteriohjelmamme sisältyi kaksi ulkomaan opintomatkaa. Syksyllä 2009 teimme Baltian kieroksen, johon kuuluivat tutustumiset kulttuuri- ja matkailualan yrityksiin ja eri toimijoihin sekä luentoja ja seminaareja Tallinnan, Tarton ja Latvian yliopistoissa. Riitta piti Latvian yliopistossa järjestetyssä seminaarissa englanninkielisen esitelmän pro gradu -tutkielmansa aihealueesta. Venäjän opintomatalla kesällä 2010 vierailimme Sortavalan ja Petroskoin matkailukohteissa ja matkailumessuilla sekä Valamon luostarissa. Baltian ja Venäjän matkat ja niihin liittyneet opintokokonaisuudet olivat kokemuksellista oppimista parhaimmillaan. Kokemuspohjaista oppimista täydensivät professori Antti Haahden johdolla tehdyt opintovierailut lähiseudun matkailu- ja -kohteisiin. Sekä lähelle että kauemaksi suuntautuneet matkat olivat antoisia: koimme elämyksiä ja pääsimme tutustumaan sellaisiin

heidän on henkilökohtaisesti toimittava ja valvottava kaikkea, sillä jos he seisovat paikallaan mitään tekemättä, he kuluttavat pian kaiken mitä omistavat. Sillä tavallisesti paikallaan pysyvä voitto jää pieneksi ja vähää rahaa ei voi säästää.

Cotrugli pohdiskelee kauppiaana menestymisen ohjeita. Voimme pitää tekstiä yrittäjyysopin ensimmäisenä oppikirjana. Modernin yrityksen kasvuteoria iti järkevän taloudenpidon keskiaikaisissa ohjeissa. Voimme nähdä myös portfolioteorian perusteita opiksi muotoutuviissa, peukalosääntöinä esitetyissä toimintaohjeissa. Samalla saamme vihjeen ymmärtää akateemisen tiedonmuodostuksen pitkät perinteet peukalosäännöistä malleiksi ja testattaviksi teorioiksi.

Terminä yrittäjyys on vanha. Se esiintyy 12. vuosisadan ranskan kielessä, jossa se merkitsi ”teh-dä jotakin” ilman mitään taloudellista merkitystä. 15. vuosisadan entrepreneur-substantiivi viittasi usein kirkon kanssa sopimuksen tehneeseen rakennuttajaan, joka oli saanut tehtäväkseen kirkon, luostarin tai muun laajan rakennushankkeen. Ranskalaisen Jacques Savary des Brûlons’n tietosanakirja *Dictionnaire universel de commerce* määritteli termit *entreprendre* ja *enterprise* vuonna 1723. Samoihin aikoihin irlantilais-ranskalainen Richard Cantillon (1680–1734) kirjoitti teoksensa *Essai sur la nature de commerce en general*, joka tosin julkaistiin vasta vuonna 1755. Tämä oli ensimmäinen oppikirja, jossa käytetään termiä yrittäjyys sen taloudellisessa merkityksessä. Cantillonin mukaan yrittäjä on kuka tahansa henkilö, joka tuntee liiketoimiensa kustannukset mutta jonka tulot ovat epävarmat.

Jean Baptiste Say (1767–1832) kehitti edeltäjänsä ajatuksia. Sayn teorian mukaan yrittäjyys ilmenee kykynä koordinoida ja yhdistellä tuotannon tekijöitä. Yrittäjältä vaaditaan tuotantopanosten onnistunutta kokoamista markkinoiden odotusten mukaisiksi. Erilaisten kaupanhieronta- ja neuvottelutaitojen hallinta on yrittäjän ensimmäisiä vaatimuksia ja taitojen muodostumisen perusta. Yrittäjän keskeinen tehtävä onkin suhteiden rakentaminen ja säilyttäminen. Suhdemarkkinointiteorian perusideat löytyvät yrittäjyyskirjallisuuden alkulähteiltä.

Joseph Alois Schumpeter (1883–1950) ankkuroi yrittäjyyden talouden kehitysteoriaansa: siinä yrittäjyydelle täsmennettiin keskeinen talouden kehityksen muutosagentin, veturin, rooli. Schumpeter tarkoitti talousteoriaansa kilpailevaksi teoriaksi Karl Marxin talousteorialle. Schumpeterin kehitysmallissa talouden kasvu tapahtuu kahden erilaisen prosessin seurauksena: ensimmäinen on asteittainen, suhteellisen hidas muutos kysynnässä ja tarjonnassa makutottumusten ja kuluttajien ostopreferenssien muutoksien seurauksena. Toinen prosessi on epäjatkuvuuksien kautta tapahtuva nopea, jyrkästi rakenteita muuttava, kaaosteorian mukainen muutosprosessi, jossa muutokset ovat äkillisiä, sykäyksinä ennakoimattomia ja useimmiten jonkin perustavaa laatua olevan innovaation aiheuttamia. Nämä epäjatkuvuudet voivat olla vallankumouksellisia muuttaen sekä kulutustottumuksia että tuotantotapoja, hävittäen vanhoja tuotteita, organisaatioita ja kokonaisia tuotantoaloja. Esimerkiksi: Junamatkoilla Helsingistä pohjoiseen saattoi havaita, miten 60-luvulle saakka menestynyt radanvarressa sijait-

kohteisiin, ihmisiin ja yrityksiin, joihin emme tavallisina matkailijoina olisi päässeet.

Suurin osa KYM-maisteriohjelman opiskelijoista oli koko opintojen ajan kokopäiväisessä työssä. Ajankäytön hallinta, vapaiden järjestäminen lähijaksolle ja matkoille sekä perhe-elämän, työn ja opiskelun yhteensovittaminen oli haasteellista. Näin on varmasti aina aikuisopiskelussa. Meistä Merja opiskeli opintovapaan turvin talvet ja oli kesät kokopäivätyössä. Riitta oli töissä suurimman osan opiskeluaikasta ja piti kolme kuukautta opintovapaata opiskeluja varten. Mielekkääksi opiskelumuodoksi koimme internetin kautta järjestetyt LearnLinc-luennot. Tuolloin välttyimme Kajaaniin matkustamiselta ja aika tuli todella tehokkaasti käytettyä opiskeluun. Ekologisestikin ajateltuna internetin tarjoamaa mahdollisuutta kannattaisi hyödyntää enemmän vastaavanlaisissa opinnoissa.

KYM-opintomme kerryttivät elämänreppuumme rutkasti elämyksellisiä ja kokemuksellisia hetkiä tietojen ja taitojen lisäksi. Kajaanin yliopistokeskuksella pidettyjen lähiopintojen lisäksi oppimispäiväkirjamme sivut täyttyivät monista

ainutlaatuisista kokemuksista. Opiskelumme oli kuin matka. Nautimme matkalla olostamme ja saavutimme määränpäämme: saimme suoritetuksi ylemmän korkeakoulututkinnon. Aikuiselle, työsäkävälle perheelliselle tutkinnon suorittaminen on mielestämme suuri saavutus. Suurena apuna opinnoissamme oli KYM-tiimin henkilökunta. KYM-maisteriohjelman päätöstilaisuus oli Kajaanis- sa toukokuussa 2011, mutta gradu- jen teko jatkuu monilla, myös meillä molemmilla, vielä sen jälkeen. Seppo Ahon ja Heli Ilolan tuki opintojemme loppuun saattamisessa oli korvaamaton.

Opiskelumme myötä päädyimme ottamaan muitakin uusia askelia. Opiskelimme molemmat KYM-opintojen ohella myös ammattiopettajan pedagogiset opinnot ja työuramme suuntautui ammatillisen koulutuksen puolelle. KYM-maisteriohjelmasta saimme elämäkokemusta ja elämyksiä, nautimme erilaisista kohtaamisista ja jatkamme nyt matkaamme monta tietoa ja taitoa rikkaampina! ✨

seva Tikkurilan tulitikkutehdas lopetti toimintansa sytkärien vallattua markkinat. Tämänkaltaista ilmiötä Schumpeter kutsui luovaksi tuhoksi. Uusi teknologia tarjoaa tehokkaampia ratkaisuja syrjäyttäen tehottomat. Star Trek -televisiosarjan kapteeni Kirkin kännykkäsoitot 70-luvulla ennakoivat jo Nokian kännykän markkinoille tuloa ja uuden viestintäteknologian aiheuttamaa suurta muutosta elämässämme.

Itävallassa vuonna 1912 julkaistussa⁴ ja Harvardissa vuonna 1934 englanniksi käännettyssä teoksessaan *The Theory of Economic Development* Schumpeter toteaa, että yritystoiminnan tunnusmerkkinä on uusien yhdistelmien tarjoaminen vanhentuneiden ongelmanratkaisujen tilalle. Markkinoinnin ja yrittäjyyden yhteys ilmenee Schumpeterin yrittäjän määritelmässä: yrittäjä on henkilö, joka havaitsee markkinoilla olevat mahdollisuudet ja keksii uusia tarjontayhdistelmiä näiden markkinoilla esiintyvien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Muutoksen dynamiikka ja yrittäjien ja yritysten väliset erot selittyvät eroista kyvyssä nähdä uusien yhdistelmien mahdollisuudet.

Edellä todettujen näkökulmien lisäksi yrittäjyyttä ja sen teoreettisia perusteita voidaan tarkastella myös esimerkiksi sopimusteoreettisesta⁵, sisäisen yrittäjyyden⁶ tai erilaisten yrittäjäroolien ja -yrittäjätyyppien näkökulmasta.

Oman tutkijaurani keskiössä on vuodesta 1979 lähtien ollut kansainvälinen tutkijaryhmä, joka perusti STRATOS-tutkimusohjelmat⁷. STRATOS on tutkinut yrittäjien arvoja, johtamiskäsitteitä, strategisia valintoja ja menestymistä. Olemme tehneet vertailevaa yrittäjyyskulttuurien ja menestymisen välisten yhteyksien tutkimusta. Ensimmäisessä STRATOS-ohjelmassa esitimme typologian, jossa yrittäjät tyypiteltiin arvojensa ja liiketoimintaansa liittyvien arvoväittämien perusteella neljään tyyppiin: 1) pioneeri, schumpeterilainen innovaattori, usein patenteja saanut keksijäkin, talouden muutoksen katalyytti (*pioneer*); 2) tehokas hyödyntäjä ja soveltaja, kasvuhakuinen yritystoiminnan kaikki alueet pätevästi hallitseva lahjakas monitaitaja; hänen käsissään muiden keksinnöistä tulee usein ”kultaa” (*allrounder*); 3) organisaattori, yrityksen sisäisestä tehokkuudesta ja kannattavuudesta huolehtiva paikallinen sopeutuja, joka ei ole kovin kasvuhakuinen eikä laajentamishakuinen (*organizer*); 4) sopeutuva rutiinien taitaja, joka on kiinnostunut yrityksen säilymisestä, yrittäjyydestä elämäntapana, ei innostu muutoksista eikä ole kasvuhakuinen (*routineer*).

KENTTÄTUTKIMUSMATKAT – MATKAILUYRITTÄJYYDEN JÄLJILLÄ

Olimme vuodesta 1996 lähtien kiertäneet Suomea Ulla Ritola-Pesosen kanssa Matkailualan verkostoyliopiston Muuttuva matkailuyrittäjyys -kurssin bussimatkoilla. Myös Lappiin ja Poh-

4 *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*.

5 Fama & Jensen 1983.

6 Peter Drucker (1964) esitti corporate entrepreneurship -käsitteensä, josta muut ovat myöhemmin päätyneet sisäisen yrittäjyyden käsitteeseen.

7 STRATOS 1979–1992; INTERSTRATOS 1989–2007; EXPERIENCE STRATOS 2007–2015.

POSITIONING MYSELF IN TOURISM RESEARCH

Giang Quach
PhD candidate

Finland can be seen as one of the most attracting country in the world due to its low corruption, “green” environment, security, and high quality of life. The country’s education system is among the top ranking in the world and offers students a unique study experience. Finnish higher education institutions receive applications from qualified students from all over the world for all levels of study. Although English is not an official language in Finland, most Finnish are fluent in English; therefore English-speaking students do not experience any language barrier while living and studying in Finland.

I came to Finland in 2008, starting my studies at the Kajaani University of Applied Sciences, where I obtained a bachelor’s degree in Tourism and Hospitality in 2011. My interest in this field and the natural beauty of Finland were my motivation to pursue my studies to master’s degree. I chose to attend EMACIM, an English master’s degree programme in Tourism, Culture and International Management (now renamed TourCIM) in Rovaniemi.

The University of Lapland attracted me for many good reasons. First and foremost, it offers good education, high teaching standards and amazing student services. The programmes are free and the schedules are flexible, which enables

students to optimize their learning experience. In addition, there are plenty of resources offered by the university’s professors and other staff. Thanks to a small class size, I was able to have more interaction and received more direct guidance and support from the professors. They helped me to enhance my study interests. All campuses also have well-equipped computer facilities with free Internet access. Moreover, the area is famous for its natural beauty and scenic landscape that is very attractive to foreign students. Rovaniemi is located on the Northern Arctic Circle that offers exciting outdoor activities year around. You can see the most impressive light show of Northern lights (Aurora Borealis) or capture the magnificent experience of the midnight sun. Skiing in the winter and just enjoying fresh air and a refreshing environment during a quick stroll are examples of the endless possibilities for unique nature experiences in Rovaniemi.

During my master degree’s studies, I was able to obtain a deep understanding in arts, culture, tourism and international management; participated in real projects in the field, such as working with Flatlight Films during the Rovaniemi Design Week. I also attended many conferences. I had many opportunities to learn and grow professionally and personally as I was able to access quality education. Especially, I had the opportunity to write my master’s thesis on tourists’ satisfaction and I became very interested in

jois-Ruotsiin suuntautuneilla matkoilla perehdyimme yrittäjien liiketoimintaan ja matkailuyrittäjyyteen. Tultuani nimitetyksi matkailun professorin virkaan Lapin yliopistoon vuonna 1999 en kuitenkaan tuntenut kovin hyvin Lappia enkä ymmärtänyt luontaiselinkeinojen harjoittajien elämäntilanteita, joten päätin haastatella ensin itsekseni sekä saamelaisia että muita lappilaisia matkailuyrittäjiä – ja sitten laajentaa tutkimukset opiskelijoiden kanssa kurssien kenttätutkimusmatkoiksi.

Retket saamelaiseen ja lappilaiseen matkailuyrittäjyyteen olivatkin Lapin-aikaisen tutkijanurani antoisinta aikaa, ja usein syventyessämme kuuntelemaan yrittäjien monisäikeisiä ja vaiherikkaita elämäkokemuksia olivat ne myös meitä rikastuttavia ja ymmärrystämme syventäviä. Havaitimme usein, että luottamuksellisessa ilmapiirissä yrittäjät halusivat ja uskalsivat avautua kertoen niin sydäntä sykähdyttävistä kuin rankoistakin kokemuksistaan. Tapaamiset kestivät tavallisesti pari tuntia, jonka aikana – kirjaimellisesti – hiljennyimme kuuntelemaan häiritsemättä kysymyksillämme kerronnan kulkua. Yrittäjä yleensä itse pyysi myöhemmin kysymyksiä.

Opiskelijoiden kannalta nauhoitetun kertomuksen litterointi, vaikka olikin työlästä, antoi mahdollisuuden ja usein pakotti reissun jälkeen pohtimaan koettua praksista ja siihen liittyviä tulkintamahdollisuuksia ja -ongelmia. Yrittäjät saivat tapaamistemme jälkeen opiskelijoiden litteroimat kertomuksensa tiedostoina ja paperikopioina. Matkailuyrittäjyyden ja yleensäkin yrittäjyyden ymmärtämisessä kuulemamme elämäkertomukset avasivat kiinnostuneelle mielelle avaran ja valaisevan ikkunan toiminnan sisältöihin, perusteisiin ja yrittäjän valintoihin. Tapauskohtainen historiallinen ulottuvuus ja toiminnan kontekstin merkitys avautui tarkkaavaiselle kuuntelijalle. Toteutimme retkillämme sitä, minkä Antti Eskola kiteytti sanoiksi: mikään ei ole teoreettisesti niin kiinnostavaa kuin hyvät käytännöt. Käsitteiden, teorioiden ja tieteellisten perusteiden tajuamisen pyrkimykseen voi hyvin yhdistää ymmärtävän tutkimuksen tapauskohtaisia selityksiä. Hyvien käytänteiden osallistuva havainnointi muodostui yhdessä koetuksi, jae- tuksi kokemukseksi, yhdessä eletyksi rikastuttavaksi oppimistilanteeksi.

Lapin matkailuyrittäjyyden tutkimiseen yhdistettiin aina pyrkimys ymmärtää toiminnan kontekstit. Jo ensimmäisellä retkellämme Kilpisjärvelle kysyttiin myös, miten kylät toimivat matkailukeskuksina ja miten kyläyhteisö tukee tai estää liiketoiminnan harjoittamista ja siinä menestymistä. Ongelmakeskeisen tapausoppimisen hengessä toteutimme kurssimme matkan Kilpisjärvelle helmikuussa 2000. Viidessä työryhmässä oli yhteensä 21 opiskelijaa, jotka vuorollaan haastattelivat majoitusyrittäjät, kauppiat, rajavartioston, tullin ja Metsäntutkimuslaitoksen vetäjät keräten 20 nauhoitettua ja litteroitua haastattelua. Lyhyessä ajassa saimme syvällisen tuntuman kylän elämään.⁸ Matkamme oli innoittava ja mieleen jäävä kokemus siihen osallistuneille.

⁸ Raportti julkaistiin Oppivat Kylät -projektin julkaisuna: Haahti, Saraniemi & Majjala 2001.

this subject. As a result of my thesis and associated research, I attended *The 8th International Symposium on Entrepreneurship in Tourism and Experience Stratos* tutorial, research meeting and Amos course in April 2013. I presented my own paper “Examining international tourists’ satisfaction with Hanoi tourism” and gained insightful comments and feedback from other researchers. This exciting experience strengthened my determination to become a researcher.

The opportunity to learn new skills and knowledge and to conduct research under the expert guidance of our professors motivated me to continue to work on my research. I decided to apply for the doctoral program at our faculty. The program is competitive and builds upon the knowledge allowing me to specialize within the tourism field. I was fortunate to be accepted.

Doctoral studies require a great amount of work and time to complete. My current research focuses on “Measuring the destination attractiveness to gain a competitive advantage: A case study of Vietnam as a developing tourist destination”. So far, there is limited research on destination competitiveness within this region. I would like to share my research with other researchers by presenting it at national and international seminars and conferences. I wish to receive insightful feedback, comments and new ideas – to learn from the others in the field. I am also looking forward to getting many networking opportunities in future seminars and conferences, as they are very important for my research and my future career. To be successful, I am

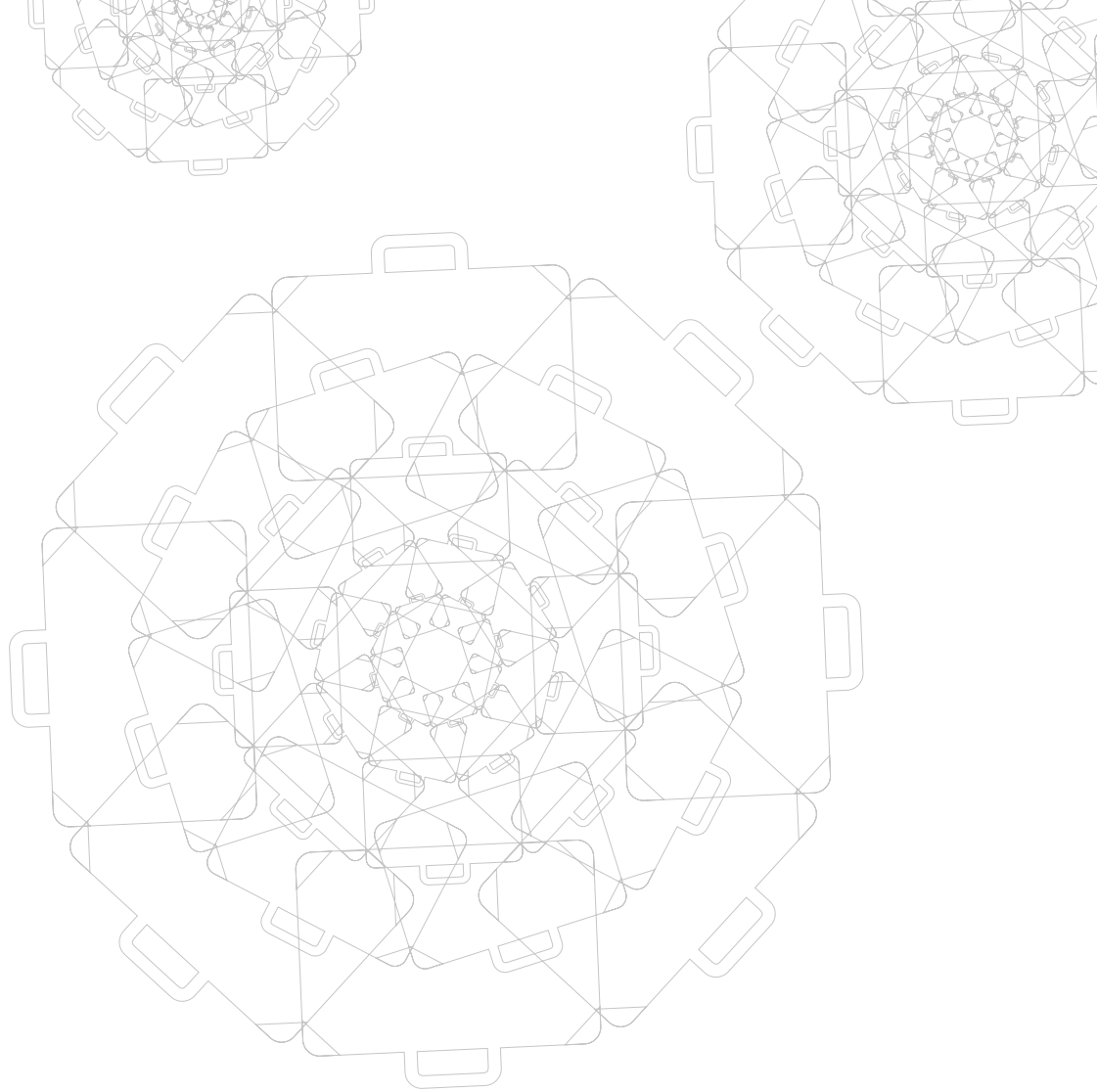
striving to be proactive in my studies and to continue to develop my critical thinking.

All in all, I wish to enrich my learning and research and to become an expert on my research topic at the end of my doctoral studies. I am really passionate about my work and earnest about my future plans which include doing postdoctoral research. My home country Vietnam is a beautiful country with plenty of tourism resources. However, we have not yet utilized its potential. My country is a lower middle income country with a high poverty rate. As a Vietnamese student studying abroad, it is my desire to do my best to study and gain knowledge and skills and then apply them in my home country. So, my long term mission is to contribute to the development of Vietnam – my ultimate objective, after my studies and research, is going back to Vietnam and becoming one of the ambassadors who help bridging the knowledge gaps between Vietnam and the developed countries.

To anyone considering studies at the University of Lapland, I would like to say that this is a great place for not only to define your personal interests but also to obtain an outstanding education. Looking back, I would like to say thanks to all the teachers (especially Antti Haahti, Johan Edenheim, Seppo Aho, Soile Veijola, Monika Lũthje, José-Carlos García-Rosell and Heli Ilola) and the entire staff for their endless help and support to make our study programme a unique experience for us. It has been a great ride for me, and I strongly believe that it will positively impact me in years to come in my professional development. ✿

Keväällä 2001 menimme toisen ryhmän kanssa Savukoskelle, sitten keväällä 2002 Kemijärvellä, syksyllä 2002 Pyhälle, keväällä 2003 Sallaan ja keväällä 2004 Leville. Nämä kenttäretket tuottivat rikkaan aineiston, jonka saattaminen julkaisujen muotoon voisi olla ajankohtaista nyt emeritusprofessorikauteni alkaessa. Vuosia on noista tutkimusmatkoista vierähtänyt, mutta Lapin matkailuyrittäjien kertomukset eivät ole menettäneet ajankohtaisuuttaan eikä kiinnostavuuttaan. ✱

SITTENKIN OIKEALLA ALALLA

Heli Ilola
Tutkimusassistentti

SATTUMUKSIA JA VALINTOJA

Viimeisen lukiovuoden jälkeen olin ensimmäistä kertaa oikeissa töissä: leirintäalueen hoitajana Hietaniemen leirintäalueella Kemijärvellä. Kesätyöpaikan saaminen kotikaupungista tuntui onnenpotkulta, mutta se myös jännitti. En ollut haaveillut sentyyppisestä työstä, en asiakaspalvelusta enkä monenlaisten käytännön tehtävien hoitamisesta. Edes lipunnosto tai puusaunan lämmittäminen eivät olleet minulle erityisen tuttuja asioita, ja ensimmäisen kohdalleni osuneen saunavuoron jälkeen asiakas kävi valittamassa haaleista löylyistä. Toinen lämmitys onnistui jo paremmin. Koko kesä onnistui reilusti yli odotusteni. Maailmani laajeni, kun vastaanottoluukun taakse ilmestyi monenlaisia ihmisiä, suomalaisia ja ulkomaalaisia, ja kun heidän lomaelämäänsä sai seurata yhden illan tai useamman päivän. Itseluottamukseni kasvoi, kun huomasin että minähän pärjään tässä – ja jopa viihdyn! Oli hienoa, kun pystyi olemaan avuksi matkailijoille, ja hienointa oli, kun joskus lyhytkin keskustelu sisälsi aidon kohtaamisen. Työn myötä löysin itsestäni uusia vahvuuksia.

En silti olisi uskonut, että joskus työskentelen pysyvämminkin matkailualalla. Olisin halunnut lähteä opiskelemaan venäjän kieltä mutta en uskaltanut, koska pelkäsin sitä kautta päätyväni opettajaksi. Valitsin sitten kauppakorkeakoulun, kun joku tuli sanoneeksi, että sehän on monipuolinen paikka, jossa voi opiskella myös kieliä. Valmistauduin pääsykokeisiin yhtä tunnollisesti kuin olin valmistautunut eri aineiden kokeisiin kouluvuosina enkä tullut ilmeisesti paljonkaan pohtineeksi sitä, olinko oikeasti kiinnostunut siitä mitä päähäni pänttäsin.

Mutta šokki iski jokseenkin heti, kun aloitin opiskelun Helsingin kauppakorkeakoulussa. Tajusin, että olen itse asiassa aivan väärässä paikassa. En tuntenut vähääkään kuuluvani salkkukansaan, jonka keskellä päivittäin kuljin, bisnesmaailma ei kiinnostanut minua, eivät myöskään kansantalouden peruskäsitteet. Venäjänkin oli liikevenäjää, ja haaveeni kielipainotteisesta tutkinnosta hiipuivat. Mutta opin jotain, mitä en ollut oppinut 12 kouluvuoden aikana: kriittistä ajattelua. Koulussa olin ollut kiltti ja kuuliainen oppilas, mutta nyt minusta tuli – ainakin ajatuksissani – suorastaan kapinallinen. Rohkeuteni ei kuitenkaan riittänyt siihen, että olisin myöntänyt itselleni ja muille väärän valintani ja vaihtanut alaa. Enkä oikein tiennyt, mikä se oikea ala olisi ollut.

Ahdinkoni helpottui vähän, kun huomasin, että kauppakorkeakoulussa on myös oppiaine nimeltä talousmaantiede ja että sitä voi opiskella pääaineena. Talousmaantieteen laitos ei

MATKAILUTUTKIMUKSEN MUOVAAMA MIES

Mikko Muikku

Matkailun moniottelija

Opiskeluni yliopistossa oli vahinko. Sallan lukios-
ta kipristellyn helvetillisen keskiarvon 6,66 myötä
en ollut koskaan tullut ajatelleeksikaan opiskelua
yliopistossa, saattikka että opettajani tai opo olisi-
vat sitä suosittaneet. Lukioaikana isäni kertoi näh-
neensä minut lukemassa yhden kerran, silloinkin
kuulemma Veikkaaja-lehteä. Ylioppilaskirjoitukset
kuitenkin menivät kuin ihmeen kaupalla läpi ensim-
mäisellä yrittämällä.

Armeija-aikana tutustuin silloiseen tyttöka-
veriini ja suunnitelmani muuttaa Lappeenrantaan
unohtui. Tie vei Rovaniemelle ja luin yhden vuoden
merkonomiopintoja Rantavitikalla. Naiseni opiske-
li jo tuolloin Lapin yliopistossa, ja hänen kauttaan
pääsin näkemään, että ihan tavallisia ihmisiähän
yliopisto-opiskelijatkin taitavat olla. Mielikuvani
vähintään ysin keskiarvon nipopipoista osoittautui
vääräksi. Kiinnostus yliopisto-opintoihin virisi joten-
kin vaihikka ja aloin harkitsemaan pääsykokeisiin
osallistumista. Opiskeluala vain piti vielä keksiä.

Mielessäni kävivät oikeustieteen opinnot, mutta
vain ohimennen. Enemmän mietin kauppatieteitä,
joista valikoituivatkin sitten myöhemmin sivuaineeni
markkinointi ja laskentatoimi. Itse pääaineen valitsin
lopulta kahden minua eniten kiinnostaneen tarjok-
kaan väliltä: kansainväliset suhteet ja matkailutut-
kimus. Jälkimmäistä puolsivat seuraavat seikat: A) Halusin jäädä asumaan kotimaakuntaani Lappiin. Matkailu oli jo tuolloin merkittävä työllistäjä Lapissa, ja uskoin tuolta saralta töitä löytyvän. B) Lapin yli-

opisto tarjosi ainoana opinahjona matkailututkimuk-
sen pääaineopinnot. Kuulosti erikoiselta, ja ajattelin
tästä olevan kilpailuetua työmarkkinoilla. C) Halusin
työllistyä vahvasti sosiaaliselle alalle, ihmisten pariin.
Mielsin matkailun tällaiseksi toimialaksi.

Hain matkailututkimuksen opiskelupaikkaa
kevällä 2000 ja saamani pistemäärä oli alin, jol-
la tuolloin tuli valituksi. Viimeiseltä sijalta sisään
siis. Opiskelupaikka oli suuri yllätys niin minulle
kuin kavereittenikin. Kun heille asiasta kerroin,
oli yleisin reaktio hervoton naurukohtaus, siksikin
oudolta yhdistelmältä minä ja yliopisto-opiskelu
kuulosti. Koitti kuitenkin syksy ja ensimmäinen
opiskelupäivä.

Suhtauduin ensimmäiseen yliopistopäivääni epä-
luuloisesti. Mietin omaa aikaisempaa heikohkoa
koulumenestystäni ja akateemisia opintoja. Olisiko
tämä sittenkään minun paikkani, sopsinko sak-
kiin, voisinko pärjätä? Ensimmäinen päivä kului
tutustuessa tuutoreihin, muihin matkailufukseihin
ja henkilökuntaan. Opiskelijaesittelyiden edetessä
kuulin yksi toisensa jälkeen mitä mielenkiintoisim-
pia elämäntarinoita ja eksoottisia kansainvälisiä ko-
kemuksia. Hyvin monet uusista kurssikavereistani
olivat matkailleet paljon. Useat olivat myös ehtineet
jo työskennellä tai opiskella ulkomailla. Oma esit-
telyvuoroni tuntui siksi hieman koomiselta. Vähän

sijainnut kauppakorkeakoulun päärakennuksessa vaan kodikkaammassa Chydeniassa, missä oli jotenkin vapaampi hengittä. Salkkujakin näkyi siellä vähemmän, tai niin ainakin kuvittelin. Ja ennen kaikkea: luentojen ja tenttikirjojen näkökulmat ja aiheet olivat avarammat. En tuolloin tiennyt, että professorimme Reijo Helle oli 1960-luvun lopulla tehnyt tutkimuksen Lapin matkailusta, enkä sitäkään, että apulaisprofessorimme Kai-Veikko Vuoristo kuului maamme matkailututkimuksen uranuurtajiin. Opintosuunnitelmassamme oli mukana valinnainen matkailumaantieteen kurssi, mutta oma valintani ei kohdistunut siihen. Opiskeluajoista jäi kuitenkin mieleen yksi vahva matkailullinen elämys: kahden viikon pituinen opintomatka Italiaan.

Kolmannen opiskeluvuoden jälkeen pääsin kesätöihin Oulun yliopistoon kuuluneen Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen (PSTL) Lapin yksikköön Rovaniemelle. Se tuntui vähintään yhtä suurelta onnenpotkulta kuin aikanaan ensimmäinen kesätö leirintäalueella. Helsingissä vietetyt vuodet olivat vahvistaneet lappilaista identiteettiäni ja talousmaantieteen opinnot myös alueellista ajattelua niin, että minussa oli herännyt halu ”tehdä jotain Lapin hyväksi”. Ensimmäisen PSTL-kesän jälkeen asuin vielä yhden vuoden Helsingissä ja palasin sitten Lappiin – ja samalla töihin yliopistoon – pysyvämmin. Gradunkin tein jo Rovaniemeltä käsin.

AKATEEMISENA SEKATYÖLÄISENÄ

Työni ei aluksi liittynyt suoranaisesti matkailuun, mutta kytköksiä siihen oli: tutkimme pienyrityksiä Lapissa ja niiden joukossa oli matkailuyrityksiäkin. Hieman myöhemmin tutkimusaiheemme ulottuivat myös työelämän tutkimuksen puolelle; näin jälkikäteen ajateltuna sekään ei ollut aivan turha koukkaus matkailun tutkimusta ajatellen. Varsinaisesti tulin tietoiseksi matkailun tutkimuksesta 1990-luvun alussa, kun PSTL:n Lapin yksikön tutkimusta suunnattiin matkailuun. Pääsin muun muassa osallistumaan Rovaniemellä toukokuussa 1991 järjestettyyn tutkijasymposiumiin, josta käynnistyivät suomalaisten matkailututkijoiden vuosittaiset tapaamiset. Minulle tarjoutui myös mahdollisuus laatia kirjallisuuskatsaustyyppinen julkaisu pyhiinvaelluksista¹. Se toimi ensimmäisenä ovena, jonka kautta pääsin hieman sisään matkailun tutkimukseen.

Tammikuussa 1996 siirryin muun PSTL:n Lapin yksikön henkilöstön mukana Lapin yliopistoon, missä minua odotti amanuenssin tehtävä matkailun koulutusohjelmassa. Matkaa PSTL:stä Lapin yliopistoon oli vain pari kilometriä, mutta henkisesti matka oli paljon pitempi: hyppäys pienestä tutkimusyksiköstä tiedekunnan käytävälle muiden oppiaineiden joukkoon ja tutkimuksesta koulutusohjelman tehtäviin oli suuri. Mutta monella tavalla muutos oli myös myönteinen. Seppo Ahon ja Jari Järviluoman kanssa muodostimme aluksi oppiaineen koko henkilökunnan, ja tällä pienellä joukolla työskentely oli mukavaa ja joustavaa. Erityisen virkistävää oli päästä tutustumaan koulutusohjelman ensimmäisten vuosikurssien opiskelijoihin.

¹ Ilola 1994.

kärjistäen ja lyhentäen se meni suunnilleen näin: "Hei, olen Mikko, kotoisin Sallan Hirvasvaaralta. Reissukokemusta on sen verran, että olen käynyt muutaman kerran Kemijärvellä uimahallissa." Mutta siitä se tutustuminen toisiimme ja yliopisto-opiskeluun alkoi. Ja kaikki meni lopulta ihan mukavasti.

Opiskelujen alku oli kuitenkin järkytys: sekä matkailututkimuksen että markkinoinnin peruskurssien tenttikirjat olivat paksuja englanninkielisiä opuksia. Tuollaiset jättiläisetkö minun pitäisi oppia tenttiin? Englanniksi lukeminen oli aluksi todella työlästä uuden sanaston ja lukutekniikkavirheen vuoksi. Koetin nimittäin lukea ja suomentaa tekstin sanasta sanaan, ja se oli piinaavan hidasta. Ei auttanut muu kuin opetella lukemaan hieman "harppoomalla", koettaen keskittyä poimimaan tekstistä olennaisiin. Hiljakseen sitä opinkin, mutta ei lukeminen ikinä niin kovin helpoksi muuttunut. Mutta vaikka opiskelu oli ajoittain raskasta, oli uuden oppiminen kiehtovaa. Ja monia hienoja ihmisiä tuli yliopistoaikana kohdattua; elämä oli sosiaalisesti rikasta.

Uuden opiskelupaikan myötä hakeuduin myös töihin rovaniemeläiseen safariyritykseen. Ajattelin, että matkailuopintoja olisi hyvä täydentää hankkimalla kokemusta alan töistä. Lisätienestitkään eivät tietysti olisi pahitteeksi. Safarihommot tuntuivat luontevilta, sillä vanhempieni kertoman mukaan olen aloittanut moottorikelkkailun nelivuotiaana. Itse en sitä niin tarkkaan muista. Mutta kovasti olen aina luonnossa viihtynyt. Safaritöiden ja pönttöilyä lisäksi pyöritin opiskeluaikani kotikylässäni Hirvasvaaralla omaa pienimuotoista majoitustoimintaa, tein Metsähallitukselle kansallispuistojen kävijätutkimuksia (graduaiheeni), värkkäsin yhden lyhyen EU-hankkeen, möin viinaa Alkossa ja loput kesät olin rakennustöissä. Yhden lukukauden mittainen piipahdus vaihto-opiskelijana Kanadassa oli erinomainen kokemus: tehokas kielikylpy ja pikkukylän pojan mieltä kovasti avartava reissu. Vuodet vierivät ja lopulta vuonna 2008 sain opiskelun maaliin monen muun opintojaan roikottaneen kanssa.

Pelottelivat meitä tuolloin sen verran tiukasti tutkintorakenteen muutoksella, että kummasti tuli lisää motivaatiota saada homma pakettiin.

Opiskeluideni kesto venyi siis miltei vuosikymmeneen, ja se on kyllä pitkä aika. Suositeltu valmistusaika taisi olla puolet tuosta. Ehdin toki tehdä opiskeluaikani melko paljon erilaisia töitä, ja ne olivat kaikki omalla tavallaan hyviä kokemuksia. Ja myönnän, käytin akateemista vapautta väärin. Mutta kun ne pahkeisen opinnot alkoivat syksyllä aina juuri pahimmoilleen samoihin aikoihin kuin oli metsästyskausi päällä. Vesilintujahdilla se alkoi ja siitä siirryttiin metsäkanalinnustukseen. Kuin huomaamatta kohta oltiinkin hirvenpyynnissä. Ja sitten oli vielä ne helmikuun loppuun asti kestävä jänishommat. Koeta siinä sitten keskittyä opiskelemaan. Mutta yhtä kaikki, tutkinto tuli lopulta valmiiksi ja jopa ihan koulutusta vastaavia alan töitäkin on riittänyt valmistumisen jälkeen. Ja eikö elämässä ylipäänsä suunnan pitäisi olla tärkeämpää kuin vauhdin? Vaikka tiedekunta hiillostaa rientämään opinnoissa ripeästi eteenpäin, muistetaan nauttia myös matkasta ennen palkintoa, perille pääsyä.

Kiireettömyys täytyisi muistaa myös Lapin matkailutuotteissa, hoppu kun ei kuulu Lappiin. "Eläpä hätäile, istaha mättäälle", kuten entinen mies sanoi. Etenkin kun maailmanmeno tuntuu nykyään olevan niin kovin kiireistä, stressaavaa ja suorituskeskeistä, tulisi meidän niin Lapissa kuin ehkäpä muuallakin Suomessa tarjota oljenkorsia mielenrauhaan, mahdollisuutta eheytymiseen. Siihen meillä on loistavat puitteet, kuten puhdas ja hiljainen luonto sekä verkkainen mutta ystävällinen ja vieraanvarainen perusuonteemme. On tilaa, on aikaa. Ei koeteta keksiä liian monimutkaisia asioita vieraille tarjotavaksi. Menemmä mettään ja keitämmä kahavit. Raatailemma tai olemma hilijaa. Mutta emmä tuputa emmäkä hoputa.

Kesällä 1997 alkoi pitkä pätkätyöurani: siirryin töihin projekteihin ja työni painottui taas tutkimukseen. Yhteys koulutusohjelmaan säilyi muun muassa kesäharjoittelijoiden kautta. Parhaimpana kesänä projekteissamme oli töissä peräti viisi opiskelijaa. Työskentelin erilaisissa projekteissa lähes 15 vuoden ajan. Tätä kirjoittaessani laskin tuohon aikaan sisältyneiden erillisten työsopimusten (tai virkasuhteeseen nimittämiskirjojen) lukumäärän ja sain tulokseksi 43. Suurin osa työsuhteista oli kestoltaan yhdestä kuukaudesta puoleen vuoteen. Kiitokset Seppo Aholle – ilman Sepon järjestämiä projektirahoituksia työurani Lapin yliopistossa olisi päättynyt jo kauan sitten. Projektivuosi loppupuolella siirryin taas enemmän opetuspuolen tehtäviin toimiessani amanuenssina Kulttuuriryrittäjyyden kansainvälisessä maisteriohjelmassa.

Työsuhteeni vakinaistui lopulta vuoden 2012 alkupuolella, mistä puolestaan kiitokset Johan Edelheimille. Nykyinen tutkimusassistentin tehtäväni painottuu nimensä mukaisesti tutkimusta avustaviin tehtäviin. Näiden viime vuosien aikana koen päässeeni aitiopaikalle matkailun tutkimuksessa. Saan olla mukana kirjoittamassa, toimittamassa ja viimeistelemässä monenlaisia matkailuun ja matkailututkimukseen liittyviä julkaisuja. Samalla saan koko ajan lukea ja oppia lisää. Matkailututkimuksen monipuolisuus on näin avautunut entistä kirkkaammin.

OIKEASSA PAIKASSA?

Voisi hyvin sanoa, että olen ajautunut matkailualalle. Yhtä hyvin voi sanoa, että olen päättynyt tähän. Olen monta kertaa miettinyt, olenko oikealla alalla – tai pikemminkin: olenko väärällä alalla? Enhän ole tätä tietoisesti valinnut. En ole edes erityisen innokas matkailija. Nuorempana sentään matkustelin jonkin verran, mutta viime vuosina olen tullut yhä laiskemmaksi lähtemään mihinkään. Mutta sittenkin koen olevani oikeassa paikassa ja oikeassa tehtävässä. Matkailu on kiehtova ilmiö, jota tutkiakseen ei tarvitse välttämättä itse lennellä ympäri maailmaa. Viime kesälomalla nukuin joka ikisen yön kotona. Matkailemisen sijaan palasin nuoruuteni näkökulmaan eli matkailijoiden havainnointiin: Ounaskosken leirintäalueen kahvion terassi toimi monena helteisenä päivänä verkkaisen kävelyn taukopaikkana, josta oli hyvä tarkkailla leirintämatkailijoiden toimia, tulemia ja menemisiä.

Koen myös yliopiston itselleni sopivaksi ympäristöksi siitäkin huolimatta, että olen ollut hieman vastahankainen työntekijä yliopistomaailmassa, enhän ole kirjoittanut väitöskirjaa enkä näin ollen edennyt perinteiseen tapaan akateemisella uralla. Kun pitkän pätkätyöurani eri vaiheissa yritin aina joskus mieltä, missä muualla voisin työskennellä, en keksinyt yhtään erityisen hyvää vaihtoehtoa. Toivon, että yliopistoissa olisi hieman tilaa myös itseni kaltaisille ”sekatyöläisille” – ainakin omassa oppiaineessamme meidänkinlaisiamme tarvitaan.

Opiskelualan valintaani vaikutti aikanaan se, että en halunnut päätyä opettajaksi. Koenkin tutkimuksen selvästi itselleni sopivimmaksi ja läheisimmäksi alueeksi yliopistossa. Ja heti tämän perään pitää todeta: on hienoa, että tutkimus ja opetus liittyvät toisiinsa ja että olen saanut ja saan edelleen osallistua sopivassa määrin myös opetukseen liittyviin tehtäviin ja olla tekemisissä opiskelijoiden kanssa. On mukavaa, kun aina välillä saa lukea opiskelijoiden tekstejä, antaa neuvo-

Entinen safariaikojen pomoni, nykyinen hyvä ystäväni ja myös yhtiökumppanini mainitsi taannoin, että he olisivat yrityksenä odottaneet minulta enemmän tekemistä ja vähemmän miettimistä. Myönnän, liian monimutkaisesti ajattelu on perisyntini, niin työssä kuin vapaa-ajalla. Siitä syytän osittain yliopistossa vietettyä aikaa. On niin vietävän houkuttavaa alkaa pohdiskelemaan asioita ja elämää ylipäänsä – maailma on harvoin mustavalkoinen. Mutta ehkä ihan kaikkia sävyjä ei aina tarvitse kaivaa näkyviin. Kuten Elvis aikanaan sanoi: "a little less conversation and a little more action". Yritysohjohtajana erinomaisesti menestynyt Jorma Ollila puolestaan totesi nokkelasti syksyn 2014 Slush-tapahtumassa Helsingissä: "Lue hieman, mutta älä kuitenkaan liikaa, muuten sinusta tulee akateeminen." Tuo vinkki tuli kohdallani 15 vuotta liian myöhään, mutta koetan korjata sen mitä korjattavissa on.

Ehkäpä juuri edellä kuvatun vuoksi matkailuyritykset tuntuvat arvostavat alan restonomeja ja tradenomeja enemmän kuin meitä maistereita. He tarvitsevat ennen kaikkea *käytännön* osaajia. Tärkeintä on kassakoneen kilinä. Sellaisia pestejä, joissa asioita mietitään teoreettisella tasolla tai arvopohjalta, on vähän. Tässä lienee pohtimisen ja kehittämisen paikka sekä koulutuksen kehittäjille että elinkeinoelämän edustajille. En osaa tähän kovin konkreettisia parannusehdotuksia tehdä, mutta joka tapauksessa yliopiston ja matkailuelinkeinon tulisi tehdä vahvaa yhteistyötä. Se on molempien etu. Ainakin omalta kohdaltani voin sanoa, että ilman opiskeluaikaista safariryökökemusta en valmistuessani olisi tiennyt paljonkaan siitä, millä tuotteilla Lapissa suurin matkailutulo kerrytetään.

On syksy 2014 ja edellinen määräaikainen työsuhteeni Koliilla on päättynyt. Kyseessä oli jälleen EU-hanke, kolmas omalla kohdallani ja kestol-

taan 2,5 vuotta. Pesti oli kieltämättä mielenkiintoinen ja opettava, mutta edelleenkin en ole täysin varma EU-hankkeiden tehokkuudesta suhteessa niiden hintaan. Mutta tuntuvat nuo hankkeet näyttävän kovin suurta osaa matkailussa. Kahden ensimmäisen hankkeen jälkeen vannoin, että en enää ikinä ryhdy työskentelemään hankkeiden parissa. Nuo sanani söin, mutta tämän kolmannen hankkeen jälkeen fiilis on parempi. Hanke oli oikeasti ihan hyvä. Reilun kymmenen vuoden aikana huomaan sekä hankesuunnittelun, hankkeiden toteutuksen että hallinnoinnin parantuneen. Kehittämistä tietysti on edelleen monella saralla.

Tätä kirjoittaessani, hirvenpyynnin päätyttyä, on työnhakuni jälleen käynnissä. Vaikka yleinen talous- ja työllisyystilanne on tällä hetkellä heikko, näen omat työllistymismahdollisuuteni hyvinä. Kyllä matkailututkimuksen tutkinto on arvokas alan työmarkkinoilla. Haasteena meillä on ehkä eniten se, kuinka tuoda työnantajille selkeästi esiin oma osaamisemme. Siksikin monivivahteinen on matkailun maailma ja myös opintojemme sisältö. Jälkimmäiseen viitaten muistan matkailututkimuksen aikoinaan olleen oppiaineena jopa hieman sekava. Osasyynä tähän lienee ollut matkailututkimuksen mystinen luonne, kyse kun ei ole yhdestä tieteenalasta vaan pikemminkin lukemattomien tieteenalajien solmusta.

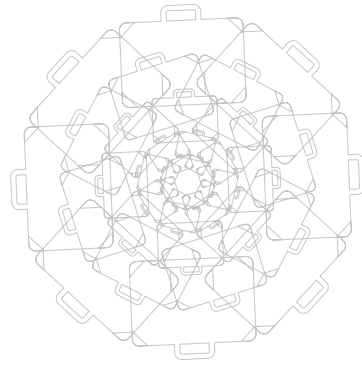
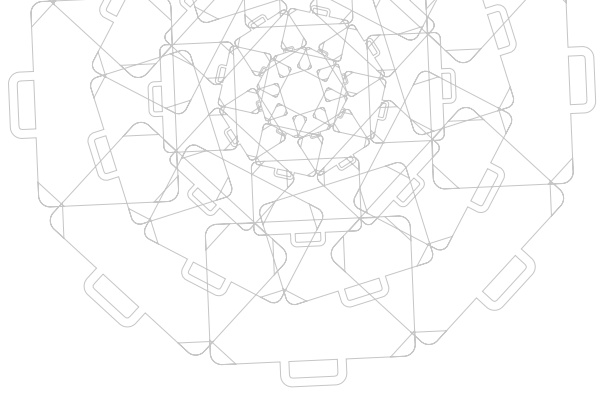
Yhtä kaikki, matka jatkuu. Tällä tarinalla ei välttämättä ole sen suurempaa opetusta, mutta oma kokemukseni on ainakin todistanut, että aiempi vaatimaton opiskelumestys ei ole välttämättä este jatko-opinnoissa pärjäämiselle. Uskon, että sinnikkyydellä ja uteliaisuudella pärjää elämässä pitkälle. Ajan kuluessa jokainen meistä kasvaa ja oppii, ehkäpä jopa aikuistuu. Menneisyyden ei tarvitse antaa lytistää tulevaisuutta. Eikä vauhdilla ole lopulta niin väliä, mielestäni. Hyvää matkaa meille kaikille, nautitaan siitä! ✿

ja lähdeviitteiden merkitsemiseen tai pohtia, miten gradututkimuksesta voisi kertoa laajemmalle yleisölle tai miten sen pohjalta voisi kirjoittaa tieteellisen artikkelin.

Muutenkin monipuolisuus on nykyisen työni rikkaus. Saan itsenäisesti ja keskittyneesti askarrella sanojen, lauseiden, artikkeleiden ja kirjojen kanssa. Tämä on itse asiassa pitkälti juuri sentyyppistä työtä, josta haaveilin nuoruudessani – pohjimmainen mutta epärealistisena hylkäämäni toiveammatti oli kielenkääntäjä. Vastapainoksi saan työskennellä myös yhdessä muiden kanssa, mikä on virkistävää. Se on myös hedelmällistä, sillä yhdessä tekemällä lopputulos on yleensä parempi kuin vain yksin pakertamalla. Joku oivaltaa aina jotain mitä toinen ei, ja jollekin on helppoa se mikä toiselle on mahdotonta. Toisaalta oppiaineemme ja Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin (MTI) nykyisessä vireässä ilmapiirissä ei varmaankaan kenelläkään ole mahdollisuutta urautua tai jämähtää paikoilleen. Uusia haasteita on tarjolla, samoin välillä hieman vastentahtoisiakin hyppäyksiä tilanteisiin ja tehtäviin, jotka etukäteen katsottuna eivät näytä olevan aivan itseäni varten luotuja – mutta jotka useimmiten jälkikäteen tuottavat saman kokemuksen kuin aikanaan leirintäalueen hoitajan tehtävät: osaan siis tällaisinkin, pärjään tässäkin.

Olen miettinyt sitäkin, olisinko kokenut olevani oikealla alalla, jos 1980-luvulla olisi voinut opiskella matkailututkimusta ja olisin jostain syystä päätenyt sitä opiskelemaan – tai jos nyt olisin nuori ja tulisin Lapin yliopistoon matkailututkimuksen opiskelijaksi. Saattaisin hyvinkin, täälläkin, kokea olevani väärässä paikassa. Yliopistossakin matkailu mielletään usein puuhakkaiden, toimeliaiden, ulospäinsuuntautuneiden, matkailua harrastavien ihmisten alaksi. Totta onkin, että matkailututkimus houkuttelee paljon tällaisia ihmisiä. Mutta mielestäni tätä mielikuvaa ei tarvitse tietoisesti tai epähuomiossa entisestään vahvistaa. Usein niin kuitenkin tapahtuu, yleensä puolihuolimattomina luonnehdintoina ja lausahduksina erilaisissa yhteyksissä. Ärsynnyn aina kun kuulen näitä luonnehdintoja, varsinkin silloin kun kuulijoina on myös oppiaineemme opiskelijoita. Mielestäni on itsestään selvää, että matkailun asiantuntijatehtäviin mahtuu – ja tarvitaan – monenlaisia, erilaisia ihmisiä. Toivonkin, että kukaan itsensä ”ei-tyypilliseksi” matkailualan opiskelijaksi itsensä kokeva ei luule olevansa väärällä alalla.

Toivon jokaisen muistavan myös, että matkailu on paljon muutakin kuin rentoa lomaviettoa etelässä tai seikkailumatkoja kaukomaille. Matkailu on myös esimerkiksi työpaikkoja ja työnte-koa, lähimatkailua, vaeltamista luonnossa ja hiljaisuutta. Kannattaa myös muistaa, että matkailun kautta voi tutkia elämää ja maailmaa yleisemminkin. Uskon, että jokainen matkailututkimuksen opiskelija ennemmin tai myöhemmin löytää ja tunnistaa matkailun avarasta kentästä ne asiat, jotka häntä aidosti kiinnostavat. Erityistä kärsivällisyyttä ja luottamusta toivon ja toivotan niille opiskelijoille, jotka epäilevät valintaansa eivätkä koe heti aluksi palavaa innostusta opiskelualaan- sa. Joskus palaset asettuvat paikoilleen vähitellen, hieman natisten ja kitisten. Jopa täysin vääriltä tuntuvien valintojen kautta voi avautua juuri oikeita ovia. ✨

KUN MATKAILUTUTKIMUS KOHTAA SUKUPUOLEN

Soile Veijola

Matkailun kulttuurintutkimuksen professori

JOHDANTO

Matkailu muovaa maailmaa. Sukupuoli muovaa ihmiskuntaa, eläinkuntaa ja kasvikuntaa – kielistä, kulttuureista ja yhteiskunnista puhumattakaan. Yllättävää kyllä, kumpaakaan ei pidetä kaikissa piireissä vakavasti otettavina tieteellisinä tutkimuskohteina. Eikö niihin kuitenkin kannattaisi perehtyä? Kumpaankin?

Omissa tutkimuksissani olen 1980-luvun alusta asti tarkastellut usein sukupuolta matkailun ja matkailua sukupuolen rinnalla. Mietinkin seuraavassa Lapin yliopiston matkailututkimuksen 20-vuotisjuhlavuoden kunniaksi sitä, mitä tällä saralla on toistaiseksi tapahtunut – ja miksi mielestäni jonkinlainen *uusi feministinen aalto* olisi tarpeen myös matkailussa, jottei sukupuolesta vaikeutumisesta seuraisi liian suurta inhimillistä vahinkoa ja taloudellisia tappioita.

Kysymys sukupuolesta, samoin kuin matkailusta, on pohjimmiltaan eettinen kysymys. Voiko olla objektiivista tutkimusta ilman sukupuolen huomioimista? Voiko matkailua kehittää huomiomatta sukupuolta ja pyrkimättä lisäämään vauraiden ja köyhien maiden välisen tasa-arvoistumisen lisäksi myös sukupuolten välistä tasavertaisuutta? Kenellä on oikeus (ja mahdollisuus) olla piittaamatta sukupuolesta – tai matkailun vaikutuksista naisten asemaan meillä ja muualla?

LUULOJA JA TEORIOITA SUKUPUOLESTA

Sukupuolen lisääminen tutkimusasetelmiin jälkeenpäin ei valitettavasti onnistu pelkän arkiarjattelun pohjalta matkailututkimuksessakaan. Syitä on useita.

Ihmiset sen kummemmin kuin monet eläimetkään eivät ensinnäkään oikeasti jakaudu kahteen pysyvään ja ”vastakkaiseen” sukupuoleen. Biologia on monimuotoinen eikä kaksineuvoinen todellisuus. Esimerkiksi vuokkokala ja osteri vaihtavat sukupuolta tilanteen mukaan. Ihmisyhteisöissä esiintyy runsasta ja laajaa vaihtelua naisten ja miesten ihmisoikeuksissa ja mahdollisuuksissa määritellä itse oma sukupuolensa samoin kuin seksuaalisuutensa. Tietty osa lapsia syntyy ilman jommankumman sukupuolen selkeitä fysiologisia tunnusmerkkejä; aiemmin heidät leikattiin jompaankumpaan sukupuoleen kuuluviksi, mutta nyt ymmärretään jo monissa maissa odottaa ja kysyä asiaa ensin heiltä itseltään.

MERKITTÄVIÄ KOHTAAMISIA

Emily Höckert

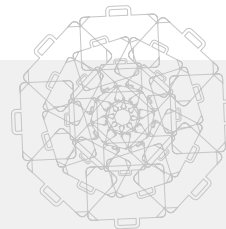
Jatko-opiskelija

Juttelimme kerran ammatinvalinnoista isovanhempieni kanssa, kun nyt jo edesmennyt isoisäni naurahti, "Nii Emmi, ensiks sää hait Helsinkiä lukee teologiaa, ja sit sää lopult päädyit Rovaniämel opiskelee matkailuu. Et sääkää iha heti sillo lukio jälkee tiänny mikä sust sit oikee ison tulis. Tai tiäks viäkää?" Niinhän se taisi tosiaan mennä. Kirjoitin ylioppilaaksi Porin Kuninkaanhaan lukiosta keväällä 2001, enkä ollut silloin vielä kuullutkaan mahdollisuudesta opiskella matkailututkimusta. Isoisä jätti mainitsematta sen, että teologian pääsykokeiden jälkeen kävin myös opettajakoulun pääsykokeissa, hain matkaoppaaksi, osallistuin juontaja-tuottaja-kurssille, opiskelin kasvatustiedettä, leivoin pizzoja ja toimin sisäänheittäjänä barcelonalaisessa kalaravintolassa. Harmikseni en enää muista, miten sain tietää, että Lapin yliopistossa voi opiskella matkailututkimusta. Joka tapauksessa, matkailun pääsykoekirjat veivät minut mennessään ja vuoden 2003 elokuussa isoisä kuljetti minut ja muuttokuormani Länsi-Suomesta Rovaniemelle.

Ensimmäinen opiskeluvuosi on jäänyt mieleeni mahtavana uusien kokemusten ja ajatusten tulvana. Ihastuin Rovaniemen kaupunkina, yliopisto oli viihtyisä, luennoitsijat hyviä, minulla oli paljon intoa opiskeluun ja meillä oli opiskelukavereiden kesken positiivinen henki. Ryhmätöiden tekeminen oli hauskaa, lukeminen englanniksi mahdollottoman hidasta ja akateemiset viittauskäytännöt tuottivat päänvaivaa. Matkailututkimuksen lisäksi opiskelin kansainvälisiä suhteita ja kulttuurihistoriaa. Opin-

tojen edetessä tuntui, että monet opiskelutovereistani pohtivat pääaineen vaihtamista. Minulle oli kuitenkin itsestään selvää, että halusin syventyä matkailun kulttuurintutkimuksen opintoihin. Muistan elävästi, miten hienoa oli päästä kuuntelemaan Anni-Siiri Länsmanin väitöstilaisuutta matkailuun liittyvistä väärtisuhteista. Vieläkin jännittävämpää oli, kun Monika Lüthje tuli käymään silloisella työpaikallani Koskikadun Kotipizzassa – muistaakseni juuri päivää ennen hänen omaa väitöstään. Silloin mieleni teki kertoa, että pizzeriapaiston ohessa minäkin opiskelen matkailua, ja miten kiinnostavalta hänen maaseutumatkailua käsittelevä väitöstutkimuksensa minusta vaikutti. Uskallukseni ei ihan riittänyt, mutta toivotin mielessäni Monikalle onnea väitökseen.

Inspiroivan oppimisympäristön lisäksi olen iloinen ja kiitollinen siitä, että Lapin yliopisto on tarjonnut mahdollisuuksia opiskella ja suorittaa työharjoitteleja ulkomailla. Kolmantena opiskeluvuotena olin Erasmus-vaihdossa Mallorcalla opiskelemaan matkailua ja espanjaa. Pääsin pohjoismaisen vaihto-ohjelman kautta yhdeksi lukukaudeksi myös Göteborgin yliopistoon, jossa opiskelin kehitysmaatutkimusta. Oikeastaan juuri Göteborgissa kaikki tuntui lokahtavan paikalleen ja kiinnostuin kansainvälisen matkailun vaikutuksista globaaliin eriarvoisuuteen. Pidän siitä, miten kehitysmaatutkimuksessa korostuivat arvolahtöisyys, demokratian edistäminen ja länsimaakeskeisen kehitysajattelun kyseenalaistaminen. Göteborgista sain mukaani innostuksen jälkikolo-

Toiseksi: myös miehillä on sukupuolen muovaama ruumiillinen tapa kokea maailma, vaikka yleensä sukupuolesta puhuttaessa ajatellaan vain naisia ”seksuaalisuuteensa palautettuina” (eli olemuksellisesti sen määrääminä) – samaan aikaan kun miesten oletetaan edustavan sukupuolelta yksilöyttä ja ihmisyyttä, siis (puhdasta) mieltä eikä (likaista) ruumista.

Kolmanneksi: Sukupuoli ymmärretään lähes kaikissa kulttuureissa enemmän tai vähemmän hierarkkisen kahtiajakona niin, että määräytymistä pojaksi syntymähetkellä pidetään arvokkaampana kuin tytöksi määräytymistä. Vastaavasti *naisten välisiä* sosiaalisia suhteita ei katsota yhtä arvokkaiksi ja *yhteiskunnallisiksi* kuin miesten välisiä suhteita, joita usein kutsutaan yhteiskunnaksi, uskonnoksi ja politiikaksi. *Naisten ja miesten välisiä* suhteita pidetään useissa kulttuureissa pelkästään yksityisinä suhteina. Niihin saattoi ja saattaa edelleen liittyä väkivaltaa ja alistamista, mikä pidetään helposti ”vain yksityisasiana”, ei yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä. Muun muassa tästä kumpusi aikoinaan feministien teesi: ”Henkilökohtainen on poliittista.”

Toki miehetkin kokevat epätasa-arvoa sukupuolensa tähden esimerkiksi lasten huoltajuuskiistoissa ja maanpuolustuspalveluksen periaatteellisenä pakollisuutena. ”Sukupuolten tasapuolinen huomiointi” ei kuitenkaan välttämättä heijastaisi ”tasapuolista todellisuutta” – elämmehän epätasa-arvoisessa kulttuurissa. Poikkeusten voidaankin sanoa vahvistavan säännön, joka on seuraava: Naisten asema ei ole muuttunut tasavertaiseksi miesten kanssa yhdessäkään maailman maassa. Epätasa-arvo näkyy lainsäädännössä, arjessa, ammattien arvostuksissa ja ihmisten välisissä suhteissa eri tavoilla. Sen jyrkkyys vaihtelee ihmisoikeuksien täydellisestä puuttumisesta peiteltympiin tapoihin pitää miehisyyttä ja miehiä arvokkaampina kuin naiseutta ja naisia. Syntyvyyttä säännöstelevässä Kiinassa tyttölapsia saatetaan jopa tappa. Suomessa tyttöihin ei kiinnitetä koululuokassa yhtä paljon tai samalla tavalla huomiota kuin poikiin. Lapin matkailussa ohjelmalveluita saatetaan kehittää miesten suosimat lajit, vaikkapa moottorikelkkailu, edellä. Naisten taidoista ei myöskään makseta yhtä hyvää palkkaa kuin miesten taidoista – paitsi jos miehet hallitsevat myös naisten taitoja: se saatetaan heidän kohdallaan katsoa palkankorotuksen arvoiseksi. Naisten hallitessa myös miesten taitoja heitä pidetään helposti ”epänaisellisina”.

Sukupuoli ei siis ole jokaisen ihmisen biologinen, annettu ja pysyvä ominaisuus, joka samalla ratkaisee seksuaalisen suuntautumisen, taidot ja luonteenpiirteet. Se ei ole samanlainen havaintoyksiköiksi valikoitunutta ihmisjoukkoa kuvaava taustamuuttuja kuin vaikkapa ikä tai asuinkunta, vaikka sitä onkin tavattu kysyä lomakkeissa pyytämällä raksia *jompaankumpaan* ruutuun. Edes biologia ei ole ”puhdasta biologiaa”, vaan ymmärrykseemme biologiasta sekoittuu monia kulttuurisia ja siis poliittisia kerrostumia. Sukupuoli onkin kahden toisensa poissulkevan olemuksen sijasta yhteiskuntaa, kulttuuria ja ihmisaineksellisuutta järjestävä periaate. Se on sukupuolten välisten ja sisäisten suhteiden kulttuuria kokoava järjestely, joka tuotetaan joka päivä uudestaan joka puolella maailmaa. Mutta koska sosiologinen ja filosofinen feministinen teoreettinen keskustelu on osoittanut sukupuolen perustuvan *toistoon* – performanssiin, tottumuksiin, odotuksiin ja kaavoittune-

1 Ks. esim. Veijola 1997; Veijola & Jokinen 2001.

nialismin kritiikkiin ja osallistumisen ja osallistamisen keskusteluihin matkailun tutkimuksessa.

Opintojeni loppuvaiheessa sain voucherin, jonka avulla pääsin työharjoitteluun Suomen Managuan suurlähetystöön, Nicaraguaan. Työharjoittelun aikana seurasin Keski-Amerikan alueellisen kehitysyhteistyön hankkeiden toteutusta ja myöhemmin toimin konsulttina maaseudun pienyrittäjien toimintaa tukevan hankkeen suunnittelussa. Tänä aikana sain ajatuksen kirjoittaa myös pro gradu -tutkielmani matkailuhankkeista Nicaraguan maaseudulla. Koin, että monet matkailun kehittäjät viittasivat kestäväällä kehityksellä lähinnä matkailun kasvun kestävyteen ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen. Siksi halusin omassa tutkielmassani tarkastella matkailun sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia nicaragualaisten kahvikylien näkökulmasta. Rajasin tutkimukseni analyysin erityisesti naisten ja nuorten kokemuksiin osallistumisen haasteista ja mahdollisuuksista. Pohdin työssäni myös niin sanottuja valtaistamiseen (empowerment) liittyviä kysymyksiä.

Kokemukseni kenttätöiden tekemisestä ja gradun kirjoittamisesta olivat enimmäkseen positiivisia, joten olin iloinen, kun graduani ohjannut Soile Veijola rohkaisi minua jatko-opintojen aloittamiseen. Tätä ennen en ollut oikeastaan edes ajatellut sitä vaihtoehtoa, että jatkaisin akateemisessa maailmassa. Soilen suosittamana pääsin mukaan Keski-Amerikan matkailukehitystä käsittelevään POLITOUR-nimisen tutkimushankkeen valmisteluprosessiin, jonka johtajana toimi Jussi Pakkasvirta Helsingin yliopistosta. Saimme hankkeelle Suomen Akatemian rahoituksen vuosille 2011–2014, ja hanke toteutettiin osana Helsingin yliopiston kehitysmatkatutkimuksen oppiainetta. Väitöskirjatyöni kautta minulle avautui mahdollisuus palata Nicaraguaan ja jatkaa maaseudun matkailukehityshankkeiden tarkastelemista. Tutkimukseni edetessä olen

alkanut suhtautua aiempaa kriittisemmin omaan vastuuseeni tutkijana ja tiedon tuottajana.

Tarkastelen tutkimuksessani sitä, miten paikalliset ja vierailijat toivottavat toisensa tervetulleiksi matkailuun liittyvissä kohtaamisissa. Mielenkiintoni ei kiinnity niinkään vieraanvaraisuuden kaupallistamiseen vaan enemmänkin juuri ihmisten väliseen avoimuuteen, vastuuseen ja etiikkaan. Pääsin sukeltamaan entistä syvemmin näihin hyvän elämän kysymyksiin ohjaajani Soilen ja Jennie Germann Molzin kokoon kutsumalla leirillä Pyhätunturin Keropirtillä, helmikuussa 2013. Leirin myötä pääsin mukaan myös kansainväliseen kirjaprojektiin, jonka lopputuotos *Disruptive Tourism and its Untidy Guests*¹ julkaistiin syksyllä 2014. Olen huomannut viihtyväni vieraanvaraisuuden teoreettisissa keskusteluissa, jotka innostavat pohtimaan suhtautumistamme niin toisiimme kuin itseemme. Ehkä teologian ja matkailututkimuksen opinnot eivät eroakaan niin paljon toisistaan kuin isoisäni ajatteli.

Olen ollut aina ylpeä siitä, että kotiyliopistoni on Lapin yliopisto. Vaikka en olekaan perhesyiden takia asunut Rovaniemellä enää moneen vuoteen, minulle on ollut tärkeää tehdä väitöskirjaani matkailututkimuksen oppiaineessa ja Soilen ohjattavana. Viimeistelen parhaillaan väitöskirjan käsikirjoitusta esitarkastusta varten ja hahmottelen samalla alkupuheeseen tulevia kiitoksia. Mietin, miten osaisin riittävän hyvin ilmaista kiitollisuuteni kaikkea matkailututkimuksen henkilökunnalta saamaani apua, tukea ja kannustusta kohtaan. On selvää, että tutkimustyön – aivan kuin melkeinpä kaiken muunkin – tekee mielekkääksi ja mahdolliseksi oleminen ja toimiminen yhdessä muiden kanssa. Tarkoittikohan Tuomas Kyrö juuri tätä kirjoittaessaan: ”Ilman muita ei ole meitä”? Tai niin kuin me porilaiset, mukaan lukien emeritusprofessori Seppo Aho, saattaisimme kiteyttää: ”Ilma muit ei ol meit.” ✨

1 Veijola, Germann Molz, Pyyhtinen, Höckert & Grit 2014.

siin aika- ja tilajärjestelyihin – se on tulevaisuudessa mahdollista toistaa ja järjestää myös toisella tavalla kuin ennen.²

Edellisten lähtökohtien valossa vaikuttaakin älyllisesti laiskalta tai tarkoituksenmukaiselta olla huomioimatta sukupuolta myös yhtenä maailmanlaajuisen matkailun *rakenteellisena* osatekijänä. Sukupuoli on osa matkailun sosiaalista, taloudellista, poliittista, ekologista, kielellistä ja imagologista todellisuutta; näin ollen se on osa matkailuun liittyviä yhteiskunnallisia ongelmia ja myös mahdollisuuksia ratkoa niitä. Keiden hymyillä myydään vieraanvaraisuutta? Ketkä saavat päättää, harrastavatko seksiä turistien kanssa? Keiden maun, koon ja tarpeiden mukaan suunnitellaan matkailutuotteita ja -palveluita?

Laadullisten tutkimusmenetelmien oppaan kirjoittaneet Mats Alvesson ja Kaj Sköldberg³ kehottavatkin kaikkia tutkijoita ”mobilisoimaan aktiivisesti sukupuolinäkökulmaa”, siis miettimään ja kokeilemaan, mikä rooli sukupuolella on tai voisi olla kussakin tutkittavassa ilmiössä. Voi tutkia esimerkiksi, saavatko naiset samaa palkkaa ja arvostusta kuin miehet matkailutoimialoilla työskennellessään. Vai pidetäänkö vieraanvaraisuutta heidän luontaisena ominaisuutenaan, josta ei tarvitse maksaa kuten ammattitaidosta on tapana maksaa? Riistetäänkö matkailuteollisuudessa työvoimaa, vaikkapa ulkomaalaisia työntekijöitä? Jos näin tapahtuu, onko sukupuolella merkitystä? Viihtyvätkö naiset samanlaisissa hotellihuoneissa kuin miehet? Millainen sukupuoliperformanssi yrityksen tai organisaation johtaminen on? Mitä roolia mieheksi kasvaminen länsimaisissa yhteiskunnissa näyttelee globaalisti järjestäytyneessä ja köyhiin maihin suuntautuvassa pedofiliaturismissa? Mitkä institutionalisoituneet käytännöt ja teknologiat mahdollistavat edellisenkaltaisen riistomatkailemisen?

Jos tarkkoja ollaan, sukupuolen tulisi näkyä jokaisessa matkailutoimialoista ja matkailututkimuksen tutkimusasetelmaa koskevassa tilastotiedossa. Ainakin sen poissaolo olisi perusteltava – esimerkiksi näin: ”Koska emme tässä tutkimuksessa tarkastele ihmisiä, ihmisyhteisöjä, ihmisten vaikutuksia ympäristöönsä tai ympäristöjen vaikutuksia ihmisiin, emme tarvitse sukupuolen käsitettä tai muuttujaa.” Onko näin? Useimmiten ei.

TUOMASSA SUKUPUOLTA MATKAILUTUTKIMUKSEEN

Toki sukupuolta on matkailussa tutkittukin. Olin ensimmäisten joukossa 1980-luvun alussa, siis hyvällä tarkkailupaikalla. Sosiologian opiskelijana aloin katsoa matkailua yhteiskunnan eikä liiketoiminnan näkökulmasta. Yhdessä Eeva Jokisen kanssa otimme asiaksemme tuoda esiin ja kritisoida objektiiviseksi esittäytyvää mutta todellisuudessa mieskeskeistä lähestymistapaa, jota valtaosa matkailututkimuksesta tuohon aikaan edusti, ja edustaa edelleen⁴. Pyrimme lisäämään matkailun tutkijoiden itseymmärrystä tietävinä subjekteina – samalla kun tarkastelimme jotain matkailuun

2 Feministisestä teoriaperinteestä ks. esim. de Beauvoir 1949/1980; Butler 1990; Heinämaa 1996; Jokinen 2005; Koivunen & Liljeström 1996; Pulkkinen 2013; Saresma, Rossi & Juvonen 2010; ks. myös Goffman 1977.

3 Alvesson & Sköldberg 2010, 249.

4 Ks. esim. Jokinen & Veijola 1986, 1987 ja 1990.

MAHDOLLISUUKSIEN KENTÄLLÄ

Ida Müller

Assistentti

Kun lukioikäisenä harkitsin seuraavaa opinahjoani, puntaroin pitkään Turun ja Oulun yliopistojen välillä. Minua kiinnosti kielten opiskelu ja psykologia, mutta en ollut lainkaan varma, halusinko asua kummassakaan näistä kaupungeista. Käännyin opinto-ohjaajamme puoleen, ja hänen ansiostaan kuulin Lapin yliopiston matkailututkimuksen opetuksesta. Ajatus vaikutti täydelliseltä: mielenkiintoinen opiskelu kotikaupungissa sekä mahdollisuus opiskella kieliä ja psykologiaa sivuaineina. Sain paikan ja aloitin matkailututkimuksen opintoni syksyllä 2008.

Matkailututkimus koulutusalan oli tuolloin monelle meistä vielä varsin tuntematon. Opiskelupaikkaa haettiin, ”koska matkailu kiinnostaa”, ja onhan sitä hullumpiakin aiheita tutkittu. Itselleni ratkaisevia tekijöitä opiskelupaikan valinnassa olivat sijainti pohjoisessa, mahdollisuus opiskella itseäni kiinnostavia sivuaineita sekä opiskelualan ainutlaatuisuus Suomen mittakaavassa. Kun moni lapsuudenystävistäni jätti Rovaniemen taakseen heti täysi-ikäisyyden saavutettuaan, koin minä tuossa iässä juurtuvani pohjoiseen. Päätös jäädä opiskelemaan, asumaan ja työskentelemään Lappiin muodostuikin voimakkaasti omaa identiteettiäni rakentavaksi valinnaksi. Opintojen ulkopuolella tutustuin matkailutyöhön käytännössä työskennellessäni talvikaudet safariooppaana ja kesät Marttiin puukkoja matkailijoille myyden.

Vuosikurssilaisistani moni jätti opintonsa kesken tai vaihtoi pääainetta kandidaatin tutkinnon suoritettuaan, sillä opintojen ei koettu vastaavan

odotuksia tai tarjoavan oikeanlaisia eväitä työelämään. Itselleni kokemus oli päivästään: ensimmäiset opiskeluvuodet menivät jokseenkin rutiinimaisesti peruskursseja keräillen, vaihdossa ulkomailla ja opiskelijaelämän riennosta nauttien, mutta syventävien opintojen aikana syventyi myös oma kiinnostukseni alaan. Onnistuin sisällyttämään opintoihini niin kielten, kansainvälisen viestinnän kuin soveltavan psykologiankin opintoja, ja kun aloitin graduseminaarin syksyllä 2012, olin suoranaudessa hurmiossa – niin paljon tunnuin opinnotani nauttivan.

Vuosi 2013 vierähti opintoihin kuuluvan harjoittelun kautta saadussa, mielenkiintoisessa oman alan työpaikassa, projektiassistenttina Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskuksessa. Samalla työstin graduani hitaasti ja varmasti eteenpäin, ja erinomaisen ohjauksen ansiosta valmistuin keväällä 2014. Gradussani perehdyin arktisuuden käsitteeseen: mitä arktisuudella yleensä tarkoitetaan ja miten matkailijat sen ymmärtävät.

Valmistuttuani harkitsin myös jatko-opintoja, mutta voiton vei minutkin – vihdoin – saavuttanut halu nähdä muutakin maailmaa. Muutin työnhakuun Etelä-Suomeen ja loppukesästä sain assistentin paikan kansainvälisestä ohjelmistoyrityksestä Helsingissä.

Tämänhetkinen työni ei varsinaisesti vastaa koulutustani, mutta jokapäiväisessä työssäni minun

liittyvää ilmiötä: esimerkiksi turistien alkoholinkäyttöä, suomalaista seuramatkailua, porsasjuhlia, Toiseutta, nykyihmisen kokemusta, kansallisuusaatetta, maisemakokemusta, ruumiillisuutta, matkailutyötä, hoivaa, naisten ja miesten välistä työnjakoa globaalissa taloudessa.

Esimerkiksi kirjassamme *Oman elämänsä turistit* vuodelta 1990 sekä artikkeleissamme ”The Body in Tourism” vuodelta 1994 ja ”The Disoriented Tourist” vuodelta 1997 sivuutimme kapean teknokraattiset näkökulmat ja analysoimme keskiluokkaista, ruumiitonta ja miehistä ”turistin katsetta”⁵. Näytimme, miten se muotoilee tutkimuskohteensa sokeana omalle katseelleen ja etenkin ruumiilliselle morfologialleen: ruumiillisten kokemus- ja havainnointitapojensa vaikutukselle siihen, mitä halutaan tietää ja kyetään tietämään. Tutkija pyrkii esimerkiksi ”tunkeutumaan koskemattomaan todellisuuteen” ymmärtämättä tekevänsä sen kielellistämällä ja käsitteellistämällä *miehistä* eikä inhimillistä kokemusta tietävästä subjektista, toisista ja maailmasta.

Lähdimme *Oman elämänsä turisteissa* myös siitä, että ”yhteiskunnallisesti marginaalinen” voi olla symbolisesti ja kulttuurisesti ”tiheää” ja keskeistä⁶. Väitimme suomalaisten Mallorca- ja Leningrad-turismin kertovan kulttuurisesta kielipolestamisesta, arvoistamisesta ja normeistamisesta joskus jopa suuremmin kuin mitä tekee puhe työstä tai muusta ”yhteiskunnallisesti keskeisestä” asiasta. Tosin myöhemmin paneuduimme Eeva Jokisen kanssa sekä tahoillamme että yhdessä myös työn pohtimiseen: teimme sen muun muassa tarkastelemalla ”globaalin piian” ”näkyvätöntä kättä” maailmantalouden ylläpidossa, siis sukupuolta – josta ei yleensä puhuta silloin, kun aiheena on kasvu, bruttokansantuote ja kansainvälinen kilpailukyky⁷.

Köyhien maiden naiset hoitavat lapset länsimaissa (länsimaisilla miehillä ei ole aikaa, halua eikä mahdollisuutta tasata kotitöitä naisten kanssa); he hoitavat myös länsimaisten ihmisten lomatarpeita länsimaiden ulkopuolella⁸. Tarjosimme nykyisen työelämän tarkasteluun käsitteen *Hostessing Society*, jonka mukaan piikkomisen, emännöimisen ja seuralaispalvelun naistaidoista ja niiden esityksistä on tullut keskeinen osa yleisiä työelämän taitoja sukupuolesta riippumatta⁹.

Yhdessä Anu Valtosen kanssa taas yritin lisätä matkailualan itseymmärrystä näyttämällä, miten se muotoilee rivien välissä (ei vain metaforisesti vaan myös materiaalisesti) vaikkapa liikematkailijoille miehen ruumiin. Lentokoneissa on kasvatettu jalkatilaa mutta ei tehty lisää laskutilaa meikkipusseille naispuolisille liikematkailijoille, vaikka näiden tulee rakentaa uskottava naisellinen bisneslook seuraavana aamuna toisella puolella maapalloa – siis tehdä muutakin kuin vetää pitkät (miehen) jalkansa alleen ja poistua koneesta.¹⁰

Muotoiluntutkija Petra Falinin kanssa koetamme lisätä matkailuasumisen ja -alueiden suunnittelijoiden ymmärrystä myös sukupuolesta osana matkailuasumisen tilallisia järjestelyjä. Emme siis ajattele matkailijan asumista pelkästään teknisenä tai statukseen liittyvänä majoittumisena vaan

5 Vrt. Urry 1990.

6 Ks. Mäkelä 1990, 48; Stallybrass & White 1986.

7 Jokinen & Veijola 2012, 41; Veijola & Jokinen 2008.

8 Ks. esim. Chant 1997; Ehrenreich & Hochschild 2003.

9 Esim. Adkins 2003; Veijola 2009b; Veijola & Jokinen 2008; ks. myös Valkonen & Veijola 2009.

10 Veijola & Valttonen 2007, 22–25.

le on ollut valtavasti hyötyä opintojen aikana karttuneesta tutkimuskokemuksestani, kielitaidostani sekä opintoharjoitteluni tarjoamasta työkokemuksesta. Joku voisi ajatella, etteivät matkailututkimuksen opinnot kouluttaneet minua juuri mihinkään tehtävään. Itse näen asian kuitenkin päinvastaisesti: opintojeni tarjoama monipuolinen koulutustausta yhdessä jo hankkimani työkokemuksen kanssa tarjoaa minulle mahdollisuuden työllistyä hyvin erilaisiin mielenkiintoisiin työtehtäviin. Mahdollisuuksien

kenttä ei suinkaan rajoitu puhtaasti matkailualan tehtäviin vaan ulottuu laajalti erilaisiin muidenkin alojen työtehtäviin.

Matkailututkimuksen kaltaisella harvinaisemalla koulutustaustalla voi erottua edukseen työmarkkinoilla, etenkin kun sivuaineopinnot ja aikaisempi työkokemus vielä täydentävät palettia. Olen ylpeä matkailututkimuksen alumni ja uskon vahvasti, että opinnoistani on minulle hyötyä myös jatkossa työurallani. ✨

”liikkuvan naapuruuden edellyttämänä vastuullisuutena ja etiikkana” – sosiaalisina suhteina, joita sukupuolijärjestelmä osaltaan muotoilee¹¹.

LOPUKSI

Matkailututkimuksen oppiaineemme – jota olen itsekin ollut muovaamassa Lapin yliopistossa vuodesta 1998 lähtien – täyttäessä 20 vuotta joudun kuitenkin toteamaan, että tutkimusalue näyttää niin meidän kuin muidenkin¹² ponnisteluista huolimatta unohtavan sukupuolen. Huomaan itsekin pitäneeni opiskelijoiden perehtyneisyyttä sukupuolen tutkimuksen ja feministisen liikkeen anteihin liian itsestään selvänä ja jättäneeni vääntämättä asiaa rautalangasta opetuksessani. Oli myös aikamoinen yllätys, että matkailun tutkijoiden yhteisössä jouduttiin vastikään jopa julkaisemaan sukupuolisäännöt (*Gender Guidelines*) tasavertaisuuden edistämiseksi matkailututkimuksen omissa akateemisissa käytännöissä¹³.

Sukupuoli siis vaikuttaa jokaisen elämään edelleen, mutta nyt siitä on tullut *epämuodikas puheena*. Niinpä sukupuoleen kietoutuva väkivalta, hyväksikäyttö ja epätasa-arvo saavat jatkaa ja voimistua myös matkailun myötävaikutuksella ilman, että maailman tai edes tutkijayhteisön huomio kohdistuu niihin ilman erillistä ravistelua. Sukupuolisokeuden hinta on taloudellinen, ekologinen ja inhimillinen.

Olisi hyvä miettiä, mitä muitakin eroja ja erotteluja piilee ”itseltämme salaa” omien ihmiskäsitystemme ja samalla matkailukäsitystemme taustalla. Millaisen ”luokkaruumiin”, ”etnisen ruumiin” ja/tai ”ikäruumiin” näkökulmista tarkastelemme ja kehitämme matkailun moninaisia muotoja? Miten vapaa-ajan tiloja voi muotoilla sukupuolierot ja muut erot huomioiden – siis kaikille? Tutkijoiden, opettajien, opiskelijoiden ja yrittäjien tulisikin valpastua sukupuolen suhteen omassa asiantuntijuudessaan ja työssään – ja kasvattaa samalla työyhteisöjensä, päättäjien ja matkailijoiden ymmärrystä asiasta. Niin kauan kuin puhe sukupuolesta on vanhanaikaista ja feminismi kirosana, tämä ei tietenkään onnistu.

Nähdäkseni uusi feministinen käänne voisi olla myös matkailututkimuksen opiskelijoiden intressissä sukupuolesta riippumatta, vaikka (tai koska) valtaosa opiskelijoistamme on naisia. Sukupuolikysymys lienee kaikessa matkailutyössä läsnä jokaiselle sekä näkyvästi että monen ideologisen verhon takana. Millaista sukupuolten välistä työnjakoa ja yhteiskunnallista arvostusta pidetään yllä matkailun asiantuntijuudessa?

Olisi toisin sanoen hyvä, jos sukupuoli herättäisi myös ajatuksia eikä vain tunteita puolesta tai vastaan. Akateemisen opiskelun tehtävänä kun kerran on kehittää ja käyttää taitavasti *ajattelemisen* eikä asennoitumisen välineitä. ✨

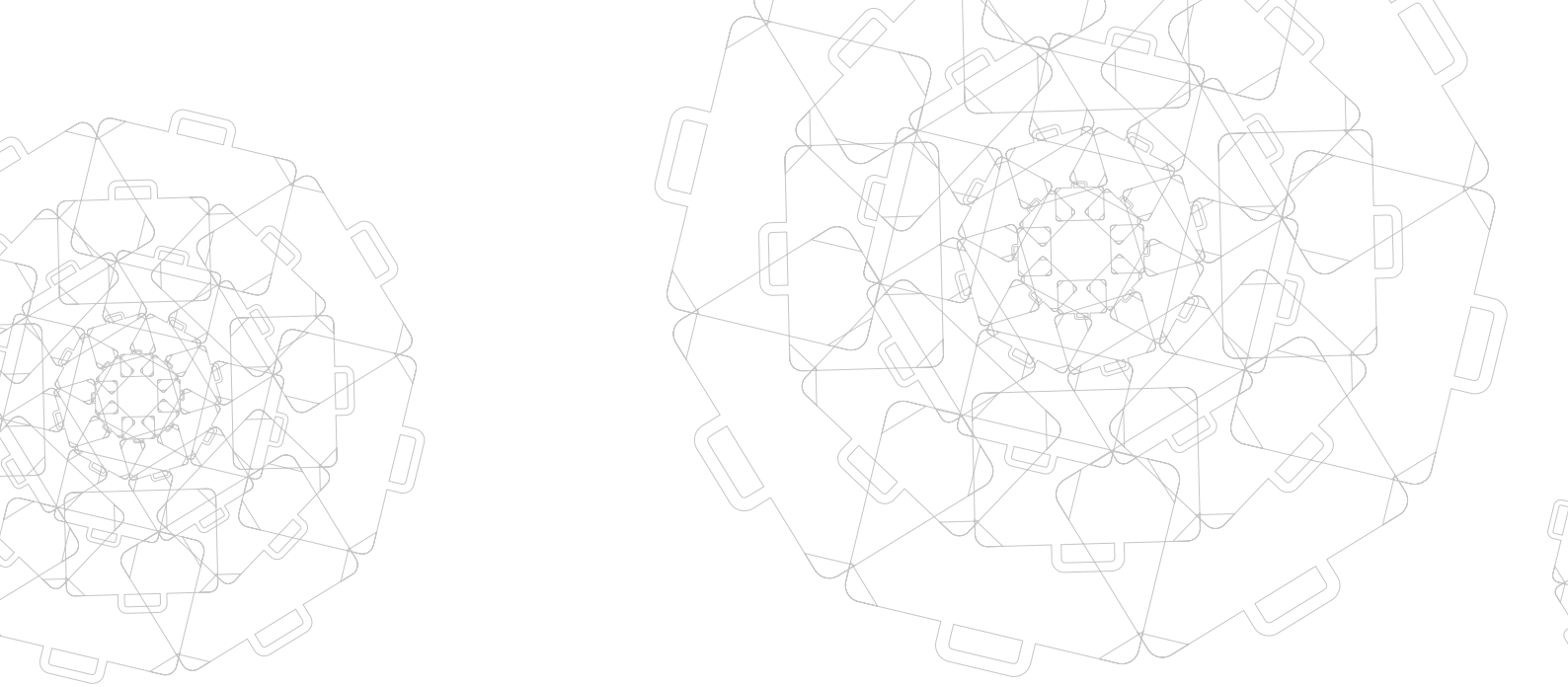
¹¹ Veijola & Falin 2014.

¹² Ks. esim. Aitchison 2001; Johnston 2001; Pritchard, Nigel, Ateljevic & Harris 2007; Swain 2001.

¹³ Ks. Tourism Education Futures Initiative.

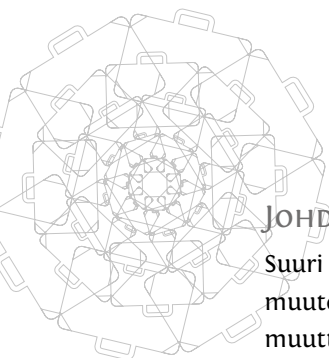

VASTUULLISEN MATKAILUN ASiantuntijat

Mikko Vehkaperä

Opintopäällikkö

JOHDANTO

Suuri laiva kääntyy hitaasti. Näin osuvasti kuvataan usein yliopistojen reagointikykyä yhteiskunnan muutoksiin ja elinkeinoelämän vaatimuksiin. Suurissa organisaatioissa rakenteiden ja käytäntöjen muuttaminen ei käy käden käänteessä. Vielä hitaammin tuntuvat muuttuvan opetussuunnitelmat, joita monesti suunnitellaan vuosikausia ja jotka sitten tulevat käytäntöön vasta vähitellen uusien kurssien myötä. Vielä myöhemmin ne konkretisoituvat valmistuneen oppeina hänen siirtyessään työelämään. Toisaalta juuri opintojenhan pitäisi olla joustavia ja sopeutua ajan henkeen. Laiva kääntyy silti hitaasti – vaikka puhuttaisiin yhden pienen yliopiston yhdestä oppiaineesta.

Matkailun koulutusohjelma aloitettiin aikanaan hyvin nopeasti opetusministeriön lisämäärärahan innoittamana. Käytännössä opiskelijoilla oli aluksi tiedossaan vain parin ensimmäisen opintojakson sisällöt. Loput perus- ja aineopinnoista rakennettiin ensimmäisen lukuvuoden aikana. Ensimmäisinä vuosina matkailua opiskeltiin vain pitkänä sivuaineena; pääaineena koulutusohjelman opiskelijoilla oli jokin muu oppiaine tiedekunnan valikoimasta. Vuosien suunnittelun ja neuvottelujen jälkeen opetusministeriö antoi matkailututkimukselle pääainestatuksen vuonna 1999.

Seuraava suurempi muutos opetussuunnitelmaan tehtiin vähän ennen valtakunnallista tutkinnonuudistusta vuonna 2004. Sen jälkeen laiva seilasi suurin piirtein suoraan aina vuoteen 2012 saakka. Pieniä korjausliikkeitä opetussuunnitelmaan toki vuosien aikana tehtiin, mutta isompaan suunnanmuutokseen ei riittänyt aikaa, yhteistä tahtotilaa tai uskallusta, vaikka sen tarve tiedostettiin. Ennen pitkää paatin kurssin korjaaminen tuli kuitenkin väistämättömäksi. Ja kun laiva sitten lopulta kääntyi, oli suunta aivan uusi: vuosien 2012–2014 aikana matkailututkimuksen opetussuunnitelma ja lähes kaikkien opintojaksojen sisällöt uudistettiin täysin. Uusi opetussuunnitelma ottaa nyt entistä paremmin huomioon opiskelijan matkan johdantokurssista aina valmistumiseen saakka. Opintojaksojen teemat seuraavat toisiaan loogisesti ja kumuloivat opiskelijan osaamista. Opetussuunnitelma tuo painokkaasti esiin keskeisimmät matkailun teemat mutta antaa samalla opiskelijalle runsaasti erikoistumisen mahdollisuuksia. Painopiste on vahvasti tässä hetkessä ja

HETKIÄ JA UNELMIA

Jenny Janhunen

Projektisuunnittelija

Aloitin opintopolkuni Lapin yliopistossa matkailututkimuksen oppiaineessa syksyllä 2010. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti oli jo tuolloin perustettu, joten käytännössä olen siis MTI:n kasvatti. Tuolloin, opintojeni alkuvaiheessa, uusi instituutti herätti opiskelijoissa kysymyksiä ja epätietoisuutta. Ensimmäiset vuodet opinnoissani menivätkin niin sanotussa muutos- ja kokeiluvaiheessa, kun MTI:n eri taustaorganisaatioiden käytäntöjä ja toimintatapoja hiottiin yhteen. Opiskelijalle instituutin rakentaminen näyttäytyi lähinnä uusina kurssipilotoineina ja yhteistoteutuksina Lapin ammattikorkeakoulun matkailulinjan kanssa. Moniin näistä sisältyi osallistumista erilaisiin käytännön projekteihin.

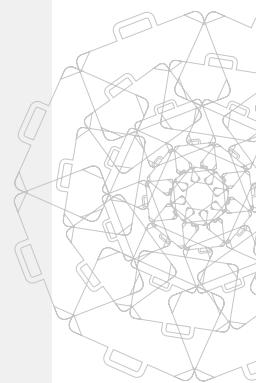
Koen olevani ajatusmaailmaltani uuden MTI-sukupolven edustaja: olen koko ajan nähnyt ne mahdollisuudet, joita instituutti tarjoaa opiskelijoilleen. Itse asiassa suurimpaan osaan näistä mahdollisuuksista tartuinkin opintojeni aikana. Sain myös olla mukana tiedekuntien välisessä yhteistyössä, muun muassa yhteisessä projektissa taiteiden tiedekunnan opiskelijoiden kanssa. Usein mietin, mikä sai minut hakeutumaan mitä erilaisimpiin projekteihin sekä opintojen kandi- että maisterivaiheessa. Jälkeenpäin sanoisin, että syynä on ollut aito mielenkiinto ja kyltymätön uteliaisuus.

Vuonna 2012 osallistuin MTI:n ristiinvalittaviin opintoihin kuuluvalla, ammattikorkeakoulun to-

teuttamalle Kehitysprojekti-kurssille. Kurssin aikana ryhmämme tehtävänä oli järjestää Dublinissa, Irlannissa EAIE-konferenssin (Internationalisation of Higher Education) aikana Suomen suurlähettilään virka-asunnolla vastaanotto kansainvälisten kumppaneiden edustajille. Suunnittelimme ja valmistelimme tilaisuuteen teeman, menun, ruuat ja ohjelmaa teemalla ”Makuja Lapista”. Jätimme Dubliniin osan Lappia ja samalla saimme jakaa kokemuksia opiskelusta Suomessa ja Irlannissa. Erityisen opettavaista oli yhteistyö restonomiopiskelijoiden kanssa ja saamamme vastuu tilaisuuden järjestelyistä. Voin varmasti todeta kaikkien opiskelijoiden puolesta, että matka oli uskomaton kokemus ja palasimme takaisin Lappiin osa Dublinia sydämessämme.

Vuonna 2013 olin aloittamassa kandidaattitutkielmani tekoa. Alusta asti suunnittelin tekeväni sen toimeksiantona, jotta tuottamani tieto löytäisi siitä hyötyvät sidosryhmät. Päädyinkin tekemään tutkielmani Green Care Lapland -hankkeelle, jossa selvitettiin monialaisesti Green Care -konseptin mahdollisuuksia Lapissa. Otin näkökulmakseni tarkastella Green Care -matkailun edellytyksiä ja haasteita eräässä matkailuyritysten yhteistyöverkostossa. Samaan aikaan osallistuin kansainvälisen TURID-yhteistyöverkoston järjestämälle intensiivikurssille, jonka puitteissa matkustimme viikoksi Ylitorniolle. Samalla kun keräsin aineiston kandidaattitutkielmani, sain arvokasta kokemusta

tulevaisuudessa muun muassa vastuullisuuden ja ennakkoinnin kautta. Kauanko tähän suuntaan mennään, sen aika näyttää. Ehkä 10, ehkä 20 vuotta. Tai kaksi...

OPETUSSUUNNITELMIEN KEHITYSKULKUA

Seppo Aho on omassa artikkelissaan kuvannut oppiaineen syntyvaiheita. Uuden oppiaineen luominen yliopistoon on aina pitkällisten pohdintojen ja neuvotteluiden tulos. Erityisen haasteellista on saada muu tiedeyhteisö tunnustamaan oppiaineen erityisyys ja tarpeellisuus perinteisten tieteenalojen joukossa. Myös matkailututkimuksen matka on ollut haasteellinen. Matkailun tutkijoiden mielestä tilaus omalle oppiaineelle oli selvä, mutta koska kyse ei ole niinkään omasta tieteenalasta vaan eri tieteenaloja yhdistävästä tutkimuskohteesta, suhtauduttiin itsenäisen oppiaineen ideaan skeptisesti niin yliopistossa kuin opetusministeriössäkin.¹

Ensimmäisten vuosien opetussuunnitelmat² rakennettiin sille pohjalle, että opiskelijoilla oli ns. perinteinen pääaine³ ja matkailu toimi ylipitkänä sivuaineena kattaen perus- ja aineopinnot (approbaturin ja cum laude approbaturin) sekä osia myös syventävistä (laudatur) opinnoista. Perusopintoihin kerättiin mukaan vakiintuneita tutkimusnäkökulmia matkailuilmiöön: opiskelijat hahmottivat matkailua niin historiallisesta, taloudellisesta, luonnonkäytöllisestä kuin kulttuurisestakin näkökulmasta. Aineopinnoissa opiskelijat saattoivat painottaa kahta seuraavista lähestymistavoista matkailun moninaisuuteen: taloudellinen, yhteiskunnallinen ja aluetieteellinen. Matkailun syventävät opinnot korvasivat osan pääaineen syventävistä opinnoista, ja niissä paneuduttiin matkailun asiantuntijataitojen kehittämiseen. Pienistä sisällöllisistä muutoksista ja kurssien vaihdoksista huolimatta rakenne pysyi varsin vakaana viiden vuoden ajan. Opintojen tarkoituksena oli luoda laaja kuva matkailusta ja sen erilaisista tutkimusperinteistä sekä tarjota opiskelijalle mahdollisuus erikoistumiseen oman kiinnostuksensa pohjalta.

Mielessä oli kuitenkin koko ajan oman pääaineen statuksen saavuttaminen. Jo vuonna 1996 tehtiin alustavat suunnitelmat matkailun laudatur-opinnoiksi, mutta lupaa niiden opetuksen aloittamiseen ei vielä saatu. Lupa heltisi ministeriöltä lopulta vuonna 1999 sillä ehdolla, että syventävät opinnot kytketään selvästi joko talous/kauppatieteisiin tai yhteiskuntatieteisiin. Niinpä oppiaineeseen rakennettiin kaksi suuntautumisvaihtoehtoa. Opiskelijat saattoivat valita perus- ja aineopintojen jälkeen joko matkailumarkkinoinnin tai matkailun kulttuuritutkimuksen suuntautumisvaihtoehdon syventävät opinnot. Samalla kun matkailusta tuli pääaine, alettiin opiskelijoilta vaatia pitkän sivuaineen suorittamista ns. perustieteistä. Kyseinen tieteenala tarjoaisi sen tutkimus-

- 1 Tilanteen herättämiä ajatuksia ja keskusteluja on kuvattu enemmän esimerkiksi oppiaineen alkuvaiheen kehittämistä suunnitelleen Matkailun tutkimuksen, koulutuksen ja kehittämisen työryhmän raportissa vuodelta 1996 sekä ko. työryhmän muistioissa vuosilta 1995 ja 1996.
- 2 Opetussuunnitelmien sisältöä koskevat tiedot pohjautuvat tiedekunnan opinto-oppaisiin vuosilta 1995–2014 (yhteensä 18 opinto-opasta) sekä allekirjoittaneen henkilökohtaisiin kokemuksiin matkailututkimuksen opiskelijana ja opintopäällikkönä. Opetussuunnitelmien suurimmat uudet avaukset löytyvät lukuvuosien 1995–1996, 1999–2000, 2004–2005 ja 2005–2006 opinto-oppaista.
- 3 Pääainevaihtoehtoina olivat aluksi yrityksen taloustiede (laskentatoimi) ja sosiologia, myöhemmin myös hallintotiede, kansantaloustiede, markkinointi ja kansainväliset suhteet.

työskentelystä monialaisessa kansainvälisessä joukossa.

Syyskuussa 2014 olin mukana Bulgariassa järjestetyllä semiotiikan intensiivikurssilla, jonne lähdimme yhdessä erään toisen matkailututkimuksen opiskelijan, kolmen taiteiden tiedekunnan opiskelijan ja kahden ohjaajan kanssa. 13 päivän aikana sukelsimme vuoroin Mustanmeren aaltoihin ja semiotiikan ihmeelliseen maailmaan, kuuntelimme mielenkiintoisia puheenvuoroja ja tutustuimme toistemme kulttuureihin. Sain ainutlaatuisen tilaisuuden tehdä tämän yhteistyöprojektin taiteiden tiedekunnan opiskelijoiden kanssa, joihin olen edelleen yhteydessä harva se päivä. Monialainen yhteistyö ja erilaiset tavat toimia avasivat uusia ulottuvuuksia omiin opintoihini ja tarjosivat uudenlaisia työelämävalmiuksia.

Viimeisenä opiskeluvuoteni eteeni avautui mahdollisuus kirjoittaa pro gradu -tutkielmani MTI:n Matkailun tuotekehitysosaamisen kansainvälistyminen -hankkeelle. Keräsin aineistoni kolmessa pienessä matkailu yrityksessä matkustaen Jukkasjärvelle ja Haradsiin Ruotsiin sekä Enontekiölle Suomen Lappiin. Pääsin vuoden aikana osallistumaan hankkeen palaveriin ja tutustumaan hankemateriaaleihin – sain pintaraapaisuun siitä, mitä hanketyö pitää sisällään. Heti valmistumiseni jälkeen työllistyin samaan hankkeeseen kokopäiväiseksi työntekijäksi. Tämä on konkreettinen esimerkki siitä, miten opiskelujen aikana solmitut verkostot ja monimuotoinen opiskelu voivat tuoda eteen

mahdollisuuksia, joista on osannut etukäteen vain unelmoida.

* * *

Opintopolkuni on ollut kokonaisuudessaan – osittain juuri edellä kerrottujen projektien ansiosta – hyvin opettavainen ja ikimuistoinen. Ilman Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituuttia tämä ei olisi ollut mahdollista. Mieleeni ovat jääneet varsinkin ulkomaanmatkat, uudet kansainväliset tuttavuudet ja unohtumattomat kokemukset matkan varrelta. Olen saanut paljon erilaisia näkökulmia sekä opintoihini että tulevalle työuralleni. Erityisesti kansainvälinen ote asioihin, sopeutuminen vaihtuviin tilanteisiin ja kyky improvisoida ovat kehittyneet näiden kokemusten myötä. Ensikokemukset hanketyöstä jo opiskeluaikana ovat kuljettaneet minut siihen, missä olen nyt.

Hetkeäkään en vaihtaisi, en edes sitä kahdeksan tunnin bussimatkaa Bulgariassa ilman ilmastointia, en myöskään kahden tunnin porosafaria 30 asteen pakkasessa Ylitorniolla Suomen Lapissa. Tunnen itseni onnekaaksi, kun olen päässyt mukaan näin moneen upeaan hankkeeseen – ja samalla jakamaan näitä kokemuksia minua inspiroivien ja innostavien ihmisten kanssa. Olen opintopolullani saanut toteuttaa omaa ominaislaatuaani: unelmoida ja nauttia pienistä hetkistä. Toivon, että kertomukseni välittää ainakin pienen häivähdyksen tästä myös lukijoille. *

dition, jonka pohjalta syventäviin opintoihin ja gradun tekoon voisi jatkaa. Matkailumarkkinoinnin suuntautumisvaihtoehdon opiskelijat opiskelivat sivuaineenaan markkinointia ja kulttuuritutkimuksen suuntautumisvaihtoehdon opiskelijat yleisimmin sosiologiaa. Perus- ja aineopintojen rakennetta ei muutettu aiemmasta, mutta päivityksiä tehtiin eräisiin aineopintojen valinnaisiin kursseihin. Vuonna 2003 opetussuunnitelmaan otettiin mukaan kolmas suuntautumisvaihtoehto: luontomatkailu.

Vuonna 2004 Suomessa elettiin suurta tutkinnonuudistuksen aikaa. Bolognan prosessin mukaisesti maassamme oltiin ottamassa käyttöön kaksiportaista tutkintorakennetta syksyllä 2005. Kaikki tutkinnot tuli uudistaa uuteen malliin. Yliopistojen tuli analysoida opetuksensa ydinaines ja järjestää opinnot johdonmukaisesti eteneviksi kokonaisuuksiksi. Opintoihin käytettävän työmäärän yksiköksi tuli opintopiste (n. 27 tuntia opiskelijan työtä) entisen opintoviikon (n. 40 tuntia opiskelijan työtä) sijaan. Myös matkailututkimuksen opintosuunnitelmaa uudistettiin tältä pohjalta. Suuntautumisvaihtoehdoista ei haluttu luopua eikä myöskään pitkästä sivuaineesta, mutta perus- ja aineopintojen uudistamiseen oltiin jo valmiita. Perusopinnoissa lähestymistapoina uudessa opintosuunnitelmassa olivat lähinnä suuntautumisvaihtoehtojen mukaiset painotukset eli talous, kulttuuri ja luonto. Aineopinnoissa oli paljon valinnanvaraa opiskelijan oman mielenkiinnon mukaan, mutta niihin sisällytettiin myös tulevan suuntautumisvaihtoehdon mukainen pakollinen kurssi. Malli otettiin kokeilukäyttöön syksyllä 2004, ja sen päälinjojen mukaisesti jatkettiin vuoteen 2010 saakka. Muutoksia tehtiin matkan varrella muun muassa suuntautumisvaihtoehtojen mukaisten pakollisten kurssien lukumääriin. Vuonna 2010 luovuttiin suuntautumisvaihtoehdoista kokonaan ja rakennettiin kaikille yhteiset syventävät opinnot.

Hyvistä yksittäisistä kursseista huolimatta opintojen kokonaisuudesta puuttui selkeä punainen lanka. Lisäksi vuosien mittaan toteutetut erilaiset muutokset opetussuunnitelmassa olivat tehneet opintovaatimusten seuraamisen haastavaksi. Tästä kertoivat myös opiskelijoiden palautteet.⁴ Henkilökuntakin tiedosti tilanteen: pienet korjausliikkeet eivät enää auttaisi, vaan tarve täydelliseen remonttiin oli ilmeinen. Laiva oli käännettävä.

UUDEN SUKUPOLVEN OPETUSSUUNNITELMA

Oppiaineen tilanne poikkeuksellisen suureen uudistustyöhön lähdetessä oli hyvä. Henkilökunta oli alkuvuosista moninkertaistanut ja henkilökuntarakenne oli suhteellisen vakiintunut. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituuttiin (MTI) liittyminen oli lisännyt kontakteja ammattikorkeakouluun ja ”kentälle” sekä luonut uudenlaista painetta ja virikettä tekemiseen. MTI:n uuden johtajan Johan Edelheimin pedagoginen näkemys instituutin kehittämisestä ja vahva strateginen ote vaativat tarttumaan myös opetuksen sisältöön ja opetustapoihin. MTI:n

⁴ Oppiaineen opintoja ja niiden epäkohtia myös tutkittiin. Sekä Nieminen (2003) että Kojonen (2008) – molemmat matkailututkimuksen opiskelijoita – havaitsivat proseminaarityössään, että oppiaineen suurimpia ongelmia olivat jatkuvasti vaihtuvat opintojen vaatimukset, opintojen yleinen sekavuus sekä liiallinen monitieteisyys eli ns. punaisen langan puute.

AKATEEMISEN YHTEISÖN JÄSENEENÄ

Satu Lohiniva

Matkailututkimuksen opiskelija

Tulin opiskelemaan matkailututkimusta suoraan lukiossa. Muutos niin lukion ja yliopiston kuin myös entisen ja uuden asuinpaikkakunnan välillä oli suuri, ja täytyy myöntää että jännitin tätä uutta asetelmaa melko paljon. Yllätyin kuitenkin siitä, kuinka tasavertaisesti eri lähtökohdista tulevia opiskelijoita kohdellaan yliopistossa. Kertaakaan en ole huomannut, että nuori ikäni heikentäisi vaikuttamismahdollisuuksiani. Jokaisella opiskelijalla on halutessaan mahdollisuus ja oikeus saada äänensä kuuluviin, ja se on opiskeluyhteisölle suuri vahvuus. On ollut helpottavaa huomata, että olen pystynyt jo opintojen alkuvaiheessa löytämään yliopistomaailmasta paljon itselleni sopivia tehtäviä sekä tietysti saanut paljon tärkeitä ystäviä ja kontakteja.

Olen usein joutunut selittämään ihmisille, miksi halusin opiskella juuri matkailututkimusta ja miksi matkailua edes kannattaa opiskella yliopistotasolla. Itse keksin tähän monia vastauksia, mistä muut saattavat jopa hieman yllättyä. Jos on todella kiinnostunut matkailualasta, on helppo huomata heti alussa opintojen merkitys ja hyödyllisyys. Toivoisinkin, että matkailututkimuksen profiili nousisi Suomessa, jotta emme aina joutuisi selittelemään sen tärkeyttä. Toisaalta voimme olla onnellisia siitä, että olemme itse löytäneet tiemme matkailututkimuksen äärelle.

Vaikka itse olen tätä tekstiä kirjoittaessani vasta aloittelemassa matkailututkimuksen aineopintoja, olen saanut olla mukana kehittämässä ja kuulemassa palautetta monista eri opintojen vaiheista. Mat-

kailututkimuksen opinnoissa on hyvin monipuolinen ja laaja kurssivalikoima, josta jokainen löytää oman polkunsu ja mielenkiinnon kohteensa. Toista kiinnostavat esimerkiksi matkailun kulttuuriset, toista taas taloudelliset vaikutukset. Mielestäni on hienoa, että niin monet eri näkökulmat on saatu selkeäksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi uudessa opintosuunnitelmassa, jonka mukaan itse teen opintoni. Uusi opintosuunnitelma otettiin käyttöön ensimmäisen kerran vuonna 2013 eli juuri sinä vuonna, jona itse aloitin opintoni. Opintosuunnitelman perusopinnot ovat todella monipuoliset mutta niin selkeät, että ensimmäisen vuoden opiskelijat pysyivät niissä mukana ja saivat hyvät eväät tuleviin aineopintoihin. Erilaiset tehtävämuodot ja painopisteet kurseilla tutustuttavat uudet opiskelijat hyvin matkailututkimuksen kenttään.

Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin sisällä tapahtuvan yhteistyön kautta saamme opiskella myös ristiinvalittavia opintoja eli voimme täydentää osaamistamme enemmän käytännön puolen matkailuopinnoilla. Käytännönläheiset opinnot tuovat vaihtelua ja omalla tavallaan myös syvyyttä akateemisiin opintoihin. Erilaiset yhteiset toteutukset ja projektit ovat hieno lisä opintoihimme, ja niistä on varmasti hyötyä tulevaisuuden työelämää ajatellen. Uskon vakaasti, että käytännön kokemus on melko välttämätöntä, oli tulevaisuuden ammatti mikä tahansa.

Monipuolisten ja ainutlaatuisien opintojen lisäksi matkailututkimuksen vahvuus on akateemisen

kautta oli saatu uusia työtovereita ja lähdetty mukaan monenlaisiin hankkeisiin. Työyhteisössä oli hyvää ”pöhinää”.

Tässä tilanteessa tehtiin rohkea päätös: koko opetussuunnitelma räjäytetään auki ja rakennetaan uusi opetussuunnitelma uusista lähtökohdista ja aidosti yhdessä – sen sijaan, että kukin laatisi omat kurssinsa omien tutkimusaiheidensa pohjalta. Tavoitteena oli selkeä ja monipuolinen kokonaisuus, joka tarjoaisi opiskelijalle loogisia ja osaamista syventäviä polkuja hänen matkailaan asiantuntijaksi mutta myös riittäviä erikoistumisen mahdollisuuksia. Aikaa suunnittelulle ja viimeistelylle varattiin riittävästi, jotta opintojaksot oikeasti saataisiin rakennettua huolella eikä viimehetken paniikkiratkaisuja tarvitsisi tehdä.

Käytännössä uudistamisprosessi oli laaja ja monivaiheinen. Liikkeelle lähdettiin niin sanotun baarivastauksen hahmottamisesta: mitä vastaat nopeasti baarissa, jos joku kysyy, mitä meiltä valmistuvista opiskelijoista tulee. Vastaukseksi muodostui: ”Heistä tulee vastuullisen matkailun asiantuntijoita.” Tämän jälkeen lähdettiin määrittelemään tarkemmin käsitteitä ja osaamistavoitteita. Koko matkailun käsite pilkottiin ensin osa-alueiksi ja edelleen niiden alateemoiksi. Sen jälkeen osa-alueet ja teemat purettiin vuorostaan opiskelijoiden osaamistavoitteiksi. Osaamistavoitteet ryhmiteltiin lopulta pohjaksi opintojaksoille, jotka vielä jaettiin pakollisiin ja valinnaisiin. Virallisesti prosessissa oli kahdeksan askelta.⁵

Uusi opetussuunnitelma rakennettiin opettajien asiantuntemuksen pohjalta käyttäen hyväksi aiemmilta ja nykyisiltä opiskelijoilta saatuja palautteita, työelämäkyselyn tuloksia sekä yliopiston ja MTI:n strategioiden antamia suuntaviivoja. Päälähtökohtana olivat kuitenkin tutkimustiedon osoittamat matkailualan tulevaisuuden asiantuntijoiden osaamistarpeet. Kokonaisuutena prosessi oli työläs, mutta syntynyt keskustelu oli hyvin tarpeellista. Allekirjoittaneelta prosessi vaati pitkää pinnaa ja periksiantamattomuutta eri suuntaan vellovien keskustelujen, voimakkaiden mielipiteiden ja suunnitelmaa rajoittavien reunaehtojen aallokossa. Askel askeleelta, tavoitteesta kiinni pitäen prosessissa päästiin eteenpäin ja lopulta valmiiseen opetussuunnitelmaan asti.

Uudistunut opetussuunnitelma⁶ muodostuu kaikille yhteisistä perusopinnoista, paljon valinnaisuuksia sisältävistä aineopinnoista sekä jälleen kaikille yhteisistä syventävistä opinnoista. Perusopinnot sisältävät yhä talouden, kulttuurin ja luonnon näkökulmat matkailuun, mutta nämä eivät ole omina kursseinaan vaan sisällytettynä matkailuilmiötä monipuolisemmin tarkasteleviin opintojaksoihin. Matkailun tutkimuksen käytäntöjä esitellään omalla kurssillaan jo perusopinnoissa. Aineopinnoissa jatketaan syventymistä matkailun eri teemoihin. Pakollisten kurssien lisäksi opiskelijalla on käytössään runsas valikoima valinnaisia aineopintokursseja, joilla voi suunnata omaa ammatillista osaamista. Syventävät opinnot vahvistavat opiskelijan asiantuntijana toimimisen taitoja erilaisten kenttä- ja projektikurssien kautta sekä asiantuntijaharjoittelussa, joka tuli nyt ensimmäistä kertaa kaikille pakolliseksi. Syventävät opinnot opettavat myös tutkijan taitoja

⁵ Ks. Vehkaperä 2014.

⁶ Perus- ja aineopintojen opetussuunnitelma löytyy tiedekunnan opinto-oppaasta lukuvuosille 2013–2014 ja 2014–2015; syventävistä opinnoista on oma erillinen opetussuunnitelma lukuvuodelle 2014–2015.

yhteisön avoimuus, ja myös sen pienuus. Opiskelijoiden on helppo vaikuttaa asioihin, koska heitä kohdellaan yhdenvertaisesti ja samanarvoisina kuin keitä tahansa muita yliopistoyhteisön jäseniä. Henkilökunnan ja opiskelijoiden välinen sujuva vuorovaikutus parantaa myös koko oppiaineen imagoa ja lisää tietysti tyytyväisyyttä omaan alavalintaan. Esimerkiksi matkailututkimukseen tavaksi tulleet kuukausittaiset oppiainekahvit ovat toimiva väylä henkilökunnan ja opiskelijoiden välisen viestinnän helpottamiseksi. Matkailututkimuksen ainejärjestön Jalot Villit ry:n koulutus- ja sosiaalipoliittisena vastaavana olen saanut nähdä tämän joka kerta oppiainekahveja järjestäessäni.

Tulevaisuudelta odotan monia asioita. Tarkkaa suunnitelmaa, tai edes ammattihaavetta, minulla ei vielä ole, mutta en ole tästä kovin huolissani. Vaikka joskus kadehdin niitä, joilla tulevaisuudensuunnitelmat ja unelma-ammatti ovat jo mielessä, en silti ajattele niiden puuttumisen olevan ongelma. Minulla on vielä monia opiskeluvuotia ja niihin liittyviä elämäkokemuksia sekä opittavia asioita edessä. On myös hyvä pitää näin kaikki ovet avoinna, sillä mieli voi muuttua vielä monta kertaa opintojen aikana. Olen kuitenkin jo löytänyt erityisesti itseäni kiinnostavia suuntia matkailualalta. Niihin kuuluvat erityisesti matkailun kulttuuriset ja sosiaaliset vaikutukset. Voisin kuvitella itseni työskentelemään tulevaisuudessa vaikkapa matkailun suunnittelu-

ja kehitystehtävissä kunta- tai valtakunnantasolla, mutta myös esimerkiksi opetustehtävät kiinnostavat. Mahdollisuuksia on loputtomiin, ja se on todella jännittävää ja hienoa!

Täytyy mainita, että aktiivinen osallistuminen yliopistoyhteisön toimintaan, esimerkiksi ainejärjestötoimintaan, tulee varmasti auttamaan itselleni tärkeiden asioita saavuttamisessa tulevaisuudessa. Ainejärjestötehtävät ovat myös opettaneet minulle paljon niin muista ihmisistä kuin itsestäni. Jalot Villit on pieni ainejärjestö, mutta uskon, että sitä kautta saadut kontaktit ja kokemus ovat todella arvokkaita – sekä tietysti tekevät opiskeluajasta entistä hauskemman! Jo se, että saa olla sellaisten ihmisten keskellä, jotka ovat kiinnostuneet samanlaisista asioista kuin itse olen, on palkitsevaa. Ensimmäisen opiskeluvuoden aikana herännyt kipinä järjestötoimintaa kohtaan on niin vahva, että tulevaisuudessakin haluaisin olla mukana jonkinlaisessa järjestötoiminnassa, sekä opiskelijana että myös valmistumisen jälkeen.

Se, että lähdin opiskelemaan matkailututkimusta, on todennäköisesti yksi tärkeimmistä elämäni muokkaavista päätöksistä. Toivoisin tulevaisuudessa löytäväni oman paikkani matkailualan laajassa kentässä ja saavani vaikuttaa matkailun tulevaisuuteen. Haluaisin kannustaa kaikkia matkailututkimuksen uusia ja vanhojakin opiskelijoita ottamaan kaikki opintojen tuomat mahdollisuudet avoimin mielin vastaan, sillä tulevaisuus on meidän käsissämme. Olemme myös kaikki huiman onnekkaita saadesamme opiskella matkailututkimusta – ja samalla olla osa tätä hienoa tiedeyhteisöä. ✨

tutkimuksellisten lukemisto- ja metodologiakurssien ja gradun avulla. Vaikka syventävät opinnot ovat kaikille samat, opiskelija voi opintojaksojen sisällä suunnata omaa osaamistaan tietynlaisiin asiantuntijatehtäviin valitsemalla harjoitus- ja kehittämistöidensä aiheet ja toimeksiantajan tai harjoittelupaikkansa omia tavoitteitaan tukevaksi. Koko opetussuunnitelmaa läpäisee painotus matkailun viisiasteiseen (taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen, ekologinen, poliittinen) vastuullisuuteen, johtamiseen, intressien yhteensovittamiseen sekä uuden tiedon tuottamiseen. Tavoitteena on, että uuden opetussuunnitelman läpikäytyään opiskelija ei vain tiedä matkailusta paljon sieltä ja täältä vaan on valmis toimimaan tietävänä ja taitavana asiantuntijana matkailun monipuolisella työkentällä.

Opetussuunnitelmaa uudistettaessa kiinnitettiin huomiota myös opetus- ja oppimismuotoihin. Opintojaksojen erilaiset suoritusmuodot kehittävät monipuolisesti opiskelijan oppimisen ja omaksumisen taitoja ja tuovat opiskeluun vaihtelua. Perinteisten luentojen ja kirjatenttien lisäksi opiskelijat tekevät muun muassa ryhmätöitä, esseitä, referaatteja, kirjallisuusanalyyssejä, suullisia esityksiä, videografioita, blogeja, lehtikirjoituksia ja artikkeleita.⁷ Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti tuo oman lisänsä opetuksen monimuotoisuuteen. MTI:n puitteissa toteutetaan yhteistyössä Lapin ammattikorkeakoulun ja Lapin matkailuopiston kanssa kursseja, joiden opiskelijajoukko on hyvin heterogeeninen. Opiskelijat voivat myös valita tiettyjä opintojaksoja Lapin ammattikorkeakoulusta tai Lapin matkailuopistosta sellaisenaan omaan tutkintoonsa. Nämä ristiinvalittavat opinnot tarjoavat ainutlaatuiset mahdollisuudet laajentaa omaa osaamistaan yhä monipuolisemmaksi ja myös käytännön taitoja kattavaksi. Samalla opiskelijat oppivat jo opiskeluaikanaan toimimaan mahdollisten tulevien, erilaisissa tehtävissä työskentelevien työkavereidensa kanssa.

Matkailututkimuksen uusi opetussuunnitelma on siis nyt laadittu alusta loppuun asti opiskelijan oppimisen lähtökohdista. Opetussuunnitelma pyrkii olemaan monipuolinen, motivoiva ja asiantuntijuuteen kasvattava. Todelliseen testiin se joutuu kuitenkin vasta nyt, kun kursseja opetetaan ja opiskelijat niitä opiskelevat. Tätä kirjoitettaessa uudet perus- ja aineopinnot on opetettu yhden kerran ja uusia syventäviä opintoja opetetaan ensimmäistä kertaa. Onkin hyvin jännittävää kuulla opiskelijapalautteita uudessa tilanteessa. Tähänastinen palaute on ollut jopa poikkeuksellisen positiivista. Tutkintorakenne ja kurssien jatkumot tuntuvat opiskelijoista nyt aiempaa selvemmiltä. Kurssien sisältöjä on kehitetty ja niitä on pidetty monipuolisina ja kokonaisuutta tukevinä. Eriyistä kiitosta ovat saaneet monipuoliset opetusmuodot ja valinnanmahdollisuudet. Toki korjattavaakin on löytynyt, mutta kyse on ollut enimmäkseen pienistä asioista, jotka monesti ovat johtuneet siitä, että ensimmäisellä kerralla kaikki ei ole vielä kurssin opettajallekaan ollut ihan selvää. Tällaiset puutteet on helppo korjata seuraaviin toteutuksiin (ks. Monika Lüthjen artikkeli). Suuren suunnittelu- ja kehittämistyön jälkeen on huojentavaa kuulla, että mitä ilmeisimmin on tehty oikeita asioita ja opetussuunnitelma on todella parantunut.

⁷ Erilaiset ja vaihtelevat opetusmuodot, ajantasaisten sisältöjen ja materiaalien käyttö sekä pedagoginen osaaminen nousivat merkittäviksi hyvän opetuksen ja asiantuntijuuden kehittymisen ominaisuuksiksi myös matkailututkimuksen opiskelijan Miia Savolaisen (2014) pro gradu -tutkielmassa.

TÄSSÄ JA NYT

Emma-Sofia Vikholm

Matkailututkimuksen opiskelija

Olen 24-vuotias ensimmäisen vuoden matkailututkimuksen opiskelija. Ajatukseni suuntautuivat matkailualalle ensimmäistä kertaa eräässä kansanopistossa puolen vuoden mittaisen opaskoulutuksen aikana. Kyseinen koulutus valmisti ulkomaan oppaita suomalaisille matkanjärjestäjille. Niinpä lähdinkin oppaaksi ulkomaille. Opasvuosieni aikana eri maiden ihmiset, kulttuurit ja tavat tulivat tutuksi. Pääsin tutustumaan lähemmin Kanarian saariin, Kyprokseen, Kreikkaan ja Keniaan. Nämä vuodet ovat unohtumattomia aikoja elämässäni; sain itselleni muistojen lisäksi arvokasta työkokemusta. Parin opasvuoden jälkeen alkoi tuntua, että voisin vaihtaa matkalaukkuelämän johonkin pysyvämpään. Vaikka uusiin maihin ja kulttuureihin tutustuminen on hyvin opettavaista ja mielenkiintoista, jatkuvat jäähyväiset sesonkien päätyttyä alkoivat käydä raskaiksi.

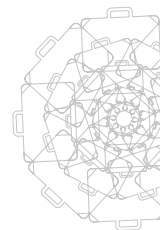
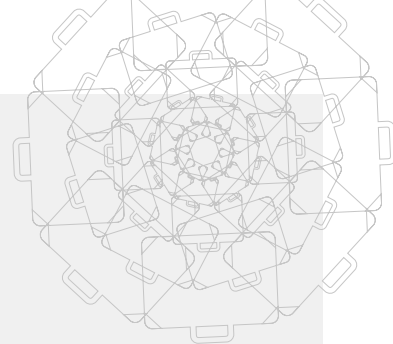
Haikain mielin lopetin opastyöt ja palasin takaisin koti-Suomeen. Paluu tapahtui kesää kohden, ja kyseisen kesän ajan tein töitä kotipaikkakuntani matkailutoimistossa. Tein myös jonkin verran opastöitä siinä sivussa. Syksyllä levoton mieli sai taas valan ja varasin lentoliput Australiaan. Siellä päädyin töihin erään hotellin vastaanottoon Sydneyssä. Sydney on upea kaupunki ja ihmiset olivat todella ystävällisiä minua kohtaan. Kaupungissa vallitsi kansainvälinen ilmapiiri eikä ulkomaalaistaustani haitannut työn saantia. Maailmalla olen todennut, että ympärillä olevat ihmiset vaikuttavat suuresti viihtyvyyteeni. Ulkoisilla puitteilla tai paikan maineella ei ole juurikaan merkitystä, jos on hyvien tyyppien seurassa.

Australiaassa ollessani minulla oli kertynyt jo muutamia välivuotia ja koko ajatus opiskelusta oli alkanut tuntua melko kaukaiselta. Eräänä yönä Sydneyssä heräsin

kuitenkin oivallukseen, että minun täytyy hakea opiskelemaan Lapin yliopistoon matkailututkimusta. Mitäpä muutakaan näiden kokemusten jälkeen! Olen kotoisin Kainuusta, joten Pohjois-Suomen yliopistojen tarjonta oli tullut tutuksi lukioaikana, mutta tuolloin katseeni suuntautui vahvasti etelän suuntaan. Nyt matkailututkimuksen opinnot tuntuivat yhtäkkiä juuri minun omalta jutultani, koska joka tapauksessa olin päätyneet aina uudelleen ja uudelleen tähän vivahteikkaaseen matkailumaailmaan. Siitä se ajatus sitten lähti etenemään, ja perheeni avustuksella sain matkailututkimuksen pääsykoekirjan Australiaan. Lueskelin *Matkailututkimuksen lukukirjaa*¹ jo Australiassa ollessani, mutta kunnollinen valintakokeisiin valmistautuminen alkoi vasta palattuani Suomeen. Uskon, että pääsykoekirjan paino rinkassa oli tietynlainen vahvistus päätökselleni palata Suomeen ja hakea Lapin yliopistoon, vaikka monet asiat houkuttelivat minua jäämään Australiaan pidemmäksi aikaa. Loppujen lopuksi löysin itseni seuraavana syksynä napapiiriltä. Melko pitkän mutkan kautta olen päätyneet Suomussalmelta Lapin yliopistoon, mutta jokaisesta vaiheesta olen kovin kiitollinen.

Omat kokemukseni sekä matkailijana että matkailualalla työskennelleenä auttavat varmasti tulevaisuudessa matkailututkimuksen opinnoissa ja tuovat pohdintoihin eri näkökulmia. Minulla on tällä hetkellä, syksyllä 2014, vasta muutama matkailututkimuksen kurssi käytynä ja motivaatio oppiainetta kohtaan on korkealla. Koen olevani juuri oikeassa paikassa. Levoton sielu vaikuttaa hieman rauhoittuneen, ainakin toistaiseksi. ✨

¹ Veijola 2013.

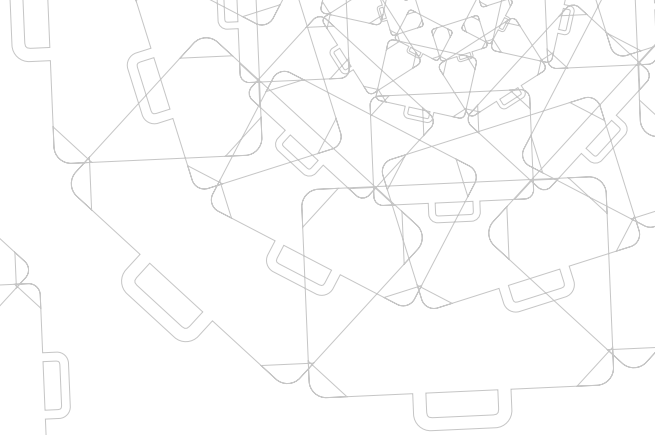
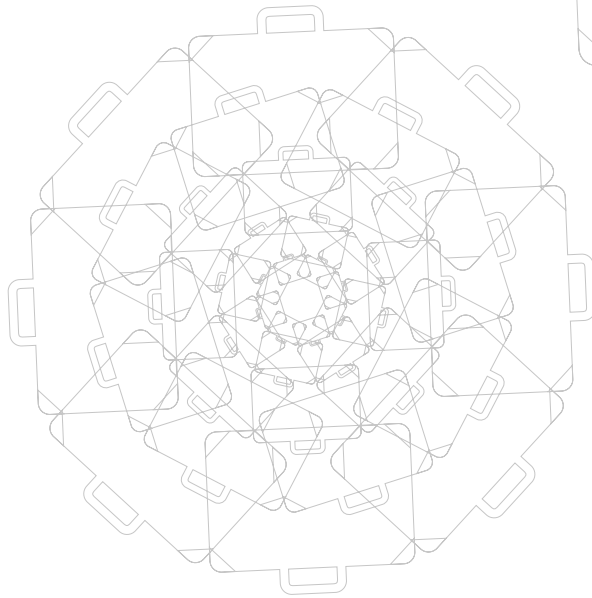
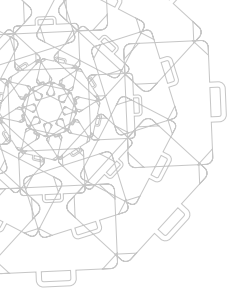
Toki palautetta täytyy koko ajan seurata herkällä korvalla. Kursseja ei saa päästää elämään omaa elämäänsä jatkossakaan vaan on pidettävä huoli kokonaisuudesta. Vasta muutaman vuoden kuluttua näemme, onko opiskelijoiden uudenlainen taival vaikuttanut heidän työllistymiseensä ja tulevaisuuden työtehtäviinsä ja miten hyvin koulutus on valmistanut heitä tulevaan. Aikaisempien kyselyjen⁸ perusteella näyttää siltä, että valmistuneiden tyytyväisyys opintoihin on jo viime vuosina kasvanut. Matkailututkimuksesta valmistuneet opiskelijat ovat sijoittuneet töihin yhä nopeammin, aiempaa pysyvämpiin työsuhteisiin ja osaamistaan paremmin vastaaviin tehtäviin. Entistä useampi aikoo jatkaa matkailualalla myös jatkossa. Julkisen sektorin lisäksi viime vuosina on työllistytty hyvin yksityiselle sektorille ympäri Suomen. Parhaiten koulutus on kehittänyt kykyä itsenäiseen työskentelyyn, tiedonhankintataitoja, ongelmanratkaisutaitoja, yleistä oppimiskykyä sekä analyyttisiä ja systemaattisen ajattelun taitoja. Suurimpia osaamisvajeita valmistuneet kokevat oman alan tehtävien käytännön taidoissa, organisaatiotaidoissa, neuvottelutaidoissa sekä taloussuunnittelun ja budjetoinnin taidoissa. Uudella opetussuunnitelmalla pyritään myös näitä puutteita paikkaamaan entistä paremmin.

YHTEENVETO

Matkailututkimuksen oppiaine on kahdenkymmenen vuoden aikana saavuttanut vakiintuneen aseman yliopistollisten oppiaineiden joukossa niin Lapin yliopistossa kuin Suomessa laajemminkin. Oppiaine on maamme ainoa matkailun ylintä koulutusta antava yksikkö, ja osana Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituuttia sitä pidetään nykyään myös suunnannäyttäjänä alan koulutuksen kehittämisessä. Oppiaineesta valmistuneet yli 200 maisteria ovat sijoittuneet monenlaisiin tehtäviin ja monille aloille niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Matkailututkimuksesta valmistuneita toimii merkittävässä matkailun kehittämisen tehtävissä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla.

Matkailun ja matkailututkimuksen opetussuunnitelmat ovat koulutuksen aloittamisesta saakka tähdänneet monipuolisen tietämyksen saamiseen matkailusta ja matkailuilmion moniulotteisuuden ymmärtämiseen. Vuosien saatossa opetussuunnitelmat ovat kehittyneet myös vastaamaan työelämän vaatimuksia. Opintoissa keskitytään yhä enemmän taitoihin, joita tarvitaan matkailubisneksessä, matkailun kestäväen kehityksen suunnittelussa ja matkailun tutkimisessa. Valmistuneet opiskelijat pystyvät toimimaan laaja-alaista ymmärrystä ja matkailualan monimutkaisten kytkentöjen hahmottamista vaativissa tehtävissä. Uusi, vuodesta 2013 lähtien noudatettu opetussuunnitelma korostaa opiskelijoiden kasvamista matkailualan ja vastuullisen matkailun asiantuntijoiksi. Kun opetussuunnitelman päivittämisestä pidetään huolta – opiskelijälähtöisyyttä ja kokonaisuuden hallintaa unohtamatta – on sillä kaikki mahdollisuudet muodostua uuden ajanjakson aluksi niin matkailututkimuksen oppiaineessa kuin Suomen matkailukoulutuksessa yleensäkin. ✱

⁸ Keränen 2012; Kivelä 2014.

YHTEISET TAVOITTEET HAHMOTTUVAT

Outi Rantala

Yliopistonlehtori¹, Associate Professor²

VASTUULLINEN MATKAILU

Vastuullisen matkailun tutkimuksessa korostuvat paikallisen elämänmuodon, maiseman ja rakennetun ympäristön yhdistyminen matkailuelinkeinon kehittämiseen. Matkailun monitieteinen tutkimus kohdistuu etenkin vieraanvaraisuuden politiikkaan, matkailupalveluiden muotoilemiseen ja tulevaisuuden matkailuympäristöjen suunnitteluun. Tutkimus tarjoaa ymmärtämisen ja kehittämisen välineitä matkailuun liittyvään yhdyskuntasuunnitteluun ja matkailun toimialoille.

LAPIN YLIOPISTON STRATEGIA 2025, STRATEGISET PAINOALAT

Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti on Arktisen alueen johtava matkailu- ja vieraanvaraisuusalojen asiantuntija. Se on rakenteeltaan ainutlaatuinen yhdistäen kaikki matkailun toimialojen tutkintoihin johtavat koulutukset, lisä- ja täydennyskoulutuksen, akateemisen tutkimuksen, asiakaslähtöiset palvelut sekä innovatiivisen kehittämistoiminnan.

MATKAILUALAN TUTKIMUS- JA KOULUTUSINSTITUUTIN VISIO

Matkailututkimuksen oppiaineen tulevaisuus linkittyy tällä hetkellä tiiviisti Lapin yliopiston ja Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin (MTI) strategioihin ja visioihin – siihen, millaista uudelleenmäärittelyä matkailututkimuksen roolista ja luonteesta edellä mainituissa tehdään. Matkailun asema yhtenä Lapin yliopiston strategisena painoalana ja instituutin tavoite asemoitua alan johtavaksi tutkimus- ja koulutusinstituutiksi arktisella alueella määrittävät osaltaan, millä intensiteetillä oppiaineen toimintaa kehitetään ja millaisia resursseja päivittäiseen toimintaan on käytettävissä. Toisaalta oppiaineen arki toteutuu pitkälti menneiden kahdenkymmenen vuoden aikana muodostuneiden (yliopistomaailman) rutiinien varassa, ja niitä ovat olleet luomassa oppiaineessa työskennelleet ja opiskelleet ihmiset sekä ne materiaaliset tilat, joissa toiminta on tapahtunut.

Pohdin kirjoituksessani matkailututkimuksen oppiaineen tulevaisuutta kysymällä, miten oppiaineena voimme osaltamme olla mukana rakentamassa Lapin yliopistosta ja matkailuinstituut-

¹ Lapin yliopisto

² UiT – The Arctic University of Norway

tista pohjoisen johtavaa matkailun asiantuntijaorganisaatiota. Huomionarvoista on mielestäni se, että olemme mukana matkailun tulevaisuuden rakentamisessa, mutta emme ole ainoita toimijoita sitä tekemässä. Oppiaineen ohella yliopiston eri tiedekunnissa ja instituutin sekä korkeakoulukonsernin muissa organisaatioissa rakennetaan parhaillaan matkailuun liittyvää asiantuntijuutta.

Koska yliopisto-opetus perustuu yliopistossa tehtävään tutkimukseen, määrittää matkailututkimuksen oppiaineen tulevaisuutta pitkälti se, millaista tutkimustoimintaa oppiaineessa tehdään. Tutkimuksen luonne näkyy opetuksen ohella oppiaineen niin kutsutun kolmannen tehtävän eli yhteiskunnallisen vaikuttamisen luonteessa ja laadussa. Tutkimuksen aihealueiden ja sisältöjen ohella viitataan tässä siihen, miten, missä ja millaisissa kokoonpanoissa tutkimusta toteutetaan. Esimerkiksi kollektiiviset tutkimuskäytännöt tuovat myös opetustoimintaan ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen yhteisöllisyyttä, kuten yhteisiä työpajoja, vertaisoppimista ja virtuaalista kanssakäymistä.³ Tutkimustoiminnan kansainvälisyys puolestaan voi näkyä muun muassa kansainvälisten vierailijoiden ja luennoitsijoiden, kansainvälisen mentoroinnin ja vertailevien tapaustutkimusten muodossa – niin opetuksessa kuin alueellisessa kehittämistoiminnassa.

Seuraavassa pohdin lyhyesti sitä, miten matkailututkimuksen oppiaineen ”henkinen, sosiaalinen ja fyysinen ilmapiiri” osaltaan luovat edellytyksiä sellaiselle tutkimustoiminnalle, jonka kautta tulevaisuuden johtava asiantuntija-asema voi rakentua.

HYVÄT TUTKIMUSIDEAT

Osana MTI:a oppiaineen tutkimustoimintaa jäsentävät instituutin strategiset painopisteet *vieraanvaraisuus* ja *vastuullisuus*. Kesän 2014 aikana strategisia painopisteitä syvennettiin nimeämällä niiden alle pääteemat, jotka toisaalta kumpuavat instituutissa tehtävästä tutkimustoiminnasta ja toisaalta kiinnittyvät useisiin ajankohtaisiin, instituutin toimintaa ohjaaviin strategioihin. Pääteemat ovat Pohjoisuus, Matkailijan elämyksen tuotteistaminen ja kuluttaminen, Ympäristösuhteet kaupungistuneessa yhteiskunnassa ja Matkailukoulutus. Näiden pääteemojen tulisi tulevaisuudessa olla osaltaan ohjaamassa sitä, millaisia tutkimusideoita ja asiantuntijuutta oppiaineessa luodaan, sillä niiden tehtävä on muun muassa ohjata uuden henkilökunnan rekrytointia, jatko-opiskelijoiden valintaa sekä hankerahoituksen hakujen valmistelua.

Pohjoisuuden teeman alla tutkitaan arktisen matkailun erityispiirteitä, kuten matkailun kehittämistä perifeerisillä alueilla ja syrjäisissä kylissä, vahvojen vuodenaikavaihteluiden hyödyntämistä ja matkakohteiden vastuullista kehittämistä arktisella alueella, erityisesti Pohjoismaissa ja Barentsin alueella. *Matkailijan elämyksen tuotteistamiseen ja kuluttamiseen* liittyen tutkitaan matkailutuotteiden kehittämistä ennakoinnin näkökulmasta, tapahtumamatkailukokemuksia ja vastuullista matkailuliiketoimintaa. *Ympäristösuhteita kaupungistuneessa yhteiskunnassa* tarkasteltaessa painottuvat muun muassa matkailun yhdyskuntasuunnittelu, matkailuarkkitehtuuri, matkailijan asumi-

³ Ks. García-Rosell & Pyhäjärvi 2013; Haanpää, Tekoniemi-Selkälä & García-Rosell 2013; Hakkarainen, Kyrrä & Tekoniemi-Selkälä 2013; Matkailu avartaa ajattelua; Rantala & Hakkarainen 2014.

nen sekä kaupunkilaistuneiden matkailijoiden luontosuhteet. Lisäksi huomion kohteina ovat turvallisuus, ympäristötietoisten matkakohteiden kehittäminen, esteettömyys ja seikkailumatkailu. *Matkailukoulutuksen* teeman alla perehdytään eri koulutusasteiden välisen matkailukoulutuksen kehittämiseen; matkailukoulutuksen opetusmenetelmien kehittämiseen; koulutuksen, hanketyön ja matkailualueiden integrointiin sekä matkailukoulutuksen arvoihin, moraalisuuteen ja turvallisuuteen.

Kuten edellä kuvatussa ilmenee, pääteemat ovat suhteellisen laaja-alaisia ja jättävät tilaa myös yksittäisten tutkijoiden henkilökohtaisten tutkimusintressien eteenpäin viemiselle yhteisesti nimettyjen teemojen puitteissa. Uskoisin, että riippuu pitkälti johtamisesta ja oppiaineen henkisestä ilmapiiristä, kuinka hyvin instituutin strategisten painoalojen ja pääteemojen avulla onnistutaan rakentamaan yhtenäistä, kansainvälisesti arvostettua asiantuntijuutta.

Oppiaineen toimintaa ohjasivat aiemmin vahvasti kolme tutkimuksen pääpainopistettä: matkailun liiketaloudellinen tutkimus, matkailun kulttuuritutkimus ja luontomatkailun tutkimus. Näiden painopisteiden kautta myös opetustoiminta ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen olivat vahvasti ”lokeroituneita”. Uudet pääteemat – kuten myös oppiaineen uusi opetussuunnitelma – rikkoivat aiempaa jaottelumallia ja mahdollistavat tutkimusideoiden kehittelyn vapaammassa ilmapiirissä. Oppiaineen toiminnassa on mielestäni viime vuosina korostunut vahvasti uuden luomisen ja innostuneisuuden ilmapiiri, joka on näkynyt myös kansainvälisesti arvostettuina tutkimusavauksina. Vahvojen kategorisointien tai määrittelyiden sijaan onkin järkevää rakentaa oppiaineeseen tulevaisuudessa sellainen henkinen ilmapiiri, jossa tasa-arvoisesti, avoimesti ja samalla vastuullisesti voidaan tuoda esiin uusia tutkimusideoita.

HYVÄT TYYPIT

Henkisen ilmapiirin ohella sosiaalinen ympäristö vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiseksi oppiaineen tulevaisuus muodostuu. Vaikka tutkimustoiminnassa korostuvat yleensä tutkijoiden henkilökohtaiset tutkimusintressit ja -verkostot, edellyttää oppiaineen tutkimustoiminnan nostaminen kansainvälisesti arvostettuun asemaan yhteisöllisiä tutkimuskäytänteitä – ei siis riitä, että yksittäisillä tutkijoilla on hyviä tutkimusideoita ja arvostettua tutkimustietoa.

Yhteiset tapahtumat ja tilaisuudet rakentavat yhteisöllisyyttä – kunhan niitä ei ole liiaksi asti. Instituutin perustamisen myötä oppiaineen yliopistollinen yhteisöllisyys on laajentunut käsittämään myös instituuttiyhteisön, jonka rakentaminen on vienyt runsaasti energiaa mutta tuonut toisaalta mukanaan uusia voimavaroja. Matkailututkimuksen jatkokoulutusseminaarit, yhteiskuntatieteiden tiedekunnan jatkokoulutusseminaarit, instituutin henkilöstöpäivät ja vuoden avajaiset sekä oppiainekahvit opiskelijoiden ja henkilökunnan kesken ovat tilaisuuksia, joissa tutkimustoimintaan liittyvää yhteisöllisyyttä rakennetaan. Niin ikään tutkijoiden itse kehittämät käytännöt, kuten kokeilevat kirjoitussessiot, syventävät yhdessä tekemisen kulttuuria.

Sosiologi Jarno Valkonen⁴ on kuvannut hyvien tyyppien luonnetta matkailutyön kontekstissa – hänen mukaansa safarioppaita rekrytoitaessa korostetaan oikeanlaista asennetta ja asennoitumista sekä sopivuutta työhön ja työyhteisöön. Tarvitaanko matkailututkimuksen oppiaineeseen lisää ”hyviä tyyppejä” – tutkijoita, joilla on esimerkiksi sosiaalisen ilmapiirin vahvistamisen taitoja sekä taitoja viedä oppiaineessa jo syntyneitä ideoita ja osaamista eteenpäin, kansainvälisesti tunnetuksi?

Tutkimuksen henkilökohtaisuuden vuoksi on varmasti hyvä saada aika ajoin toimintaan mukaan uusia tutkijoita. Varsinaisia uusia toimia perustetaan oppiaineisiin verrattain harvoin, mutta eläköitymiset, äitiyslomansijaisuudet, työvapaat ja kehittämisprojektit tarjoavat mahdollisuuksia saada matkailututkimuksen oppiaineeseen uutta tutkimus- ja opetushenkilökuntaa – mukanaan uusia tutkimusideoita ja toimintatapoja. Näitä rekrytointimahdollisuuksia kannattaa hyödyntää. Varsinaisen oppiaineen oman henkilökunnan lisäksi sosiaalista ilmapiiriä ovat olleet luomassa yhteiskuntatieteiden tiedekunnan ja yliopiston henkilöstö laajemminkin sekä etenkin viime vuosina MTI:n henkilökuntaan kuuluvat kollegat. Unohtaa ei myöskään sovi opiskelijoiden vaikutusta.

Oppiaine tekee yhteistyötä eri tiedekuntien, muiden koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden sekä muun muassa alueellisten toimijoiden kanssa – moninaisissa virallisissa ja epävirallisissa työryhmissä ja tiimeissä, joissa sovitaan yhteisistä toimintatavoista ja toiminnan sisällöistä. Tulevaisuudessa matkailututkimuksen oppiaineen tulisi kyetä välittämään myös oppiaineen ulkopuolelle viestiä siitä innostavasta sosiaalisesta vireestä, jonka se on viime vuosina onnistunut henkilökunnan parissa luomaan. Tämä vire on edesauttanut muun muassa kriittisen tutkimusotteen vahvistumista.

HYVÄT TILAT

Fyysinen ympäristö, jossa tutkimustoimintaa käytännössä toteutetaan, tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia toiminnallemme⁵. Matkailututkimuksen oppiaine on toiminut viime vuodet MTI:n toimitiloissa Viirinkankaalla. Siirtyminen yliopiston pääkampukselta erillisiin instituutin tiloihin osoitti, kuinka suuresti myös materiaaliset toimitilat vaikuttavat itse tutkimuksen laatuun. Aluksi pelättiin, että fyysinen erillisuus yliopiston sosiaalisesta tutkimusyhteisöstä lähinnä rajoittaa esimerkiksi tutkimusaiheiden ideointia, kun vakiintuneita ”käytäväkeskusteluiden” rutiineja jouduttiin muuttamaan. Sittenkin muuttoon liittyneet materiaaliset mahdollisuudet, kuten henkilökunnan yhteinen Academic Common Room -tila, on osattu oivallisesti hyödyntää. Kansainväliset vierailijat, intensiivikurssit, henkilökunnan omat tilaisuudet, opettajien ja opiskelijoiden tapaamiset ja päivittäiset ideointipalaverit viihtyvät yhteisessä ”Accorossa”.

Kansainväliseen asiantuntija-asemaan pääseminen edellyttäne huomion kiinnittämistä materiaalsen ympäristön laatuun – sen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoituksiin. Huono sisäilma estää yhteisöllisiä käytäntöjä, jos työntekijät joutuvat sen vuoksi jättämään työnsä tai työskentele-

4 Valkonen 2011.

5 Ks. myös Kinnunen & Peteri 2014; Koskimies & Viitanen 2014; Laukkanen 2014b; Takalo 2014.

mään kotonaan, oli huono sisäilma kokeissa todennettua tai ei⁶. Varsinaisten työtilojen ohella ympäröiviä tiloja, kuten luontoa ja matkailuelinkeinon tarjoamaa ympäristöä, kannattaa hyödyntää tulevaisuudessa nykyistä enemmän.

* * *

Strategioilla ja visioilla on merkitystä tulevaisuuden luomisessa, mutta vain jos niiden toteuttamiseksi nähdään vaivaa arjen toimien tasolla. Arkea eletään pitkälti rutiininen varassa, joita ei jokapäiväisten toimien keskellä pysähdytä reflektoimaan. Oppiaineen lähihistoria on ollut hallinnollisten muutosten täyttämää: olemme olleet milloin osa kauppatieteiden ja matkailun tiedekuntaa tai matkailun ja liiketoiminnan tiedekuntaa, milloin taas osa yhteiskuntatieteilijöiden suurta tiedekuntaa ja lopulta eriytyneet erilliseksi instituutiksi ja osaksi laajempaa matkailun yhteenliittymää. Muutosten myllerryksessä arjen toimien ja toimintatapojen pohdinnalle ei ole juuri ollut aikaa lukuun ottamatta muutamia virallisia hetkiä, jotka muutosten keskellä ovat tuntuneet pikemmin rajallisia voimavaroja entisestään kaventavilta kuin niitä tukevilta.

Hallinnollisten uudistusten keskellä on onnistuttu luomaan oppiaineeseen innostunut ja yhteisöllinen vire, joka pohjautuu pitkälti tutkijoiden aitoon intoon perehtyä syvemmin niin omaan tutkimukselliseen lähestymistapaan ja aiheeseen kuin kollegoiden ideoihin. Hyvää virettä on luonut myös halu osallistaa ennakkoluulottomasti sekä henkilökuntaa, opiskelijoita että yhteistyökumppaneita innostavien ideoiden eteenpäin viemiseen. Matkailututkimuksen 20-vuotisjuhla tarjoaa mahdollisuuden pysähtyä ja kysyä: Miten ne hyvät tutkimusideat, tyypit ja tilat, joiden varaan tulevaisuutemme rakentuu, on saavutettu?

Vaikka oppiaine on elänyt pitkään hallinnollisten muutosten myllerryksessä, voidaan arkisten toimien nähdä rakentuneen varsin pitkäjänteisesti: useat tutkijoistamme ovat niin kutsuttuja oman talon kasvatteja, ja he yhdessä kasvattajiensa ja uusien sekä vierailevien hyvien tyyppien kanssa ovat rakentaneet oppiaineen hengestä juuri sellaisen, millaisena se nyt meille näyttäytyy. Mielestäni on tärkeää tunnistaa pitkäjänteisen työn arvo ja tukea henkilökunnan jaksamista ja innostusta. Hyvällä johtamisella ja pieniä, yhteisöllisiä arkisia käytäntöjä tunnistamalla ja arvostamalla voidaan innostuneisuutta ohjata yhteisen tavoitteen edistämiseen.

Kansainvälinen asiantuntijuus matkailututkimuksessa edellyttää kannustavaa ja ennakkoluulotonta tutkimusotetta, tasokasta opetusta ja tiivistä alueellista yhteistyötä. Matkailututkimuksen oppiaineessa on viime vuosina virinnyt pyrkimys viedä eteenpäin kriittistä näkökulmaa matkailun tutkimukseen, opettamiseen ja kehittämiseen. Esimerkiksi juuri kriittisen matkailututkimuksen tai vastuullisen matkailun edistäminen olisi hyvä nimetä oppiaineen yhteiseksi ääneenlausutuksi tulevaisuuden tavoitteeksi. Selkeän yhteisen tavoitteen pohjalta voimme parhaiten vahvistaa osaamistamme sekä edistää Lapin yliopiston ja MTI:n asiantuntija-asemaa. *

⁶ Ks. myös Koikkalainen 2014; Laukkanen 2014a.

KIRJALLISUUS

- Adkins, L.** (2003). Reflexivity: Freedom or habit of gender? *Theory, Culture & Society*, 20(6), 21–42.
- Aho, S.** (toim.) (1989). Sapattivapaan tarve ja mahdollisuudet. Rovaniemellä 8.–9.9.1988 pidetyn Sapattiseminaarin raportti. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S.** (toim.) (1993a). Matkailun teoretisoiva tutkimus Suomessa. Rovaniemellä 22.–23.5.1991 pidetyn tutkijasymposiumin raportti. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S.** (toim.) (1993b). Soveltavan matkailututkimuksen metodisia kysymyksiä. Hailuodossa 17.–18.8.1992 pidetyn tutkijasymposiumin raportti. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S.** (toim.) (1994). Matkailun vetovoimatekijät tutkimuskohteina. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S., Honkanen, A. & Saarinen, J.** (toim.) (2001). Matkailuelämykset tutkimuskohteina. Suomalaisen matkailututkijaverkoston 10-vuotisjulkaisu. Lapin yliopiston matkailun julkaisuja B 6. Rovaniemi.
- Aho, S. & Ilola, H.** (1990). Sapattivapaa työelämän uudistuksena. Näköaloja ja arvioita. Rovaniemellä 7.–8.9.1989 pidetyn Sapattiseminaarin raportti. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S. & Ilola, H.** (toim.) (1995). Matkailu alueellisenä ilmiönä. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S., Ilola, H. & Järviluoma, J.** (toim.) (1997). Matkailu ja kehitys. Näkökulmia alueiden ja kohteiden tarkasteluun. Lapin yliopiston matkailun julkaisuja B 2. Rovaniemi.
- Airola, J.** (1985). Matkailun taloudelliset ja työllistävät vaikutukset Turussa vuonna 1984. Turun kaupporkeakoulun julkaisuja 3:1985.
- Aitchison, C. C.** (2001). Theorising other discourses of tourism, gender and culture: Can the subaltern speak (in tourism)? *Tourist Studies*, 1(2), 133–147.
- Alvesson, M. & Skoldberg, K.** (2010). Reflexive methodology. New vistas for qualitative research. Second Edition. London: Sage.
- Auvinen, E.** (1965). Tutkimus Saimaan alueen matkailusta kesällä 1964. Helsinki: Suomen matkailijayhdistys.
- deBeauvoir, S.** (1949/1980). Toinen sukupuoli. [Le Deuxième Sexe I-II, 1949.] Kirjayhtymä: Helsinki.
- Butler, J.** (1990). Gender trouble. Feminism and the subversion of identity. London: Routledge.
- Chant, S.** (1997). Gender and tourism employment in Mexico and the Philippines. Teoksessa T. M. Sinclair (toim.), Gender, work and tourism (s. 120–179). Routledge: London.
- Drucker, P. F.** (1964). Managing for results. Economic tasks and risk-taking decisions. Harper & Row.
- Ehrenreich, B. & Hochschild, A. R.** (toim.) (2003). Global woman. Nannies, maids and sex workers in the new economy. Granta Books: London.
- Fama, E. F. & Jensen, M. C.** (1983). Separation of ownership and control. *Journal of Law and Economics*, 26, June, 301–325.
- García-Rosell, J.-C. & Pyhäjärvi, J.** (2013). Ongelma-perustainen oppiminen matkailualan koulutuksessa. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä (s. 93–104). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Goffman, E.** (1977). The arrangement between the sexes. *Theory & Society*, 4(3), 301–331. DOI: 10.1007/BF00206983.
- Hahti, A. J.** (1984). An empirical study into tourists' cognitive choice structure. Finland's perceived competitive position as a travel destination. Helsingin kaupporkeakoulun julkaisuja 70.
- Hahti, A.** (1986). Finland's competitive position as a destination. *Annals of Tourism Research*, 13(1), 11–35.

- Hahti, A.** (2007). Identity economy: Reflections from periphery on entrepreneurial design in tourism. *World Journal of Tourism Small Business Management*, 1(1) 22–39.
- Hahti, A. & Heuvel, R. van den** (1980). Suomi lomakohteena. Asemamme kilpailevien maiden joukossa: osa tuloksista kesällä 1979 suoritetusta haastattelututkimuksesta. *Matkailun edistämis-keskus*, D 29. Helsinki.
- Hahti, A., Saraniemi, S. & Maijala, V.** (2001). Kilpisjärven yrittäjien yhteistyö ja verkostoituminen: ”Tunturissa kalassa”. Oppivat kylät -projektin julkaisu, Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 2/2001. Rovaniemi.
- Hahti, A. & Yavas, U.** (1983). Tourists’ perceptions of Finland and selected European countries as travel destinations. *European Journal of Marketing*, 17(2), 34–42.
- Haanpää, M., Tekoniemi-Selkälä, T. & García-Rosell, J.-C.** (2013). Yhteistoteutetut opintojaksot moniulotteisen oppimisen mahdollistajina. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 67–77). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Hakkarainen, L.-K.** (2006). Sesonkityöläinen palvelumaiseman tuotteena ja tuottajana. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, kauppatieteiden ja matkailun tiedekunta, matkailun kulttuurintutkimuksen suuntautumisvaihtoehto.
- Hakkarainen, M.** (2009). Matkailu maaseudun uutena työnä. Teoksessa S. Tuulentie (toim.), *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki* (s. 132–159). Helsinki: Minerva.
- Hakkarainen, M., Kyyrä, S. & Tekoniemi-Selkälä, T.** (2013). Korkeakoulujen hanketoiminta opettajuuden kehittäjänä. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 105–114). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Hallikainen, V.** (1998). The Finnish wilderness experience. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 711.
- Heinämaa, S.** (1996). Ele, tyyli ja sukupuoli. *Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helle, R.** (1968). Lapin matkailututkimus. Lapin teollisuustoimikunnan osamietintö 4/67: Maa- ja vesialueiden matkailu-, retkeily- ja ulkoilukäytöstä Lapissa sekä eräitä näkökohtia matkailualan yrittäjätoiminnan edistämisestä. Lapin matkailututkimuksia, 1. Rovaniemi: Lapin maakuntaliitto.
- Hemmi, J.** (1976). Kainuun matkailututkimus. Kajaani.
- Hemmi, J.** (1979). Kainuun matkailun aluerakenne ja siihen liittyvät kysyntä- ja tarjontamallit. Joensuun korkeakoulu, Historian, maantieteen ja muiden aluetieteiden osaston julkaisuja 10.
- Hemmi, J.** (1982). Ecological tourism (ecotourism) – A new viewpoint. Report presented at FAO/ECE Working Party on Agrarian Structure and Farm Rationalization, Symposium on Agriculture and Tourism, Mariehamn, Finland, 7–12 June 1982.
- Hemmi, J.** (1995). Ympäristö- ja luontomatkailu. Virolahti: Vapaa-ajan konsultit.
- Hemmi, J.** (2005). Matkailu, ympäristö, luonto. Osa 1. [Suomen Pienkustantajat.]
- Hemmi, J.** (2005). Matkailu, ympäristö, luonto. Osa 2. [Suomen Pienkustantajat.]
- Hemmi, J., Lehtinen, J. R. & Vuoristo, K.-V.** (1981). Matkailun perusteet. Porvoo: WSOY.
- Hemmi, J., Lehtinen, J. R. & Vuoristo, K.-V.** (1987). Matkailu ja matkailijat. Porvoo: WSOY.
- Hemmi, J. & Vuoristo, K.-V.** (1993). Matkailu. Helsinki: WSOY.
- Holopainen, V.** (1981). Matkailun vaikutukset talouteen ja työllisyyteen Jyväskylässä 1980. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteen laitos, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisuja 49/1981.
- Hsu, C. H. C.** (toim.) (2005). *Global tourism higher education. Past, present and future*. New York: Haworth Hospitality Press.
- Iloa, H.** (1994). Pyhiinvaellukset ja turismi. Katsaus matkailun kahteen tyyppiin. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Iloa, H. & Veijola, S.** (2013). Jälkisanat. Teoksessa S. Veijola (toim.), *Matkailututkimuksen lukukirja* (s. 185–188). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Johnston, L.** (2001). (Other) bodies and tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 28(1), 180–201.
- Jokinen, E.** (2005). *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

- Jokinen, E. & Veijola, S. (1986).** Turismiko kulttuuria? Aiheita matkailun kulttuuriseen tutkimukseen. *Kulttuurintutkimus*, 3(4), 30–34.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (1987).** Porsasjuhlat. *Sociologia*, 3/1987, 198–259.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (1990).** Oman elämänsä turistik. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (1997).** The disoriented tourist. The figuration of the tourist in contemporary cultural critique. Teoksessa C. Rojek & J. Urry (toim.), *Touring cultures. Transformations of travel and theory* (s. 23–51). Routledge: London.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (2012).** Time to hostess. Reflections on borderless care. Teoksessa C. Minca & T. Oakes (toim.), *Real tourism: Practice, care and politics in contemporary travel culture* (s. 38–53). London: Routledge.
- Jonninen, P. (1981).** Matkailun taloudelliset vaikutukset pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja A 1981: B1. Helsinki: Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta.
- Jurvakainen, A. (1986).** Hailuodon matkailun taloudelliset ja työllistävät vaikutukset 1985. *Nordia Tiedonantoja B 2/1986*, 47–84.
- Jyväälä, K. (1981).** Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kuusamon kunnassa. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, C 37.
- Järviluoma, J., Saarinen, J. & Vasama, A. (toim.) (1995).** ”Jos metsään haluat mennä...” Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja nro 571. Rovaniemen tutkimusasema.
- Kanta-Hämeen seutukaavaliitto (1984).** Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kanta-Hämeessä 1983. Kanta-Hämeen seutukaavaliitto, II:32.
- Kauppila, P. (1989).** Matkailun taloudelliset ja työllistävät vaikutukset Kuusamon kunnassa. *Nordia Tiedonantoja B 3/1989*, 13–47.
- Kauppila, P. (1993).** Matkailu ja maantiede. *Lompolo*, 2/1993, 9–28.
- Kent, C. A., Sexton, D. L. & Vesper, K. H. (toim.) (1982).** *Encyclopedia of entrepreneurship*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- KERA (1975).** Lapin matkailun kehittämissuunnitelma v. 1975–1980. Kuopio: Kehitysaluerahasto.
- KERA (1981).** Lapin matkailun kehittämissuunnitelma v. 1982–1987. Rovaniemi: Kehitysaluerahasto.
- Keränen, A. (2012).** Sijoittumis seuranta: Vuosina 2008 ja 2010 Lapin yliopistosta valmistuneet yhteiskuntatieteiden maisterit pääaineena matkailututkimus. Lapin yliopisto, Työelämä- ja rekrytointipalvelut.
- Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus (1977).** Päijänteen järvimatkailun taloudelliset vaikutukset. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteen laitos, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisuja 29.
- Kettunen, T. (1990).** Vaasan kaupungin tulo- ja työllisyysvaikutukset 1989. Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskus, A:17.
- Kinnunen, M. & Peteri, V. (2014).** Työtila vallan teknologiana. *Kide*, 4/2014, 18–21.
- Kivelä, K. (2014).** Vuosi työmarkkinoilla. Sijoittumis seuranta vuonna 2012 Lapin yliopistosta valmistuneista yhteiskuntatieteiden maistereista pääaineena matkailututkimus. Lapin yliopisto, Työelämä- ja rekrytointipalvelut.
- Koikkalainen, S. (2014).** Homeen hinta. Pääkirjoitus, *Kide*, 4/2014, 9.
- Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) (1996).** Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Kojonen, M. (2008).** Monitieteilyn maisteri. Matkailututkimuksen tutkinnon rakentama ammatti-identiteetti. Proseminarityö. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, matkailututkimus.
- Komppula, R. & Boxberg, M. (2002).** Matkailuyrityksen tuotekehitys. Helsinki: Edita.
- Koskimies, A. & Viitanen, R. (2014).** Yhteinen yliopisto. *Kide*, 4/2014, 5.
- Kostiainen, A. & Korpela, K. (toim.) (1995).** Mikä maa – mikä valuutta? Matkakirja turismin historiaan. Turun yliopiston historian laitos, Julkaisuja n:o 35.
- Kymenlaakson seutukaavaliitto (1985).** Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kymenlaaksossa 1984. Kymenlaakson seutukaavaliitto, B:68.
- Lassila, H. & Aho, S. (toim.) (2001).** Matka maaseudulle: näkökulmia maaseutumatkailun tutkimukseen. Kuopio: Pohjois-Savon ammattikorkeakoulu.

- Laukkanen, M.** (2014a). Ilma jota hengitämme. *Kide*, 4/2014, 10–16.
- Laukkanen, M.** (2014b). Sopu tilaa antaa. *Kide*, 4/2014, 24–27.
- Matkailu** avartaa ajattelua. Matkailututkijoiden blogi Lapin Kansan verkkolehdeissä v. 2009–2010. Haettu osoitteesta http://www.lapinkansa.fi/cs/Satellite?c=CT_Content_C&childpagename=LKA_newssite%2FAMLayout&cid=1194629128086&-packedargs=packedargs%3DAMDefaultBlogPage%25253AblogEntryId%253D1195281006289&pagename=LKAWrapper
- Matkailun** tutkimuksen, koulutuksen ja kehittämisen työryhmä. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Kokousmuistiot kokouksista 5.9.1995, 26.9.1995, 24.10.1995, 30.1.1996, 13.2.1996, 8.10.1996 ja 22.10.1996.
- Matkailun** tutkimuksen, koulutuksen ja kehittämisen työryhmän raportti. (14.2.1996). Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- MEK** (1978). Suomen matkailun aluerakenne. Matkailun edistämiskeskus, A 12. Helsinki.
- MEK** (1983). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset kunta/aluetasolla. Tutkimusmenetelmä. Matkailun edistämiskeskus.
- Merranti, T.** (2014). ”Vaihdanko alaa?” Diskurssianalyysi hotellialan työhyvinvoinnista sosiaalisena konstruktiona internet-keskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, matkailututkimus.
- Mäkelä, K.** (1990). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.), Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta (s. 42–61). Helsinki: Gaudeamus.
- Nieminen, T.** (2003). Matkailun opiskelijat kuilun partaalla. Lapin yliopistossa vuonna 1998 opintonsa aloittaneiden palveluodotukset ja -kokemukset. Proseminarityö. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, markkinointi.
- Niemivuo, M.** (2012). Oikeustiede aputieteenä. *Kide*, 3/2012, 9.
- Nousiainen, J.** (2014). Safariopastus työnä – Työ, tekijät ja palkan riittävyys. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, matkailututkimus.
- Paavilainen, V., Niinisalo, K. V. & Numminen, J.** (1965). Suomen matkailun nykytilasta ja kehittämistehtävistä. Valtakunnansuunnittelutoimiston julkaisusarja, 17. Helsinki.
- Palovirta, M.** (1982). Matkailun vaikutus Oulun kaupungin talouteen ja työllisyyteen 1981. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, Monisteita 33.
- Pohjois-Savon** seutukaavaliitto (1988). Matkailun taloudelliset vaikutukset Nilsiässä v. 1986. Pohjois-Savon seutukaavaliitto, A 83. Kuopio.
- Pritchard, A., Nigel, M., Ateljevic, I. & Harris, C.** (toim.) (2007). *Tourism & gender. Embodiment, sensuality and experience.* Wallingford: CABI.
- Pulkkinen, T.** (2013). Sukupuolentutkimus transtie-teenalana – identiteetti ja interventio. *Naistutkimus*, 2013/4, 68–74.
- Puustinen, A. & Rouhiainen, U.-M.** (2007). Matkailumarkkinoinnin teoriaa ja työkaluja. Helsinki: Edita.
- Rantala, O.** (2011). Metsä matkailukäytössä. Etnografinen tutkimus luonnossa opastamisesta. *Acta Universitatis Lapponiensis* 217. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Rantala, O. & Hakkarainen, M.** (toim.) (2014). Omaleimaista palvelualttiutta. Inari-Saariselän matkailutoimijoiden käsityksiä vieraanvaraisuudesta. MTI:n julkaisuja. Rovaniemi: Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti.
- Saarinen, J. & Järviluoma, J.** (toim.) (1996). Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja nro 619. Rovaniemen tutkimusasema.
- Sapattivapaatoimikunta** (1990). Sapattivapaalle: Sapattivapaatoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1990, 5. Helsinki: Työministeriö.
- Saresma, T. & Rossi, L.-M. & Juvonen, T.** (toim.) (2010). Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Savolainen, M.** (2014). Oppimiseen ja matkailualan asiantuntijuuden kehittymiseen vaikuttaneet tekijät Lapin yliopiston matkailututkimuksen opintojen oppimisympäristössä ja kulttuurissa opiskelijoiden näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, matkailututkimus.
- Schumpeter, J. A.** (1934). *The theory of economic development. An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle.* New Brunswick, New Jersey: Transaction Books.

- Selänniemi, T.** (1996). Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisen etelänmatkailuun. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 649.
- Sepponen, J.** (2014). ”Ei voi olla sillä tavalla että joukkuetta hoitaa sieltä takatoimistosta.” Diskursianalyysi johtajuuskuvan rakentumisesta hotellissa. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, matkailututkimus.
- Sharples, R.** (2011). The study of tourism. Past trends and future directions. London: Routledge.
- Stallybrass, P. & White, A.** (1986). The poetics and politics of transgression. London: Methuen & Co.
- Swain, M.** (2001). Gender in tourism. *Annals of Tourism Research*, 22(2), 247–266.
- Säkkinen, T. A.** (1971). Kuusamon matkailututkimus. Nordia tiedonantoja 2/1971.
- Takalo, T.** (2014). Kirjaston monet tilat. *Kide*, 4/2014, 26.
- Tourism Education Futures Initiative.** Gender Equity in the Tourism Academy. Haettu osoitteesta <http://www.tourismeducationfutures.org/about-tefi/gender-equity-in-the-tourism-ac>
- Tykkyläinen, E.** (1984). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Imatralla vuonna 1983. Joensuu yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 56.
- Urry, J.** (1990). The tourist gaze. London: Sage.
- Uudenmaan seutukaavaliitot** (1969). Uudenmaan matkailu. 3, Matkailun taloudellisista ja toiminnallisista vaikutuksista.
- Valkonen, J.** (2011). Palvelutyön taito. Tampere: Vastapaino.
- Valkonen, J. & Veijola, S.** (toim.) (2008). Töissä turistissa. Ajatuksia ja kirjoituksia matkailutyöstä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Vehkaperä, M.** (2014). Osaamisen määrittelyä koulutusasterajat ylittäen? Case Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti. Teoksessa J. Kullaslahti & A. Yli-Kauppi (toim.), Osaamisperustaisuudesta tekoihin (s. 183–189). Osaamisperustaisuus korkeakouluissa (ESR) -hankkeen loppujulkaisu. Turun yliopisto.
- Veijola, S.** (1997). Luku, suku ja sosiaalinen. Taipuu-ko varsinainen sosiaalinen myös naissuvun mukaan? *Naistutkimus*, 4/1997, 2–29.
- Veijola, S.** (2009a). Gender as work in the tourism industry. *Tourist Studies*, 9(2), 109–126.
- Veijola, S.** (2009b). Introduction: Tourism as work. Special issue on Tourism as Work in *Tourist Studies*, 9(2), 83–87.
- Veijola, S.** (toim.) (2013). Matkailututkimuksen lukukirja. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Veijola, S. & Falin, P.** (2014, online first). Mobile neighboring. *Mobilities*. DOI: 10.1080/17450101.2014.936715
- Veijola, S., Germann Molz, J., Pyyhtinen, O., Höckert, E. & Grit, A.** (2014). Disruptive tourism and its untidy guests. Alternative ontologies for future hospitalities. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Veijola, S., Hakkarainen, M. & Nousiainen, J.** (2013). Matkailu työnä. Teoksessa S. Veijola (toim.), Matkailututkimuksen lukukirja (s. 173–185). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Veijola, S. & Jokinen, E.** (1994). The body in tourism. *Theory, Culture & Society*, 11(3), 125–151.
- Veijola, S. & Jokinen, E.** (2001). Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli. Helsinki: WSOY.
- Veijola, S. & Jokinen, E.** (2008). Towards a hostessing society? Mobile arrangements of gender and labour. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16(3), 166–181.
- Veijola, S. & Valtonen, A.** (2007). The body in tourism industry. Teoksessa A. Pritchard, N. Morgan & I. Ateljevic (toim.), *Tourism & gender. Embodiment, sensuality and experience* (s. 13–31). Wallingford: CABI.
- Verhelä, P.** (2007). Matkailun ohjelmapalvelujen turvallisuus. Helsinki: Edita.
- Vesterinen, N. & Hakkarainen, M.** (2013). Matkailualan koulutuksen ja tutkimuksen ohjaus Suomessa. Teoksessa M. Haanpää, M. Hakkarainen & H. Kaihua (toim.), *Oppiva matkailu. Puheenvuoroja matkailualan koulutuksen kehittämisestä* (s. 19–31). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Vuoristo, K.-V.** (1969a). Matkailijoiden lähtöalueiden ja matkailukohteiden välinen suhde Suomessa. *Terra*, 81(3), 283–287.
- Vuoristo, K.-V.** (1969b). On the geographical features of tourism in Finland. *Fennia*, 99(3).
- Vuoristo, K.-V.** (1998). Matkailun muodot. Porvoo: WSOY.

Vuoristo, K.-V. (2003). Matkailun maailma. Kansainvälisen matkailun maantiede. Helsinki: WSOY.

Vuoristo, K.-V. & Arajärvi, T. (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia*, 168(2), 153–177.

Vuoristo, K.-V. & Vesterinen, N. (2001). Lumen ja suven maa. Suomen matkailumaantiede. Helsinki: WSOY.

...vastuullisen matkailun
asiantuntijoita.

Matkailututkimuksen opetussuunnitelma uudistettiin vuosien 2012–2014 aikana. Uudistamisessa lähdettiin liikkeelle niin sanotun baarivastauksen hahmottamisesta: Mitä vastaat nopeasti baarissa, jos joku kysyy, mitä meiltä valmistuvista opiskelijoista tulee?

Piirros: ANU HARJU-MYLLYÄHO

ENSIMMÄISET MATKAILUN KOULUTUSOHJELMAAN VALITUT OPISKELIJAT ALOITTIVAT OPINTONSAN LAPIN YLIOPISTOSSA SYKSYLLÄ 1994. VUOSIEN MITTAAN OPPIAINE ON VARTTUNUT, VAHVISTUNUT JA UUDISTUNUT. MATKAILUTUTKIMUKSEN JUHLAKIRJASSA KULKEVAT RINNAKKAIN ENTISTEN JA NYKYISTEN HENKILÖKUNNAN JÄSENTEN JA OPISKELIJOIDEN KIRJOITUKSET. NE KERTOVAT MONIPUOLISESTI OPPIAINEEN 20-VUOTISESTA HISTORIASTA JA NYKYPÄIVÄSTÄ. KIRJA AVAA NÄKymiÄ MYÖS OPETUKSEN JA TUTKIMUKSEN SISÄLTÖIHIN SEKÄ VALMISTUNEIDEN URAPOLUILLE.

9 789526 620220

ISBN 978-952-6620-22-0 (nid.)
ISBN 978-952-6620-23-7 (pdf)

Lapin korkeakoulukonserni

UNIVERSITY OF LAPLAND
LAPIN YLIOPISTO